

Οδηγός συλλογικών σχημάτων στον αγροτικό τομέα

Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου,
Χρήστος Καρατζάς

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ' ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές.

Οδηγός συλλογικών σχημάτων
στον αγροτικό τομέα

Συγγραφή:
Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου
Χρήστος Καρατζάς

Γραφιστική επιμέλεια:
Γεωργία Πετροπούλου

Δήλωση Πνευματικών Δικαιωμάτων (Copyright Notice)
© 2026, AGRENAOS, Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Το παρόν εγχειρίδιο και το σύνολο του περιεχομένου του προστατεύονται από την ισχύουσα νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται αυστηρά, χωρίς την προηγούμενη ρητή και έγγραφη άδεια του νόμιμου δικαιούχου, η ολική ή μερική αναπαραγωγή, αντιγραφή, αποθήκευση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, μετάφραση, προσαρμογή ή οποιαδήποτε άλλη μορφή χρήσης ή εκμετάλλευσης του παρόντος έργου, με οποιοδήποτε μέσο ή διαδικασία.

Όρος Περί Ευθύνης

Το παρόν εγχειρίδιο παρέχεται αποκλειστικά για ενημερωτικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς. Ο δικαιούχος και ο εκδότης δεν φέρουν καμία ευθύνη για τυχόν σφάλματα, παραλείψεις ή ανακρίβειες, ούτε για οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση ζημία που μπορεί να προκύψει από τη χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτό. Ο αναγνώστης φέρει την πλήρη και αποκλειστική ευθύνη για οποιαδήποτε χρήση του περιεχομένου.

Η μη εξουσιοδοτημένη χρήση του παρόντος υλικού συνιστά παραβίαση της σχετικής νομοθεσίας και δύναται να επιφέρει αστικές και/ή ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με τον νόμο.

Οδηγός συλλογικών σχημάτων στον αγροτικό τομέα

Περιεχόμενα

Πρόλογος	8
----------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

01. Εισαγωγή.....	11
02. Η Συνεταιριστική Ταυτότητα	16
03. Είναι υποχρεωτικές οι Συνεταιριστικές Αρχές;.....	19
04. Συνοπτική παρουσίαση των Συνεταιριστικών Αρχών	21
Αρχή 1. Ελεύθερη είσοδος και έξοδος στους συνεταιρισμούς	21
Αρχή 2. Δημοκρατική Διοίκηση (ή Δημοκρατικός Έλεγχος).	22
Αρχή 3. Οικονομική συμμετοχή των μελών	24
Αρχή 4. Αυτονομία και Ανεξαρτησία	27
Αρχή 5. Εκπαίδευση – Κατάρτιση – Πληροφόρηση.....	28
Αρχή 6. Συνεργασία μεταξύ Συνεταιρισμών.....	29
Αρχή 7. Ενδιαφέρον για την κοινότητα	30
05. Σύγκριση Συνεταιρισμών με Εταιρίες.....	32
Ανώνυμη Εταιρεία (Α.Ε.)	32
Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.)	33
Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία (Ι.Κ.Ε.).....	34
06. Συνεταιρισμός προσώπων.....	38
07. Ο ελάχιστος αριθμός ιδρυτικών μελών στους συνεταιρισμούς.....	40
08. Το ύψος της μερίδας στους συνεταιρισμούς	44
09. Υποχρεωτικές και προαιρετικές μερίδες	46
10. Πλεονάσματα και Κέρδη στους συνεταιρισμούς	48
10.1 Αγροτικός συνεταιρισμός προμήθειας εφοδίων	50
10.2 Αγροτικός συνεταιρισμός πωλήσεως των προϊόντων των μελών του.....	50
10.3 Συνεταιρισμός καταναλωτών.	51
11. Φορολογία των Συνεταιρισμών	53
12. Διοίκηση των συνεταιρισμών	55
12.1 Η Γενική Συνέλευση.....	55
12.2 Διοικητικό Συμβούλιο	56
12.3 Εποπτικό Συμβούλιο	56
12.4 Γενικός Διευθυντής.....	57

12.5 Αρχαιρεσίες οργάνων.....	57
13. Θέματα αρχαιρεσιών και ψηφοφορίας.....	59
13.1 Αριθμός σταυρών κατά τις αρχαιρεσίες.....	59
13.2 Πολλαπλή ψήφος.....	60
14. Η κοινωνική διάσταση των συνεταιρισμών.....	62
15. Τι δεν είναι κοινωνικός ρόλος των συνεταιρισμών.....	70
16. Εμπορικές Εταιρείες των συνεταιρισμών.....	72
17. Συνεταιρισμοί Νέας Γενιάς.....	74
18. Εθνική Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών.....	76
19. Βήματα οπισθοδρόμησης των συνεταιρισμών.....	78
20. Αντί επιλόγου: ένα πραγματικό συνεταιριστικό επίτευγμα.....	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ

01. Ένα σύντομο ιστορικό.....	86
02. Πλαίσιο αναγνώρισης.....	91
03. Διοικητική και Λογιστική διαχείριση.....	99
3.1 Διοικητική Διαχείριση.....	99
3.2 Λογιστική Διαχείριση.....	102
3.3 Τήρηση κριτηρίων αναγνώρισης.....	104
04. Η σχέση της ΚΑΠ με τις ΟΠ.....	105
4.1 ΟΠ στην ΚΑΠ 2014-20.....	105
4.2 ΟΠ στην ΚΑΠ 2023-27.....	110
05. Οι τομεακές παρεμβάσεις και τα επιχειρησιακά προγράμματα....	113
5.1 Τομεακό πρόγραμμα οπωροκηπευτικών.....	114
5.2 Τομεακό πρόγραμμα ελαιολάδου και επιτραπέζιας ελιάς.....	117
06. Ο τομέας της κτηνοτροφίας.....	121
07. Παράγοντες επιτυχίας στη σύσταση και λειτουργία ΟΠ.....	126
7.1 Κίνητρα και αντικίνητρα συμμετοχής.....	126
7.2 Παράγοντες επιτυχίας της σύστασης ΟΠ.....	129
08. Ενώσεις Οργανώσεων Παραγωγών, μια σχεδόν άγνωστη έννοια στην Ελλάδα.....	131
09. Αντί επιλόγου – Πόσο αποτελεσματική είναι η οργάνωση των ΟΠ στη χώρα μας;.....	137

Πρόλογος

Ο σκοπός της παρούσας έκδοσης είναι η παραγωγή ενός χρήσιμου **οδηγού για τα συλλογικά σχήματα** που έχουν τη δυνατότητα να συστήσουν οι αγρότες. Η ιδέα για μια συλλογική έκδοση που θα πραγματευόταν τον τρόπο σύστασης και λειτουργίας αγροτικών συνεταιρισμών και ομάδων/οργανώσεων παραγωγών κυκλοφορούσε μεταξύ των συγγραφέων εδώ και αρκετά χρόνια, από τη στιγμή που είχε εντοπιστεί η απουσία ενός παρόμοιου συγγράμματος από την ελληνική βιβλιογραφία.

Δεν είναι μόνο όμως η απουσία βιβλιογραφίας που προβλημάτιζε τους συντάκτες. Είναι και το γεγονός ότι **παρατηρείται μια αυξανόμενη άγνοια των αρχών που οδήγησαν στην καθιέρωση του συνεταιριστικού κινήματος σε όλες τις χώρες του κόσμου** και μια ελλιπής εξοικείωση με τα πλεονεκτήματα της σύστασης αγροτικών συνεταιρισμών και των επιχειρησιακών τους βραχιόνων, που είναι οι ομάδες και οργανώσεις παραγωγών, στην αγροτική κοινότητα. Οι ελλείψεις αυτές αποτελεί βασικό τροχοπέδη για την **ενίσχυση της θέσης των παραγωγών στην αγροδιατροφική αλυσίδα** και συμβάλλουν αρνητικά στην ενδυνάμωση των αγροδιατροφικών συστημάτων.

Η ενίσχυση της θέσης των αγροτών στις αλυσίδες αξίας αποτελεί άλλωστε **σημαντική προτεραιότητα της νέας ΚΑΠ 2023-27**. Δεν είναι τυχαίο ότι υπάρχει ειδικός στόχος που αποσκοπεί στην ενίσχυση της θέσης των αγροτών μέσω διαφόρων δράσεων, όπως η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των αγροτών, η ενίσχυση των συνεργιών εντός των αλυσίδων αξίας καθώς και η στήριξη της ανάπτυξης μοντέλων παραγωγής που βασίζονται στην αγορά.

Για τους παραπάνω λόγους η έκδοση αυτή επιθυμεί να βοηθήσει όλους τους ενδιαφερόμενους που θα αποτολήσουν το εγχείρημα να ομαδοποιήσουν τις μικρές δυνάμεις των αγροτών σε κάτι μεγαλύτερο, να εντοπίσουν βασικές πληροφορίες και οδηγίες για να πετύχουν το εγχείρημά τους. Ο οδηγός χωρίζεται σε δύο βασικά κεφάλαια: το πρώτο περιγράφει τη δομή των αγροτικών συνεταιρισμών και τις συνεταιριστικές αρχές ενώ το δεύτερο εξειδικεύεται στη σύσταση και λειτουργία ομάδων και οργανώσεων παραγωγών.

Για την ενότητα των αγροτικών συνεταιρισμών εργάστηκαν ο Ομότιμος Καθηγητής Συνεταιριστικής Οικονομίας του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών Κωνσταντίνος

Παπαγεωργίου, καθώς και η Ομότιμη Καθηγήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου Όλια Κλήμη – Καμινάρη και ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου Μιχάλης Φεφές, οι οποίοι διάβασαν και έκαναν χρήσιμες παρατηρήσεις επί των κειμένων. Πολύτιμες επίσης υπήρξαν οι υπηρεσίες των συνεργατών Παναγιώτη Νάση και Μελίνας Κριτσωτάκη, για τις επισημάνσεις και βελτιώσεις του τελικού οδηγού.

Ο συντονιστής του έργου CAP4YOU
Χρήστος Καρατζάς (AGRENAOS)
Φεβρουάριος 2026

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α:

ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

Εισαγωγή

Μήπως είναι χαμένος χρόνος να μιλάει κανείς για συνεταιρισμούς; Ακόμα και στο μικρότερο χωριό έχουν ακούσει για συνεταιρισμούς, για τους αγρότες που από παλιά, όταν υπήρχε η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος (ΑΤΕ), ο Πρόεδρος του συνεταιρισμού φρόντιζε για δάνεια και για λιπάσματα και η δουλειά του αγρότη ήταν μόνο στο χωράφι.

Τώρα τα πράγματα άλλαξαν και δεν χρειαζόμαστε συνεταιρισμούς. Οι συνεταιρισμοί είναι ξεπερασμένοι! Τώρα είμαστε ευρωπαίοι ... Αλλά, για σταθείτε, να δούμε τι έκαναν οι ευρωπαίοι; Εμείς αυτούς ακολουθούμε, έστω με καθυστέρηση.

Πριν από χρόνια, διάβαζα μια μελέτη Έλληνα Καθηγητή σε Γερμανικό Πανεπιστήμιο, που έγραφε χαρακτηριστικά, αναφερόμενος στην Ελλάδα, ότι **«Γεωργική ανάπτυξη χωρίς συνεταιρισμούς δεν θα ήταν μόνο ευρωπαϊκή πρωτοτυπία αλλά και εγχείρημα ανέφικτο»**. Τόσο απόλυτη διαπίστωση από καθηγητή σε γερμανικό πανεπιστήμιο μου έκανε εντύπωση και άρχισα να ψάχνω τι την έκαναν τη νομοθεσία για τους συνεταιρισμούς οι Γερμανοί, αφού ήταν γνωστό ότι διατηρούσαν την αρχική νομοθεσία του 1889 (ναι, του 1889), με κάποιες μικρό-αλλαγές.

Αν ψάξει κανείς τις συνεταιριστικές νομοθεσίες και άλλων χωρών, βρίσκει μεν αποκλίσεις μεταξύ τους αλλά υπάρχει ένας κορμός κανόνων που είναι κοινός για όλους τους συνεταιρισμούς. Αυτό δείχνει ότι οι συνεταιρισμοί όχι μόνο ομοιάζουν μεταξύ τους αλλά έχουν συμφωνήσει να εφαρμόζουν τους ίδιους βασικούς κανόνες. Οι συνεταιρισμοί αποτελούν έναν παγκόσμιο θεσμό, έχουν διεθνή όργανα, διεθνή επικοινωνία και αλληλεγγύη.

Πράγματι, η κορυφαία (παγκόσμια) οργάνωση των συνεταιρισμών (International Co-operative Alliance) ιδρύθηκε το 1895 και είχε έδρα το Λονδίνο. Σήμερα έχει έδρα τις Βρυξέλλες και εκπροσωπεί περίπου 1 δις συνεταιρισμένους αγρότες. Το παγκόσμιο συνέδριο των συνεταιρισμών συνέρχεται ανά 5ετία και μετέχουν σε αυτό περίπου 1000 σύνεδροι από περίπου 100 χώρες. Επιτροπές ειδικών επεξεργάζονται ενδεχόμενες προτάσεις τροποποιήσεων των Αρχών και των Αξιών που διέπουν και δεσμεύουν το σύνολο των συνεταιρισμών της υφηλίου.

Η ιδιαιτερότητα των συνεταιρισμών, τράβηξε την προσοχή των Ηνωμένων Εθνών και

ιδιαίτερα της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, (ΔΟΕ), η οποία ανήκει στον Οργανισμό, καθώςον εκτιμήθηκε ο κοινωνικοοικονομικός χαρακτήρας του συνεταιρισμού και η συμβολή του στην οικοδόμηση μιας πιο ισόρροπης κοινωνίας.

Από το έτος 2002 εγκρίθηκε η Σύσταση 193/2002 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) και μάλιστα με σχεδόν ομοφωνία όλων των χωρών που μετείχαν στη συνέλευση του Οργανισμού. Η σχεδόν ομοφωνία του Οργανισμού σημαίνει ότι υπήρξαν 436 ψήφοι υπέρ και καμία ψήφος κατά. Οι μόνες αποχές ήταν από την Κυβέρνηση της Αυστραλίας και από τους επιχειρηματίες της Βενεζουέλας. Δηλαδή, το σύνολο των 198 κυβερνήσεων που εκπροσωπήθηκαν προσυπέγραψαν το περιεχόμενο της Σύστασης, που περιλάμβανε το περιεχόμενο της Ταυτότητας, τον Ορισμό, τις Αξίες και τις Αρχές των συνεταιρισμών. Η ελληνική αντιπροσωπεία, αποτελούμενη από εκπρόσωπο της Κυβέρνησης, εκπρόσωπο των εργοδοτών και εκπρόσωπο των εργαζομένων δέσμευσαν με τις υπογραφές τους τη χώρα ότι θα τηρούν τους κανόνες της Σύστασης της ΔΟΕ. Άρα οι νομοθεσίες των χωρών αποδέχονται να τηρούν τις Αρχές και τις Αξίες του συνεργατισμού.

Η τήρηση των κανόνων της Σύστασης συνιστά τυπική υποχρέωση, αλλά συνιστά κυρίως αναγκαιότητα, διότι η πράξη έχει δείξει ότι αποτελεί συνταγή επιτυχίας στις οικονομικές και κοινωνικές επιδιώξεις συνεταιρισμών. Με άλλα λόγια, οι συνεταιρισμοί και οι χώρες αυτοδεσμεύονται να τηρούν τις Αρχές και τις Αξίες των συνεταιρισμών, διότι πιστεύουν σε αυτές και όχι διότι υποχρεώνονται να τις τηρούν.

Το σχετικό με τους συνεταιρισμούς άρθρο του Ελληνικού Συντάγματος είναι το άρθρο 12, το οποίο στην παράγραφο 4 ορίζει: **«Οι πάσης φύσεως γεωργικοί και αστικοί συνεταιρισμοί αυτοδιοικούνται κατά τους όρους του νόμου και του καταστατικού των, τελούντες υπό την προστασίαν και εποπτείαν του Κράτους, υποχρεωμένου να μεριμνά δια την ανάπτυξιν αυτών».**

Θα μπορούσε βεβαίως κανείς να αμφισβητήσει την πληρότητα αυτής της διατύπωσης για τους ελληνικούς συνεταιρισμούς, αφού κατά τα τελευταία 50 χρόνια η νομοθεσία άλλαξε περίπου ανά 5ετία, ανατρέποντας κάθε φορά τις προηγούμενες απόψεις και προκαλώντας πολλά προβλήματα στους συνεταιρισμούς.

Και όμως η λογική, ή αν θέλετε η «φιλοσοφία» των συνεταιρισμών παραμένει απλή. **Στηρίζεται στο παιχνίδι των μικρών και αδύνατων, που μπορούν συνεργαζόμενοι, υπό προϋποθέσεις, να γίνουν μεγάλοι.** Οι προϋποθέσεις είναι διαφορετικές από χώρα σε χώρα, αλλά σε γενικές γραμμές είναι περισσότερο ποιοτικές και λιγότερο τεχνικές. Αναφέρονται συνήθως στην κατανόηση του θεσμού από το σύνολο των μελών και στη βούλησή τους να εφαρμόσουν τους κανόνες. Σημαντική προϋπόθεση αποτελεί η κατανόηση της πολύπλευρης χρησιμότητας του θεσμού εκ μέρους της Πολιτείας.

Ειδικά η Ελλάδα, έχει να παρουσιάσει πολλά ιστορικά παραδείγματα για συνεταιρισμούς, ακόμη και από την περίοδο της τουρκοκρατίας, με τους **φημισμένους συνεταιρισμούς των Αμπελακίων**. Για τους συνεταιρισμούς αυτούς ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου έγραφε

στο Βήμα, το 1937: «Στην πέτρινη τούτη πλαγιά του Κισσάβου έσπασε τα κέρατά της η πιο μαύρη και η πιο στρίγλα γίδα, η ελληνική διχόνοια. Στα Αμπελάκια άλλαξε το κύτταρο των Ελλήνων. Έξι χιλιάδες Ρωμηοί, άνδρες, γυναίκες και παιδιά έζησαν εδώ προ εκατόν πενήντα χρόνων χωρίς να φαγωθούν, δημιουργοί ως συνεταίροι της πρώτης και τελειότερης Συνεργατικής του Κόσμου, δάσκαλοι των οικονομολόγων, των φιλοσόφων, των ιεροκηρύκων, δάσκαλοι του ίδιου του Φουριέ¹, αυτοί οι Θεσσαλοί χωριάτες. Μεγαλύτερο έργο της Ειρήνης δεν έχει δείξει ο νέος Ελληνισμός. Είναι άθλος της Θεσσαλίας...».

Αλλά και ο Γάλλος αρχιτέκτων Φ. Μπουλανζέ (1807-1875)², από τους πλέον ένθερμους υποστηρικτές των συνεταιριστικών ιδεών, σε «Υπόμνημα περί των Ελληνικών Συνεταιρισμών υποβληθέν προς τον Πρόεδρον του Υπουργικού Συμβουλίου της Ελλάδος» Ι. Κωλέττη το έτος 1847, επικαλείται το παράδειγμα των Αμπελακίων, το οποίο είχε μελετήσει σε βάθος αλλά και τους ναυτικούς συνεταιρισμούς των Ελλήνων, για να προτείνει στήριξη της Ελληνικής ανάπτυξης σε θεσμούς κοινωνικής αλληλεγγύης. Ένα απόσπασμα αυτού του υπομνήματος είναι χαρακτηριστικό του πνεύματος που το χαρακτήριζε:

³«Σήμερα, μετά τον αγώνα, ο Ελληνικός λαός θέλει να δράση, θέλει να χρησιμοποιήσει ολοκληρωτικώς και συστηματικώς όλας του τας ικανότητας. Ενστικτικώς αντιλαμβάνεται το λαμπρόν του μέλλον. Μία άγνωστος δύναμις τον κρατεί ανήσυχον, τον κινεί, τον ωθεί, ζητεί ένα οδηγόν εις τον κοινωνικόν του δρόμον. Προσδοκά το παν παρ' υμών, Κύριε Πρωθυπουργέ. Του εξασφαλίσατε ήδη την ειρήνην, του απεδώσατε ακόμη την ανεξαρτησίαν. Η Ελλάς θέλει να είναι ανεξάρτητος, οφείλει ν' αντιμετωπίσει την ζωήν με τα ιδικά της μέσα, δια να αναλάβει την θέσιν της μεταξύ των εθνών. Ήδη, το πνεύμα τούτο του συνεταιρισμού, έμφυτον εις τους Έλληνας, του οποίου ένα αξιόλογον παράδειγμα

¹ Κάρολος Φουριέ (1772-1837). Γάλλος πρωτοπόρος του συνεργατισμού που υποστήριζε την οργάνωση της εργασίας σε κοινόβια αγροτικής παραγωγής.

² Ο Boulanger, Φρανσουά-Λουί-Φλοριμόν, Γάλλος αρχιτέκτονας με αξιόλογη δράση στην Αθήνα, κατά τον 19ο αιώνα.

³ Με την ευκαιρία της συμπλήρωσεως 200 ετών από την ίδρυση του συνεταιρισμού των Αμπελακίων, οργανώθηκε στην Αθήνα από την τότε κορυφαία οργάνωση των αγροτικών συνεταιρισμών ΠΑΣΕΓΕΣ, το 1981, διεθνές συμπόσιο για τους άτυπους και παραδοσιακούς συνεταιρισμούς, στο οποίο πήραν μέρος εκπρόσωποι από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση, το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, την COGECA (Comite General de la Cooperation Agricole), από Πανεπιστήμια και συνεταιριστικά ινστιτούτα και από συνεταιριστικές κινήσεις ευρωπαϊκών χωρών. Στην οργάνωση του συμποσίου συνεργάστηκε η Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Θράκης, από την οποία και εκδόθηκαν οι εργασίες του συμποσίου σε ειδικό τόμο, με τίτλο 'Διεθνές Συμπόσιο Άτυπων και Παραδοσιακών Συνεταιρισμών' (Συμπόσιο, 1983). Το συνέδριο επιβεβαίωσε τη συνεταιριστική μορφή της Συντροφιάς των Αμπελακίων και τόνισε την ανάγκη να αξιοποιούνται οι παραδοσιακές μορφές συνεταιρισμών κάθε χώρας, για να εμπλουτίζουν και να ενδυναμώνουν το σημερινό Ευρωπαϊκό πρότυπο που στηρίζεται στο συνεταιρισμό της Ροτσντέλ.

αναφέραμεν ανωτέρω, (σ.σ. εννοεί τα Αμπελάκια) αρχίζει να επωφελείται της ειρήνης και να πραγματοποιηί, ιδίως από τριετίας, το δεύτερον γεγονός, περί του οποίου ωμίλησα εις την αρχήν της επιστολής μου, δηλαδή τον Ναυτικόν Συνεταιρισμόν, ο οποίος έφερε εις την Ελλάδα τόσον πλούτον και ευτυχίαν. Ουδενός λαού η ναυτική ιστορία έχει να παρουσιάσει μίαν τέτοιαν ανάπτυξιν. Εντός τριετίας κατεσκευάσθησαν εις τους διαφόρους λιμένας της Ελλάδος άνω των 2.000 εμπορικών πλοίων. Το απαιτούμενον προς τούτο χρήμα δεν ήτο ποτέ δυνατόν να εξευρεθεί με τα συνηθη μέσα, ούτε αν συνηθροίζετο ολόκληρος ο πλούτος της χώρας. Εις ποίαν λοιπόν δύναμιν οφείλεται η τεραστία αυτή ανάπτυξις; Εις την δύναμιν του συνεταιρισμού».

Πόσο πολύτιμες στάθηκαν οι επιτεύξεις αυτές του συνεργατισμού, φάνηκε στον αγώνα του 1821, όταν η Ύδρα βρέθηκε ναυτική δύναμη με 121 πλοία χωρητικότητας 22 χιλιάδων τόνων και οι Σπέτσες με 47 πλοία χωρητικότητας 16 χιλιάδων τόνων. Από τα 168 αυτά πλοία των δύο νησιών, μόνο τα 14 ήταν προσωπικές ιδιοκτησίες. Τα 154 ήταν συνεταιριστικά, με συμμετοχές από 1/4 ως 1/66 για κάθε συνεργαζόμενο.

Ανάλογη υπήρξε η περίπτωση των Τσελιγκάτων, δηλαδή των μετακινούμενων κτηνοτρόφων. Για την εποχή στην οποία αναπτύχθηκαν τα Τσελιγκάτα - μικρός αριθμός επιβιώνει και σήμερα - πρόσφεραν σημαντική υπηρεσία στα μέλη τους. Πρόβαλαν τις ηθικές αξίες στην οικονομική συνεργασία και έδωσαν τα πλεονεκτήματα του μεγάλου μεγέθους στις μικρές κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις. Απάλλαξαν τους νομάδες από τον μεταξύ τους ανταγωνισμό για τις βοσκές και από την υποταγή τους σε τοκογλύφους. Προχώρησαν στην κατανομή των έργων και δημιούργησαν ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς και κοινωνική συνοχή στις ομάδες.

Η αποδυνάμωση των Τσελιγκάτων άρχισε από το τέλος του 19ου αιώνα, μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας από τους Τούρκους. Τότε, ένας αριθμός τσελιγκάδων εγκαταστάθηκε μόνιμα στις πόλεις και τους ακολούθησαν οι πιο ευκατάστατοι σμίχτες⁴. Αργότερα, με την αποκατάσταση των ακτημόνων στη Θεσσαλία, περιορίσθηκαν οι εκτάσεις που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως “χειμαδιά” από τόσα κοπάδια. Παράλληλα, η εκτίμηση που άρχισαν να δείχνουν οι πιο ευκατάστατοι νομάδες για τα γράμματα, που έφθασε μέχρι τη χρησιμοποίηση ιδιωτικών δασκάλων για τα παιδιά τους στις καλύβες τους στα βουνά, μαζί με τις εξελίξεις στον τρόπο ζωής, απομάκρυναν από τα Τσελιγκάτα τους μελλοντικούς διαδόχους των τσελιγκάδων. Έτσι, τα τσελιγκάτα οδηγήθηκαν σιγά-σιγά στη σχεδόν ολοκληρωτική εξαφάνισή τους.

Αλλά και σε νεότερες εποχές οι συνεταιρισμοί έχουν να επιδείξουν πρωτοποριακά και καινοτόμα επιτεύγματα, όπως το Φερρου-μπώτ «Σωκράτης Ιασεμίδης», ιδιοκτησίας των

⁴ Αρσενίου, 1972, σ. 38.

συνεταιρισμών, με το οποίο για πρώτη φορά συνδέθηκε το Ρίο με το Αντίρριο (την Πελοπόννησο με την Αιτωλοακαρνανία), στο οποίο δόθηκε το όνομα του μεγάλου συνεταιριστή και καθηγητή Συνεταιριστικής Οικονομίας της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών (σημερινού Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών).

Στον οικονομικό στίβο οι συνεταιρισμοί ίδρυσαν δευτεροβάθμιες (Ενώσεις) και τριτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις και όταν οι συνθήκες το απαιτούσαν, οι συνεταιρισμοί υιοθέτησαν και εταιρικά σχήματα που προσφέρονταν περισσότερο σε αυτή τη νομική μορφή, διατηρώντας τον συνεταιριστικό χαρακτήρα και συνεργάστηκαν και με την υφιστάμενη τότε Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, με αμοιβαίο όφελος.

Οι δευτεροβάθμιες και ιδίως οι τριτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις ανέλαβαν τη μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων και τις εξαγωγές και σε αρκετές περιπτώσεις συνέβαλαν στη διατήρηση των αγροτών σε δύσκολες περιοχές. Όταν οι συνθήκες του αγροτικού πληθυσμού βελτιώθηκαν, οι συνεταιρισμοί πρωτοστάτησαν στη δημιουργία σούπερ-μάρκετ, διαθέτοντας εκτός των προϊόντων των μελών τους και προϊόντα κάθε είδους.

Άλλα καινοτόμα επιτεύγματα των συνεταιρισμών υπήρξαν οι σχολικοί συνεταιρισμοί, που δίδαξαν τη συνεργασία από τη σχολική ηλικία, έμαθαν τη διαχείριση των εσόδων από το κυλικείο και τη λογοδοσία αλλά και τη διάδοση νέων καινοτόμων καλλιεργειών μέσω του σχολικού κήπου, είχαν τη δική τους εφημερίδα και τις δικές τους ανταλλαγές με μαθητές από άλλες χώρες και πολλές άλλες πρωτοβουλίες τις οποίες επαίνεσε με προσωπική επιστολή μέχρι και ο τότε Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος.

Γενικότερα μπορεί να λεχθεί ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί ασχολήθηκαν με κάθε είδους δραστηριότητες και ενθάρρυναν τους γυναικείους συνεταιρισμούς αλλά και αστικούς συνεταιρισμούς αλλά και την ανάπτυξη κοινωνικών δραστηριοτήτων. Όπως δε είναι επόμενο, όλες οι δραστηριότητες δεν υπήρξαν πάντοτε επιτυχημένες.

Η Συνεταιριστική Ταυτότητα

Οι συνεταιρισμοί διέπονται από Αξίες και Αρχές, που έχουν θεσπισθεί από τους ίδιους και ισχύουν σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτές - στην πιο σύγχρονη εκδοχή την οποία έχει επεξεργαστεί ομάδα εργασίας από συνεταιριστές από όλο τον κόσμο – έχουν γίνει αποδεκτές από την κορυφαία παγκόσμια οργάνωση των συνεταιρισμών, στο συνέδριο του Μάντσεστερ το 1995, με την ευκαιρία της εκατονταετίας από την ίδρυση της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (ή Συμμαχίας), δηλ. της International Co-operative Alliance (ICA).

Η συνοπτική διατύπωση των Αρχών και των Αξιών του συνεργατισμού, μαζί με τον παγκόσμια αποδεκτό ορισμό του συνεταιρισμού, περιέχονται στη «Διακήρυξη για τη Συνεταιριστική Ταυτότητα», που ακολουθεί:

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους δια μέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

Οι συνεταιρισμοί στηρίζονται στις αρχές της αυτοβοήθειας, της αυτεπθύνης, της δημοκρατίας, της ισότητας, της ισοτιμίας και της αλληλεγγύης. Ακολουθώντας την παράδοση των πρωτεργατών, τα μέλη των συνεταιρισμών στηρίζονται στις ηθικές αξίες της εντιμότητας, της διαφάνειας της κοινωνικής υπευθυνότητας και της φροντίδας για τους άλλους.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ:

Οι συνεταιριστικές αρχές αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές με τις οποίες οι συνεταιρισμοί θέτουν σε εφαρμογή τις αξίες τους.

1η Αρχή: Εθελοντική και Ελεύθερη Συμμετοχή.

Οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές οργανώσεις, ανοικτές σε όλα τα πρόσωπα που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους και επιθυμούν να αποδεχθούν τις ευθύνες του μέλους, χωρίς διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας.

2η Αρχή: Δημοκρατική Διοίκηση εκ μέρους των Μελών.

Οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις διοικούμενες από τα μέλη τους, τα οποία συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής τους και στη λήψη των αποφάσεων. Άνδρες και γυναίκες που προσφέρουν υπηρεσίες ως αιρετοί εκπρόσωποι είναι υπόλογοι στα μέλη. Στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς τα μέλη έχουν ίσα δικαιώματα ψήφου (κάθε μέλος μία ψήφο) και στους συνεταιρισμούς ανωτέρου βαθμού οργανώνονται επίσης με δημοκρατικό τρόπο.

3η Αρχή: Οικονομική Συμμετοχή των Μελών.

Τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και διαχειρίζονται δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού. Ένα μέρος τουλάχιστον από το κεφάλαιο αυτό αποτελεί συνήθως την κοινή περιουσία του συνεταιρισμού. Τα μέλη συνήθως απολαμβάνουν περιορισμένη αποζημίωση ή καθόλου για το κεφάλαιο που καταθέτουν για να γίνουν μέλη. Τα μέλη διαθέτουν τα πλεονάσματα για οποιονδήποτε ή για όλους από τους ακόλουθους σκοπούς: α) Ανάπτυξη του συνεταιρισμού, ενδεχομένως με τη δημιουργία αποθεματικών, από τα οποία μέρος τουλάχιστον θα είναι αδιανέμητα, β) απόδοση στα μέλη ανάλογα με τις συναλλαγές τους με τον συνεταιρισμό και γ) υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη.

4η Αρχή: Αυτονομία και Ανεξαρτησία.

Οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες οργανώσεις αυτοβοήθειας, διοικούμενες από τα μέλη τους. Εάν συνάπτουν συμφωνίες με άλλους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, ή αντλούν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές, το πράττουν με όρους που διασφαλίζουν τη δημοκρατική διοίκηση από τα μέλη και διατηρούν τη συνεταιριστική αυτονομία.

5η Αρχή: Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Πληροφόρηση.

Οι συνεταιρισμοί παρέχουν εκπαίδευση και κατάρτιση στα μέλη τους, στα αιρετά μέλη της διοίκησης, στα διευθυντικά στελέχη και στους υπαλλήλους, ώστε να

μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών τους. Παρέχουν πληροφόρηση στο κοινό - ιδιαίτερα στους νέους και στους διαμορφωτές της κοινής γνώμης - σχετικά με τη φύση και τα οφέλη της συνεργασίας.

6η Αρχή: Συνεργασία μεταξύ Συνεταιρισμών.

Οι συνεταιρισμοί υπηρετούν με τη μέγιστη αποτελεσματικότητα τα μέλη τους και ισχυροποιούν τη συνεταιριστική κίνηση όταν συνεργάζονται μεταξύ τους δια μέσου οργανώσεων τοπικού, εθνικού, περιφερειακού και διεθνούς επιπέδου.

7η Αρχή: Ενδιαφέρον για την Κοινότητα.

Οι συνεταιρισμοί εργάζονται για τη βιώσιμη ανάπτυξη των κοινοτήτων τους, με πολιτικές που εγκρίνονται από τα μέλη τους.

Είναι υποχρεωτικές οι Συνεταιριστικές Αρχές;

Το σύνολο των Αρχών, οι οποίες αποτελούν τους εφαρμοστέους κανόνες των συνεταιρισμών, έχει υιοθετηθεί από τη Σύσταση 193/2002 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας του ΟΗΕ για την Προώθηση των Συνεταιρισμών, οπότε και απόκτησε διεθνή αποδοχή και διεθνές κύρος. Ο Bruno Roelants, π. Γενικός Διευθυντής της International Cooperative Alliance, ο οποίος υπήρξε πρωταγωνιστής στη διεθνή επίσημη αναγνώριση των Αξιών και των Αρχών του Συνεργατισμού, αναφέρει:⁵

«Στις 20 Ιουνίου του 2002, η έννοια του συνεταιρισμού, για πρώτη φορά από την αφετηρία του θεσμού στις αρχές του 19ου αιώνα, αναγνωρίστηκε πλήρως, επίσημα και κατηγορηματικά σε παγκόσμιο επίπεδο, με όλες τις αναγκαίες και επαρκείς παραμέτρους. Εκείνη την ημέρα εγκρίθηκε η Σύσταση του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ΔΟΕ), για την Προώθηση των Συνεταιρισμών, συμπεριλαμβανομένου του Ορισμού, των Αρχών και των Αξιών της Δήλωσης για την Συνεταιριστική Ταυτότητα της Διεθνούς Συνεταιριστικής Συμμαχίας (ICA), που εγκρίθηκε το 1995 στο Μάντσεστερ από την συνεταιριστική κίνηση. Με άλλα λόγια, το υπόδειγμα που είχε καθιερωθεί από τη συνεταιριστική κίνηση σχετικά με την έννοια του συνεταιρισμού, έγινε επίσημα υπόδειγμα σε διακυβερνητικό επίπεδο».

Παράλληλα, με αυτή τη Σύσταση, οι κυβερνήσεις, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι οργανώσεις των εργοδοτών της πλειοψηφίας των χωρών του κόσμου, αναγνώρισαν ρητά την ανάγκη για συγκεκριμένες δημόσιες πολιτικές για την προώθηση των συνεταιρισμών.

Η ψηφοφορία ήταν σχεδόν ομόφωνη: 436 ψήφοι υπέρ και καμία ψήφος κατά. Οι μόνες αποχές ήταν από την κυβέρνηση της Αυστραλίας (ενώ 128 κυβερνήσεις ψήφισαν υπέρ)

⁵ Bruno Roelants, Το πρώτο παγκόσμιο υπόδειγμα για τους συνεταιρισμούς και την προώθησή τους Σύσταση 193/2002 του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο RECMA, Revue Internationale de l' économie sociale, n° 289, July 2003. (Μετάφραση Κ. Παπαγεωργίου από την αγγλική, με την άδεια του συγγραφέα).

και από τους επιχειρηματίες της Βενεζουέλας (ενώ οι επιχειρηματίες από 94 χώρες ψήφισαν υπέρ). Ακόμα κι αν 46 κυβερνήσεις των κρατών μελών του ΔΟΕ απουσίαζαν από την ψηφοφορία, οι κυβερνήσεις όλων των μεγάλων και μεσαίου μεγέθους χωρών που έχουν κάποια επιρροή στην πολιτική των αντίστοιχων περιοχών τους, συμμετείχαν στην ψηφοφορία. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και όλες οι υπό ένταξη και υποψήφιες προς ένταξη χώρες (28 χώρες συνολικά) ψήφισαν υπέρ της Σύστασης. Εκτός από τη Σύμβαση και τη Σύσταση σχετικά με τις Χειρότερες Μορφές Παιδικής Εργασίας (1999), που έχουν ψηφιστεί ομόφωνα, η Σύσταση 193 είναι το όργανο του ΔΟΕ που έχει φτάσει στο υψηλότερο επίπεδο συναίνεσης τουλάχιστον από το 1997.»

Μετά τη σχεδόν ομόφωνη υπερψήφιση της Σύστασης 193/2002 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας του ΟΗΕ, η Ελλάδα, όπως και όλες οι χώρες που έθεσαν την υπογραφή τους στο κείμενο της Σύστασης, αν σέβονται την υπογραφή τους και τον εαυτό τους, οφείλουν να τηρούν τους κανόνες της Σύστασης. Η τήρηση των αρχών συνιστά τυπική υποχρέωση αλλά συνιστά κυρίως αναγκαιότητα, διότι η πράξη έχει δείξει ότι η «συλλειτουργία» των αρχών αποτελεί συνταγή επιτυχίας στις οικονομικές και κοινωνικές επιδιώξεις των συνεταιρισμών. Με άλλα λόγια, οι συνεταιρισμοί αυτοδεσμεύονται να τηρούν τις αρχές και τις αξίες των συνεταιρισμών, διότι πιστεύουν σ' αυτές και όχι διότι υποχρεώνονται να τις τηρούν.

Συνοπτική παρουσίαση των Συνεταιριστικών Αρχών

Αρχή 1. Ελεύθερη είσοδος και έξοδος στους συνεταιρισμούς

Έχει επικρατήσει να λέγεται για τους συνεταιρισμούς ότι εφαρμόζουν την αρχή της «ανοιχτής πόρτας» ή με άλλα λόγια, ότι είναι ελεύθερη η είσοδος και η έξοδος των μελών. Η πλήρης διατύπωση της πρώτης από τις επτά διεθνείς αρχές των συνεταιρισμών, αναφέρει: **«Οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές οργανώσεις, ανοιχτές σε όλα τα πρόσωπα που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους και επιθυμούν να αποδεχθούν τις ευθύνες του μέλους, χωρίς διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας».**

Προφανώς, για να έχει ανοιχτή την πόρτα ο συνεταιρισμός, σημαίνει ότι, κατ' αρχήν υπάρχει πόρτα. Αν όποιος ήθελε έμπαινε και έβγαινε, δεν χρειαζόταν να υπάρχει πόρτα. Μπαίνει όποιος θέλει και έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες του συνεταιρισμού, αναλαμβάνοντας τις ευθύνες του μέλους. Μπαίνει όποιος γνωρίζει τι είναι ο συνεταιρισμός και συμφωνεί με τους στόχους του, που είναι η αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεων των μελών, χρησιμοποιώντας ως μέσον μια συν-ιδιόκτητη και δημοκρατικά διοικούμενη επιχείρηση. Με τα παραπάνω, ήδη έχουν μπει κριτήρια για να γίνει κάποιος μέλος. Αν υποβάλει αίτηση το υποψήφιο μέλος, κρίνει ότι διαθέτει τα αναγκαία χαρακτηριστικά και εκδηλώνει το ενδιαφέρον του. Όμως, σε αυτό πρέπει να συμφωνούν και τα υπάρχοντα μέλη του συνεταιρισμού. Στις περισσότερες περιπτώσεις η αξιολόγηση της αίτησης αφήνεται στο Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) του συνεταιρισμού. Σε περίπτωση που το Δ.Σ. δεν κρίνει ότι το υποψήφιο μέλος διαθέτει τα αναγκαία χαρακτηριστικά, παρέχει στο υποψήφιο μέλος τη δυνατότητα να προσφύγει στην κρίση της γενικής συνέλευσης, της οποίας η απόφαση είναι οριστική.

Από τα προλεχθέντα προκύπτει ότι πρέπει να υπάρχει κοινή συναίνεση για την είσοδο μέλους στον συνεταιρισμό. Κατά κανόνα, οι αρνήσεις του συνεταιρισμού είναι ολίγες και αιτιολογημένες, αφού η μεγέθυνση του συνεταιρισμού είναι επιθυμητή διότι συνεπάγεται και διεύρυνση των οικονομικών κλίμακας. Αρνήσεις μπορεί να υπάρξουν

λόγω ειδικών περιπτώσεων, π.χ. λόγω μικρής χωρητικότητας μιας λίμνης, όπου δεν είναι δυνατόν να αλιεύσει μεγάλος αριθμός αλιέων, ή ενός δάσους περιορισμένης υλοτομικής δυναμικότητας, κλπ. και γενικότερα, όταν δεν είναι δυνατή η ανάπτυξη του αντικειμένου της απασχόλησης των μελών.

Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις που τα υπάρχοντα μέλη σκοπίμως επιθυμούν να εμποδίσουν τη συμμετοχή άλλων μελών, για να δικαιολογήσουν τα υπερβολικά προνόμια τα οποία υπερβολικά απολαμβάνουν οι πρωτεργάτες κάποιας πρωτοβουλίας. Το μέσο το οποίο χρησιμοποιείται είναι η αύξηση του ποσού της μερίδας που καταβάλλεται για την εγγραφή στον συνεταιρισμό. Σε αυτή την περίπτωση, ως αντίδοτο χρησιμοποιείται η ίδρυση νέου συνεταιρισμού και η έναρξη ανταγωνισμού με τον προηγθέντα συνεταιρισμό.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα υπήρξε ο γυναικείος συνεταιρισμός Πέπλου του νομού Έβρου, στα σύνορα με την Τουρκία. Όταν οι γυναίκες των Κήπων Έβρου σχημάτισαν συνεταιρισμό και ανοικίασαν το κυλικείο των συνόρων, είχαν επιτυχία ετοιμάζοντας τυρόπιτες και άλλα εδέσματα για όσους περίμεναν στο τελωνείο. Όταν είδαν το αποτέλεσμα οι άλλες γυναίκες του χωριού, θέλησαν άλλες τόσες να γίνουν μέλη του συνεταιρισμού. Αν γινόταν αυτό και προσθέτονταν άλλες τόσες γυναίκες, ο συνεταιρισμός θα οδηγείτο σε διάλυση, διότι το ημερομίσθιο θα ήταν ανεπαρκές για κάθε μία. Όταν λοιπόν υπάρχουν αντικειμενικοί λόγοι χωρητικότητας του αντικειμένου απασχόλησης, δικαιολογείται η άρνηση αποδοχής νέων μελών.

Η πρώτη Αρχή ορίζει επίσης ότι οι συνεταιρισμοί είναι ανοικτοί σε όλα τα πρόσωπα που μπορούν να κάνουν χρήση των υπηρεσιών που προσφέρει ο συνεταιρισμός, πράγμα που σημαίνει ότι δεν έχει νόημα και ως εκ τούτου ο συνεταιρισμός δεν δέχεται μέλη που δεν πρόκειται να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες του, ούτε εκείνους που δεν αποδέχονται τις ευθύνες του μέλους τους. Τέλος, ο συνεταιρισμός δεν κάνει διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας. Εν ολίγοις, ο συνεταιρισμός αποδέχεται κάθε άνθρωπο, άνδρα ή γυναίκα οποιουδήποτε κοινωνικού επιπέδου, οποιασδήποτε φυλής, θρησκείας ή πολιτικών πεποιθήσεων.

Αρχή 2. Δημοκρατική Διοίκηση (ή Δημοκρατικός Έλεγχος)

Η δεύτερη συνεταιριστική αρχή, που αναφέρεται στη δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών, είναι η ακόλουθη:

«Οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις, διοικούμενες από τα μέλη τους, τα οποία συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής τους και στη λήψη των

αποφάσεων. Άνδρες και γυναίκες που προσφέρουν υπηρεσίες ως αιρετοί εκπρόσωποι, είναι υπόλογοι στα μέλη. Στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς τα μέλη έχουν ίσα δικαιώματα ψήφου (κάθε μέλος μία ψήφος) και στους συνεταιρισμούς ανωτέρου βαθμού οργανώνονται επίσης με δημοκρατικό τρόπο».

Οι συνεταιρισμοί εισάγουν τη δημοκρατία στη διοίκηση των επιχειρήσεων, **ένα άθλημα δύσκολο αλλά εντελώς ανθρώπινο**. Τα μέλη της διοίκησης εκλέγονται από το σύνολο των μελών και λογοδοτούν σε αυτά. Στις οργανώσεις που αποτελούνται από φυσικά πρόσωπα (πρωτοβάθμιες), κάθε μέλος έχει μία ψήφο. Στις ανωτέρου βαθμού οργανώσεις (δευτεροβάθμιες ή τριτοβάθμιες) οι διαδικασίες οργανώνονται επίσης με δημοκρατικό τρόπο.

Όμως, είναι τόσο γενικές αυτές οι διατυπώσεις και τόσες πολλές οι παραλλαγές της δημοκρατίας, που καθιστούν αναγκαία τη διασαφήνιση αυτού του όρου. Δεν αρκεί το γεγονός ότι γίνεται ψηφοφορία με μία ψήφο κατά μέλος, για να θεωρηθεί επαρκής η εφαρμογή της δημοκρατίας. Με τη μία ψήφο του, το μέλος δηλώνει την επιλογή του όσον αφορά τα πρόσωπα τα οποία κρίνει ως πλέον ικανά να διαχειριστούν την κοινή επιχείρηση και η γνώμη του έχει την ίδια βαρύτητα με τη γνώμη κάθε άλλου μέλους. Όμως, για να επιλέξει πρέπει να γνωρίζει και να συγκρίνει με τις διαθέσιμες άλλες επιλογές. Πρέπει να είναι γνώστης της ποιότητας και των ικανοτήτων των προσώπων οι οποίοι προσφέρονται να διαχειριστούν τις υποθέσεις της κοινής επιχείρησης. Γι' αυτό, πριν από τη διαδικασία των αρχαιρεσιών, συνιστάται η συγκρότηση μιας επιτροπής, η οποία να συγκεντρώνει πληροφορίες για τα προσόντα, τις εμπειρίες, τη συνεταιριστική παιδεία, κλπ. των υποψηφίων, τις οποίες να γνωστοποιεί στα μέλη.

Σημαντικό στοιχείο για την εφαρμογή της δημοκρατίας στην πράξη είναι τα χαρακτηριστικά των μελών που ψηφίζουν κατά τις αρχαιρεσίες. Όσων μελών τα συμφέροντα επηρεάζονται σημαντικά από τη δράση του συνεταιρισμού, ενδιαφέρονται ουσιαστικά και έντονα για την επιλογή των αρίστων στη διοίκηση και στην εποπτεία του συνεταιρισμού. Όσοι πραγματοποιούν ελάχιστες συναλλαγές με τον συνεταιρισμό τους, (ενώ έχουν τη δυνατότητα) ίσως δεν θα έπρεπε να έχουν καν το δικαίωμα να ψηφίζουν κατά τις αρχαιρεσίες και να επηρεάζουν με την ψήφο τους το αποτέλεσμα.

Οι πολιτικές πεποιθήσεις των μελών, τόσο των ψηφοφόρων όσο και των υποψηφίων για εκλογή στα όργανα του συνεταιρισμού, δεν πρέπει να αποτελούν κριτήριο επιλογής. Ο συνεταιρισμός περιλαμβάνει στους κόλπους του μέλη που ενδιαφέρονται για την προαγωγή των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συμφερόντων και επιδιώξεών τους, ανεξάρτητα από άλλα χαρακτηριστικά, περιλαμβανομένων των πολιτικών πεποιθήσεών τους. Μέσα στον συνεταιρισμό, τα μέλη αποτελούν μια ενότητα με κοινούς στόχους. Αν αυτό λείπει, είναι προτιμότερο το “διαζύγιο” από την εσωτερική διαμάχη. Για τις ανωτέρου βαθμού συνεταιριστικές οργανώσεις (πχ δευτεροβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις) εφαρμόζονται, επίσης, δημοκρατικοί κανόνες, σύμφωνα με τη δεύτερη

συνεταιριστική αρχή. Η δημοκρατική αρχή της μιας ψήφου κατά μέλος, σπάνια μπορεί να ισχύσει, στις δευτεροβάθμιες οργανώσεις λόγω της συνήθως σημαντικής διαφοράς μεγέθους των συνεργαζόμενων συνεταιρισμών, είτε το μέγεθος μετρείται σε αριθμό μελών είτε σε κύκλο εργασιών. Ο συμβατικός κανόνας που επικρατεί, είναι να υπάρχει μια αναλογικότητα που να προκύπτει από το μέγεθος αλλά η αναλογικότητα να είναι φθίνουσα και σε καμιά περίπτωση να παρέχει τη δυνατότητα σε πλειοψηφία του ενός ή ενός μικρού αριθμού μεγάλων μελών.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες στον ευρωπαϊκό χώρο, έχει αρχίσει να αποδυναμώνεται ο κανόνας της μιας ψήφου κατά μέλος, με την εισαγωγή της δυνατότητας καθιέρωσης της πολλαπλής ψήφου, μέχρι ενός μικρού αριθμού 2-3 ψήφων. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στην προσπάθεια συγκράτησης ή προσέλκυσης στους συνεταιρισμούς των μεγάλων παραγωγών ή εκείνων οι οποίοι συμβάλλουν με διάφορους τρόπους στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών.

Όπως συνήθως συμβαίνει, και στις δευτεροβάθμιες οργανώσεις, η χορήγηση δεύτερης ή τρίτης ψήφου προϋποθέτουν υπερδιπλάσια προσφορά του μέλους από εκείνους που διαθέτουν μία ψήφου και ίσως 4πλάσια για την τρίτη ψήφου. Συχνά, η δεύτερη και η τρίτη ψήφος απαιτούν και απόκτηση πλέον της συνήθως μιας συνεταιριστικής μερίδας, καθώς οι μεγάλοι συνεταιίροι χρησιμοποιούν περισσότερο τον μηχανισμό του συνεταιρισμού.

Ο δημοκρατικός χαρακτήρας του συνεταιρισμού νοθεύεται συχνά από τον τρόπο διεξαγωγής των αρχαιρεσιών για την εκλογή των οργάνων διοίκησης. Η διεθνής βιβλιογραφία δεν αναφέρεται σε ποικιλία τρόπων διεξαγωγής των αρχαιρεσιών, υπονοώντας ότι καταγράφονται οι υποψηφιότητες και κάθε μέλος επιλέγει εκείνους που θεωρεί ως τους καλύτερους, ικανότερους και εντιμότερους να διαχειριστούν τις υποθέσεις της κοινής επιχείρησης.

Αρχή 3. Οικονομική συμμετοχή των μελών

Η τρίτη συνεταιριστική αρχή αναφέρει:

«Τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και διαχειρίζονται δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού. Ένα μέρος τουλάχιστον από το κεφάλαιο αυτό αποτελεί συνήθως την κοινή περιουσία του συνεταιρισμού. Τα μέλη συνήθως απολαμβάνουν περιορισμένη αποζημίωση ή καθόλου για το κεφάλαιο που καταθέτουν για να γίνουν μέλη. Τα μέλη διαθέτουν τα πλεονάσματα για οποιονδήποτε ή για όλους από τους ακόλουθους σκοπούς: α) Ανάπτυξη του συνεταιρισμού, ενδεχομένως με τη δημιουργία αποθεματικών, από τα οποία μέρος τουλάχιστον θα είναι αδιανέμητα, β) απόδοση στα μέλη ανάλογα με τις συναλλαγές τους με τον συνεταιρισμό και γ) υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη».

Αρκετά σημεία από τη διατύπωση αυτή της τρίτης συνεταιριστικής αρχής χρειάζονται επεξήγηση.

Η ισότιμη (equitable) συμμετοχή των μελών στο κεφάλαιο του συνεταιρισμού μπορεί να αποδοθεί ως δίκαιη (fair) συμμετοχή και όχι κατ' ανάγκην ίση συμμετοχή στο κεφάλαιο. Σε περιπτώσεις π.χ. που συμμετέχουν σε έναν αγροτικό συνεταιρισμό επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων μεγάλοι και μικροί παραγωγοί (από απόψεως όγκου και αξίας των προϊόντων), θα ήταν άδικο να συμβάλλουν όλοι το ίδιο ποσό για την προμήθεια των μηχανημάτων επεξεργασίας, διότι αυτό θα συνεπαγόταν άδικη μεταχείριση των μικρών παραγωγών, οι οποίοι θα αξιοποιούσαν ελάχιστα τον μηχανικό εξοπλισμό. Με βάση το σκεπτικό αυτό, το καταστατικό του συνεταιρισμού μπορεί να απαιτεί μεγαλύτερη συμμετοχή στο συνεταιριστικό κεφάλαιο (των μερίδων) από τους μεγάλους παραγωγούς. Με τον τρόπο αυτόν, αποκαθίσταται δίκαιη μεταχείριση των μελών, ώστε να δημιουργείται η βούληση για συνεργασία τους, η οποία είναι αμοιβαίως επωφελής. Όμως, με ανάλογο επιχείρημα θα ήταν εύλογο να ζητήσουν οι μεγάλοι παραγωγοί αυξημένη δυνατότητα στη λήψη αποφάσεων (π.χ. αυξημένο αριθμό ψήφων). Εννοείται ότι η αυξημένη συμβολή στο κεφάλαιο και ο αυξημένος αριθμός ψήφων υπόκεινται σε όρια, π.χ. μέχρι πενταπλάσιο αριθμό μερίδων και τριπλάσιο αριθμό ψήφων.

Από το κεφάλαιο που διαθέτουν τα μέλη για την εγγραφή τους στον συνεταιρισμό, ένα μέρος τουλάχιστον (δηλ. μπορεί και το σύνολο), αποτελεί κοινή περιουσία του συνεταιρισμού. Αυτό σημαίνει ότι το υπόλοιπο παραμένει εξατομικευμένο, δηλ. ανήκει στο μέλος που το κατέβαλε και το οποίο επιστρέφεται στο μέλος κατά την αποχώρησή του στην ονομαστική του αξία (μείον τις ενδεχόμενες ζημίες κατά το έτος της αποχώρησης), εκτός αν το καταστατικό ορίζει ότι η μερίδα (ή οι μερίδες) είναι έντοκες, οπότε προσαυξάνεται με τους τόκους. Η επιλογή εάν οι μερίδες θα είναι έντοκες ή όχι, αφήνεται στο καταστατικό. Έντοκες μερίδες ισοδυναμούν με δανεισμό του νομικού προσώπου του συνεταιρισμού από τα μέλη, ενώ άτοκες μερίδες σημαίνουν αρχική διευκόλυνση του συνεταιρισμού από τα μέλη του, στα πρώτα του βήματα (χαρίζονται οι τόκοι του αρχικού κεφαλαίου) με την προσδοκία ότι θα αποκομίσουν το όφελος στο πλεόνασμα. Για έναν νέο συνεταιρισμό, εύλογο κρίνεται να μην χορηγείται τόκος στις μερίδες. Εφόσον καθιερωθεί ο συνεταιρισμός, μπορεί να θεσπίσει τις πρόσθετες προαιρετικές μερίδες (χωρίς ψήφο), οι οποίες είναι έντοκες.

Οι προαιρετικές μερίδες συνιστούν δανεισμό του συνεταιρισμού από τα μέλη του, σε προαιρετική βάση, στις οποίες καταβάλλεται τόκος. Το ύψος του επιτοκίου θα πρέπει να είναι ελκυστικό για τα μέλη και συμφέρον για τον συνεταιρισμό, δηλαδή υψηλότερο από το επιτόκιο καταθέσεων στην τράπεζα και χαμηλότερο από το επιτόκιο δανεισμού του συνεταιρισμού από την τράπεζα. Ο δανεισμός του συνεταιρισμού με αυτούς τους όρους από τα μέλη του είναι διπλά επωφελής, διότι δανειζεται με καλύτερους όρους, χωρίς να διακινδυνεύει την ανεξαρτησία του, ενώ παράλληλα ωφελούνται και τα μέλη. Προϋπόθεση, βεβαίως, είναι η αξιοπιστία του συνεταιρισμού, ώστε τα μέλη του να

καταθέτουν σε αυτόν τις οικονομίες τους.

Μετά την αναφορά της στους αρχικούς πόρους του συνεταιρισμού, η τρίτη συνεταιριστική αρχή αναφέρεται στους τρόπους χρησιμοποίησης των οικονομικών αποτελεσμάτων, τα οποία ονομάζει «πλεονάσματα» (surpluses). Γιατί πλεονάσματα;

Η ιδιαιτερότητα του συνεταιρισμού έγκειται στο γεγονός ότι επιχειρηματίας και πελάτες είναι τα φυσικά πρόσωπα, μέλη του συνεταιρισμού. Όταν προμηθεύεται είδη για τα μέλη του και όταν πουλά προϊόντα των μελών του, ενεργεί συναλλαγές για λογαριασμό των μελών του. Εμφανίζεται ως μεγάλος αγοραστής όταν προμηθεύεται είδη και ως μεγάλος πωλητής όταν διαθέτει προϊόντα των μελών του. Αξιοποιεί τις «οικονομίες κλίμακας» και τη «διαπραγματευτική δύναμη» για να επιτύχει χαμηλότερες τιμές όταν προμηθεύεται είδη και υψηλότερες τιμές όταν διαθέτει προϊόντα των μελών του (ενδεχομένως λόγω π.χ. εφαρμογής κανόνων ποιότητας, σταθερότητας στον εφοδιασμό, κλπ.).

Στις σχέσεις του με τα μέλη του, ο συνεταιρισμός θα μπορούσε να ενεργεί με έναν από τους ακόλουθους δύο τρόπους: (α) ως διαχειριστής του προϊόντος του μέλους, οπότε θα ενεργούσε ως μεσίτης μεταξύ του παραγωγού και του τελικού αγοραστή (τρίτου), παραδίδοντας στον παραγωγό (μέλος) μια «εκκαθάριση» για την αξία του προϊόντος μείον τα έξοδα διαχείρισης. Αυτή θα ήταν η τελική είσπραξη του μέλους, ή (β) ως αγοραστής του προϊόντος από το μέλος και ως πωλητής προς τους τρίτους. Επιλέγοντας την περίπτωση (α), η σχέση του μέλους με τον συνεταιρισμό θα είχε ολοκληρωθεί με την εκκαθάριση. Η επιλογή της περίπτωσης (β) είναι πιο σύνθετη. Ως αγοραστής του προϊόντος, ο συνεταιρισμός καταβάλλει μια τιμή στον παραγωγό και αναλαμβάνει τη διαδικασία διάθεσης του προϊόντος και τον κίνδυνο (ρίσκο) της διακύμανσης της τιμής στην αγορά, υπολογίζοντας και το διαχειριστικό κόστος κατ' εκτίμηση.

Ως πωλητής του προϊόντος του μέλους ο συνεταιρισμός επιδιώκει την επίτευξη της υψηλότερης δυνατής τιμής και την κάλυψη του διαχειριστικού του κόστους. Αφού καλύψει το διαχειριστικό του κόστος και την τιμή που κατέβαλε στον παραγωγό, το υπόλοιπο ανήκει στο νομικό πρόσωπο του συνεταιρισμού και προέρχεται από κάθε μέλος, ανάλογα με την ποσότητα που διακίνησε μέσω του συνεταιρισμού.

Αν εξετάσει κανείς σχολαστικά το θέμα, το ποσό αυτό δεν πρέπει να διανέμεται (επιστρέφεται) στα μέλη, διότι είναι αποτέλεσμα της επιχειρηματικότητας του νομικού προσώπου, υπό την προϋπόθεση ότι ο συνεταιρισμός όταν αγόρασε το προϊόν από το μέλος του κατέβαλε μια συμφωνημένη τιμή και ο παραγωγός δεν συμμετείχε στον επιχειρηματικό κίνδυνο που διατρέχει στη συνέχεια ο συνεταιρισμός ως έμπορος. Αν, αντίθετα, ο συνεταιρισμός συμφώνησε να καταβάλει στο μέλος μια τιμή με την υπόσχεση να του αποδώσει ό,τι προκύψει από τη διάθεση του προϊόντος (εκκαθάριση), τότε, επειδή τον επιχειρηματικό κίνδυνο τον είχε αναλάβει ο παραγωγός σε αυτόν ανήκει το πλεόνασμα.

Άρα, το πλεόνασμα αποτελεί συμπλήρωμα της τιμής που αρχικά κατέβαλε ο συνεταιρισμός στο μέλος του και όχι εισόδημα ή κέρδος για τον παραγωγό.

Όμως, σε πολλές περιπτώσεις ακόμη και σήμερα και όχι μόνο στην ελληνική βιβλιογραφία δεν γίνεται διάκριση μεταξύ πλεονάσματος και κέρδους, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν πηγές που επεξεργάστηκαν το θέμα αυτό ακόμη και από το 1884⁶.

Αλλά, στους συνεταιρισμούς χρησιμοποιείται ο όρος «κέρδος» αλλά με διαφορετική έννοια. Χρησιμοποιείται στις συναλλαγές του συνεταιρισμού με τρίτους μη-μέλη. Όταν π.χ. ο συνεταιρισμός προμηθεύεται προϊόντα από τρίτους και τα πωλεί επίσης σε τρίτους, εξομοιώνεται με έμπορο, διότι στις περιπτώσεις αυτές δεν εξυπηρετεί τα μέλη του. Τότε και η φορολογική μεταχείριση του συνεταιρισμού είναι, ή οφείλει να είναι, όμοια με των εμπόρων. Αντίθετα δεν υπάρχει θέμα φορολόγησης του πλεονάσματος, αφού, όπως προαναφέρθηκε, το πλεόνασμα είναι συμπλήρωμα της τιμής του παραγωγού που καταβάλλεται ως δεύτερη δόση.

Η τρίτη κατεύθυνση προς την οποία μπορεί να διατεθεί το πλεόνασμα (ή μέρος αυτού), είναι η υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη. Αυτή η κατεύθυνση ουσιαστικά συνιστά δωρεά εκ μέρους των μελών του συνεταιρισμού για κάποιον σκοπό. Ισοδυναμεί με δωρεά από κάθε μέλος, ανάλογα με το ύψος των συναλλαγών του με τον συνεταιρισμό.

Αρχή 4. Αυτονομία και Ανεξαρτησία

Η τέταρτη αρχή “Αυτονομία και ανεξαρτησία” των συνεταιρισμών, ορίζει ότι:

“Οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες οργανώσεις αυτοβοήθειας, διοικούμενες από τα μέλη τους. Εάν συνάπτουν συμφωνίες με άλλους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, ή αντλούν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές, είναι σ’ αυτό ελεύθεροι, ακολουθώντας κανόνες που διασφαλίζουν τη δημοκρατική διοίκηση από τα μέλη και διατηρούν τη συνεταιριστική αυτονομία”.

Μια αρχή για την αυτονομία και την ανεξαρτησία των συνεταιρισμών είναι αυτονομία και περιττή σε μια κοινωνία στην οποία λειτουργεί ουσιαστικά η δημοκρατία, αλλά είναι πολύτιμη σε κοινωνίες που ίσως επαίρονται για τη δημοκρατία τους αλλά αγνοούν την αληθινή ουσία της δημοκρατίας και οι παρεμβάσεις στους συνεταιρισμούς αποτελούν συνήθη πρακτική.

⁶ Βλ. «Συνεταιρισμοί και φόρος εισοδήματος, - ένα κείμενο του 1884» περιοδικό «Κοινωνική Οικονομία», τ. 11, Ιαν.-Μάρ. 2017.

Είναι γεγονός ότι η αυτονομία και ανεξαρτησία των συνεταιρισμών αναφέρεται ως συνεταιριστική αρχή από την αναδιατύπωση των αρχών το 1995, εξαιτίας κυρίως παρεμβάσεων των κυβερνήσεων είτε προς χειραγώγηση των συνεταιρισμών είτε προς αλλοίωση του δημοκρατικού τους χαρακτήρα. Η Ελλάδα έχει να παρουσιάσει πολλά παραδείγματα κρατικής παρέμβασης στην αυτονομία και την ανεξαρτησία των αγροτικών κυρίως συνεταιρισμών. Μερικά από αυτά αναφέρονται στη συνέχεια:

Το δικτατορικό καθεστώς της 4ης Αυγούστου 1936, υπέταξε όλες τις βαθμίδες των συνεταιρισμών σε μια κεντρική οργάνωση, της οποίας την πλειοψηφία όριζε ο Κυβερνήτης.

Το δικτατορικό καθεστώς του 1967, αντικατέστησε τις ηγεσίες των ανωτέρου βαθμού συνεταιριστικών οργανώσεων με πρόσωπα της επιλογής του. Η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση (ICA) διέγραψε από μέλος της την κορυφαία οργάνωση των συνεταιρισμών.

Το δημοκρατικό καθεστώς που προέκυψε από τις εκλογές του 1981, άλλαξε το νόμο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και με το νόμο 1257/1982 θεώρησε λήξασα τη θητεία των διοικήσεων των συνεταιρισμών και καθόρισε σύστημα αρχαιρεσιών με παραταξιακά ψηφοδέλτια αντί του ενιαίου κοινού ψηφοδέλιου. Επίσης, στην εισηγητική Έκθεση του νόμου 1541/1986 αναφέρεται ότι με τις διατάξεις του νόμου οι συνεταιρισμοί θα συμβάλουν στον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας, παραβλέποντας ότι οι συνεταιρισμοί δεν μπορούν να χρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπών.

Αρχή 5. Εκπαίδευση – Κατάρτιση – Πληροφόρηση

Για να ενδιαφερθεί κάποιος για τους συνεταιρισμούς πρέπει αρχικά να τους γνωρίσει. Πιο συγκεκριμένα, να γνωρίσει τι είναι αυτό που παρακινεί τους ανθρώπους να ενώσουν τις δυνάμεις τους για έναν κοινό σκοπό και ποια μέσα χρησιμοποιούν για να πετύχουν αυτόν το σκοπό. Ακόμα, να γνωρίσει σε τι διαφέρουν οι συνεταιρισμοί από τις τόσων ειδών ομαδοποιήσεις που υπάρχουν στην οικονομία και στην κοινωνία, να πληροφορηθεί για τις μεθόδους που χρησιμοποιούν (και κατά πόσον αυτές συμβιβάζονται με τις αξίες και τις αρχές του) και να κρίνει αν διαβλέπει συμφέρον και ενδιαφέρον στην ανάμιξή του για την επιδίωξη του κοινού σκοπού.

Η ανάγκη για εκπαίδευση και κατάρτιση στα θέματα των συνεταιρισμών, είναι διαρκής ανάγκη για τους συνεταιρισμούς, όχι μόνο κατά την αρχική γνωριμία και την εκδήλωση ή όχι του ενδιαφέροντος συμμετοχής αλλά και κατά τη διάρκεια της συμμετοχής και της κοινής δράσης. **Αυτό, διότι επιτυχία στον συνεταιρισμό συνεπάγεται διαρκή σχέση του μέλους με την ολότητα των μελών, διαρκή χρήση των υπηρεσιών του συλλογικού**

οργάνου, διότι, σε αντίθεση με μια εταιρεία, το δένδρο του συνεταιρισμού μεγαλώνει μόνο όταν ποτίζεται σταθερά από τα μέλη του. Ο συνεταιρισμός, όταν αποκοπεί από τα μέλη του μοιάζει με δένδρο που έχει αποκοπεί από τις ρίζες του, οπότε ξηραίνεται. Στήριγμα του συνεταιρισμού είναι τα μέλη του σε αντίθεση με την εταιρεία της οποίας στήριγμα είναι τα κεφάλαια των εταίρων.

Παράλληλα με την εκπαίδευση και την κατάρτιση στα θέματα των συνεταιρισμών, αναγκαίος στόχος των συνεταιρισμών είναι και η πληροφόρηση των μελών, των υπαλλήλων και του ευρύτερου κοινού για τα στοιχεία εκείνα που διαφοροποιούν τους συνεταιρισμούς από τις λοιπές οικονομικές μονάδες, διότι η διαφορετική μεταχείριση που αξιώνουν σε ορισμένα θέματα δεν οφείλεται σε απαίτηση προνομιακής μεταχείρισης αλλά δίκαιης μεταχείρισης. Αν οι ίδιοι οι συνεταιρισμοί δεν πείσουν για τη διαφορετικότητά τους, δεν θα τύχουν δίκαιης μεταχείρισης.

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η πληροφόρηση των μελών του νομοθετικού σώματος και των πολιτικών κομμάτων. Έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι η κακή νομοθεσία μπορεί να προκαλέσει σοβαρά προβλήματα στους συνεταιρισμούς. Η ελληνική εμπειρία είναι πλούσια σε τέτοια παραδείγματα. Ενώ, όμως, υπήρξαν φωτεινά παραδείγματα δασκάλων του συνεργατισμού όπως ο Ιασεμίδης, ο Τζωρτζάκης, ο Κλήμης, και προσωπικότητες κύρους που στήριξαν τον συνεργατισμό, όπως ο Παπαναστασίου, ο Σβώλος, ο Ρουσσόπουλος, ο Πάνου, ο Ευελπίδης, ο Κολύμβας και τόσοι άλλοι, οι πιέσεις από συμφέροντα αντίθετα προς την πρόοδο των συνεταιρισμών οδήγησαν σε έντονες μεταπτώσεις τους συνεταιρισμούς και σε άδικη μεταχείρισή τους, ιδίως μέσω της νομοθεσίας.

Αρχή 6. Συνεργασία μεταξύ Συνεταιρισμών

Η έκτη συνεταιριστική αρχή αναφέρεται στη συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών.

«Οι συνεταιρισμοί υπηρετούν με τη μέγιστη αποτελεσματικότητα τα μέλη τους και ισχυροποιούν τη συνεταιριστική κίνηση όταν συνεργάζονται μεταξύ τους δια μέσου οργανώσεων τοπικού, εθνικού, περιφερειακού και διεθνούς επιπέδου».

Αν υπάρχει λόγος να ιδρύονται συνεταιρισμοί, υπάρχουν περισσότεροι λόγοι να ιδρύονται συνεταιρισμοί των συνεταιρισμών, δηλαδή δευτεροβάθμιες οργανώσεις και τριτοβάθμιες οργανώσεις.

Αυτή η προφανής αλήθεια έχει αποτελέσει την 6η αρχή, ώστε να ισχύει παγκοσμίως. Όμως η Ελλάδα δεν δέχεται την αρχή αυτή και μάλιστα έχει εξαλείψει από τη νομοθεσία των αγροτικών συνεταιρισμών την αναφορά σε δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες

συνεταιριστικές οργανώσεις με το νόμο 4015/2011 (ΦΕΚ 210 Α'-21.9.2011). Στο άρθρο 6 παρ.1 του νόμου αυτού ορίζεται ότι: «Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και οι Ομάδες Παραγωγών, μπορεί να συγκροτούν Αγροτικές Εταιρικές Συμπράξεις, οι οποίες είναι ανώνυμες εταιρείες και καταχωρίζονται στο Μητρώο».

Η παράγραφος 4 του άρθρου 12 του Συντάγματος θεωρεί υποχρέωση του Κράτους τη μέριμνα για την ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Όμως, αφού ο νομοθέτης είναι εκείνος που ρυθμίζει κατά το δοκούν τους όρους του νόμου, η προστασία μπορεί να υπονομεύεται, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα με τη επιβολή συστήματος αρχαιρεσιών βλαπτικού της εσωτερικής ενότητας των συνεταιρισμών.

Η συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών αποτελεί τον τρόπο απόκτησης δύναμης από τους συνεταιρισμούς. Με τη συνεργασία αυτή οι συνεταιρισμοί μπορούν να αποκτούν τα πλεονεκτήματα ακόμη και των μεγαλύτερων πολυεθνικών εταιρειών, τις οποίες να ανταγωνίζονται ακόμη και σε διεθνές επίπεδο αν και αυτό δεν είναι εύκολα κατορθωτό, διότι οι ενώσεις συνεταιρισμών δεν παύουν να αποτελούνται από άθροισμα αυτόνομων μονάδων και δύσκολα μπορούν να συμπεριφερθούν επιχειρηματικά ως ενιαία οντότητα. Το βραχύβιο πείραμα της COOP-NORDEN της συνεργασίας των τριών πιο αναπτυγμένων συνεταιριστικά χωρών της Ευρώπης, Σουηδίας, Νορβηγίας και Δανίας, υπήρξε αρκούντως διδακτικό.

Αρχή 7. Ενδιαφέρον για την κοινότητα

Η έβδομη και τελευταία αρχή των συνεταιρισμών αναφέρεται στο ενδιαφέρον για την κοινότητα. Η αρχή αναφέρει:

«Οι συνεταιρισμοί εργάζονται για τη βιώσιμη ανάπτυξη των κοινοτήτων τους, με πολιτικές που εγκρίνονται από τα μέλη τους.»

Επίκεντρο του ενδιαφέροντος του συνεταιρισμού, όπως αναφέρεται στον ορισμό του συνεταιρισμού, είναι η αντιμετώπιση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεων των μελών του, διαμέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης. Όμως ο συνεταιρισμός, με την 7η συνεταιριστική αρχή, θέλει να καταστήσει σαφές ότι δεν επιδιώκει να δημιουργήσει μια όαση μέσα στην έρημο. Αυτό, ούτε επιθυμητό είναι αλλά ούτε και εφικτό από μια επιχείρηση που πρεσβεύει αξίες και αρχές. Υπόβαθρο της συνεταιριστικής δραστηριότητας είναι η έμπρακτη αλληλεγγύη, η οποία δεν εκδηλώνεται μόνο μεταξύ των μελών αλλά και έναντι τρίτων. Όταν τα μέλη διέπονται από ηθικές αξίες, δεν τις λησμονούν όταν βγαίνουν από τον στενό περίγυρό τους. Όταν κάποιος είναι έντιμος, δεν αποποιείται την εντιμότητά του

όταν συναλλάσσεται με τρίτους.

Ο συνεταιρισμός και ως νομικό πρόσωπο εκδηλώνει το ενδιαφέρον του για την κοινότητα στην οποία διαβιούν τα μέλη του. Άλλωστε, κάθε τι που βελτιώνει την ποιότητα της ζωής στην κοινότητα το επωφελούνται και τα μέλη του. Εξ άλλου και η τρίτη συνεταιριστική αρχή προβλέπει ότι ο συνεταιρισμός μπορεί να διαθέτει ένα μέρος από τα πλεονάσματα για την υποστήριξη δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη.

Το γεγονός ότι ο συνεταιρισμός δραστηριοποιείται στην ίδια περιοχή που κατοικούν τα μέλη του, τον καθιστά ευαίσθητο σε κάθε τι που αφορά στην ευρύτερη κοινότητα. Είναι ασφαλώς πιο ευαίσθητος από μια (απρόσωπη) εταιρεία στα θέματα ρύπανσης του περιβάλλοντος και προστασίας του περιβάλλοντος, σε θέματα γενικότερης υγείας ανθρώπων και ζώων, σε θέματα ασφάλειας, ύδρευσης, αποχέτευσης, κλπ.

Ακόμη και σε περίπτωση διάλυσης και εκκαθάρισης του συνεταιρισμού, το υπόλοιπο του ενεργητικού που απομένει δεν διανέμεται στα μέλη του συνεταιρισμού αλλά διατίθεται για συνεταιριστικό ή για κοινωνικό σκοπό της περιοχής.

Η αρχή αυτή είναι περισσότερο διαχρονική από ποτέ. Το 2023, ο Αγροτικός Συνεταιρισμός ΘΕΣΤΟ, αξιοποιώντας τις συνδρομές των μελών του, συγκέντρωσε πόρους και προχώρησε στην αγορά τεχνολογικού και εκπαιδευτικού εξοπλισμού με σκοπό την ενίσχυση σχολικών μονάδων σε περιοχές όπου δραστηριοποιείται. Η διανομή του εξοπλισμού πραγματοποιήθηκε από τους γεωπόνους των καταστημάτων εφοδίων του Συνεταιρισμού, παρουσία μελών της Διοίκησης, στα σχολεία της Λάρισας και των Φαρσάλων, ενισχύοντας έμπρακτα την εκπαιδευτική διαδικασία και αποδεικνύοντας τη δέσμευση του συνεταιρισμού για την ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας

Σύγκριση Συνεταιρισμών με Εταιρίες

Ο Συνεταιρισμός στις οικονομικές του δραστηριότητες παρουσιάζει τα εξωτερικά γνωρίσματα της ιδιωτικής επιχείρησης (αγορά, πώληση, μεταποίηση κλπ.) αλλά εσωτερικά έχει και χαρακτηριστικά μη κερδοσκοπικού συλλογικού οργάνου (π.χ. σωματείου), αφού η είσοδος και έξοδος είναι ελεύθερη και όλα τα μέλη έχουν ίσα δικαιώματα ψήφου. Στον επιχειρηματικό στίβο, παράλληλες με τους συνεταιρισμούς οικονομικές δραστηριότητες αναπτύσσουν οι κάθε είδους εταιρίες, οι οποίες αποτελούν και τους κύριους ανταγωνιστές των συνεταιρισμών. Η σύγκριση με τις εταιρίες διευκολύνει την κατανόηση της διαφορετικής φύσης των συνεταιρισμών.

Οι πιο συνηθισμένες νομικές μορφές εταιριών είναι η Ανώνυμη Εταιρεία (Α.Ε.) η Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.) και η Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία (Ι.Κ.Ε.), η οποία θεσμοθετήθηκε το 2012. Τα κύρια χαρακτηριστικά καθεμιάς από αυτές συνοψίζονται στα ακόλουθα:

Ανώνυμη Εταιρεία (Α.Ε.)

Η ανώνυμη εταιρεία είναι κεφαλαιουχική εταιρεία με νομική προσωπικότητα, για τα χρέη της οποίας ευθύνεται μόνο η ίδια με την περιουσία της. Το κεφάλαιό της διαιρείται σε μετοχές. Ιδρύεται από ένα ή περισσότερα πρόσωπα με αρχικό κεφάλαιο που δεν μπορεί να είναι κατώτερο των 25.000 ευρώ. Το κεφάλαιο διαιρείται σε μετοχές. Στο παρελθόν, οι μετοχές ήταν είτε ανώνυμες είτε ονομαστικές. Με τον νόμο 4548/2018, όλες οι μετοχές οφείλουν να είναι ονομαστικές. Οι ονομαστικές μετοχές ανήκουν στο αναφερόμενο πρόσωπο και μπορούν να μεταβιβαστούν με κανόνες που αναφέρονται στο καταστατικό. Κάθε κοινή μετοχή αντιπροσωπεύει μία ψήφο στη γενική συνέλευση των μελών. Δεν υπάρχει περιορισμός στον αριθμό των μετόχων, άρα και των ψήφων που μπορεί να κατέχει ένα πρόσωπο. Είναι δυνατό να ιδρύεται και μονοπρόσωπη Α.Ε. Το διοικητικό συμβούλιο της Α.Ε. εκλέγεται από τη γενική συνέλευση και μπορεί να αποτελείται από μετόχους ή μη μετόχους. Εκλέγεται, επίσης και Διευθύνων Σύμβουλος,

υπεύθυνος για τη διαχείριση της Α.Ε. Πρόεδρος του Δ.Σ. και Διευθύνων Σύμβουλος μπορεί να είναι το ίδιο πρόσωπο. Η ευθύνη των μελών, σε περίπτωση διάλυσης και εκκαθάρισης είναι ίση με το κεφάλαιο που αντιπροσωπεύουν οι μετοχές τους. Τα κέρδη καταβάλλονται στους μετόχους σε αναλογία με τις μετοχές τους. Μπορεί ένα μέρος να μη διανεμηθεί για να χρησιμοποιηθεί για ανάπτυξη της εταιρείας. Μπορεί να γίνει αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου με έκδοση νέων (κοινών) μετοχών, ακολουθώντας ειδικές διαδικασίες. Προτεραιότητα για απόκτηση των νέων μετοχών έχουν οι υφιστάμενοι μέτοχοι. Η ανώνυμη εταιρεία μπορεί να εκδίδει τα ακόλουθα είδη τίτλων: α) μετοχές, β) ομολογίες, γ) τίτλους κτήσης μετοχών (warrants), δ) ιδρυτικούς τίτλους, και ε) άλλους τίτλους, οι οποίοι προβλέπονται από ειδικές διατάξεις. Όταν η Α.Ε. έχει ορισμένα χαρακτηριστικά, μπορεί με αίτησή της να εισαχθεί στο χρηματιστήριο, προς δημόσια διαπραγμάτευση της μετοχής της. Η Α.Ε. έχει τη δυνατότητα να εκδίδει «προνομιούχες μετοχές». Οι προνομιούχες μετοχές μπορούν να εκδοθούν και χωρίς δικαίωμα ψήφου ή με δικαίωμα ψήφου περιοριζόμενο σε ορισμένα ζητήματα, σύμφωνα με τις διατάξεις του καταστατικού. Έκδοση μετοχών με πολλαπλό δικαίωμα ψήφου δεν επιτρέπεται. Η ανώνυμη εταιρεία συνιστάται με συμβολαιογραφικό έγγραφο, που περιέχει το καταστατικό, ή με ιδιωτικό έγγραφο, αν υιοθετείται πρότυπο καταστατικό, σύμφωνα με την 31637/2017 απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Ανάπτυξης.

Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.)

Η Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης συγκροτείται από ένα ή περισσότερα (συνήθως ολίγα) πρόσωπα, τα οποία αναφέρονται ονομαστικώς, με βάση καταστατικό που ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των εταίρων (συμμετοχή στο κεφάλαιο με μερίδια, δικαιώματα στα κέρδη, κλπ). Με το καταστατικό ορίζεται και ο διαχειριστής, ο οποίος και είναι υπόλογος για τις σχέσεις της Ε.Π.Ε.. Η ευθύνη της εταιρείας είναι ίση με την περιουσία της. Η Ε.Π.Ε. ιδρύεται με συμβολαιογραφική πράξη ή και με ιδιωτικό συμφωνητικό, στο οποίο ορίζονται η επωνυμία, η έδρα, ο σκοπός, η διάρκεια, το κεφάλαιο και η κατανομή του σε μερίδια και ο διαχειριστής (ο οποίος υπέχει και προσωπική ευθύνη για τις σχέσεις της εταιρείας με τρίτους και με το δημόσιο). Το ποσοστό συμμετοχής των εταίρων στο κεφάλαιο δεν είναι κατ' ανάγκη το κριτήριο για τον αριθμό των ψήφων και την συμμετοχή στα κέρδη. Στη γενική συνέλευση, για την λήψη αποφάσεων απαιτείται διπλή πλειοψηφία (αριθμού εταίρων και ποσοστού κεφαλαίου).

Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία (Ι.Κ.Ε.)

Όπως η Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης, η Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία συγκροτείται από ένα ή περισσότερα άτομα, με κεφάλαιο τουλάχιστον ένα ευρώ (προφανώς είναι συμβολική η εκ του νόμου υποχρέωση ύπαρξης κεφαλαίου ενός ευρώ). Οι εταίροι συμμετέχουν στην εταιρεία με κεφαλαιακές ή εξωκεφαλαιακές εισφορές. Είναι εταιρεία περιορισμένου χρόνου. Αν ο χρόνος δεν ορίζεται από το καταστατικό, τότε ισχύει η δωδεκαετία με δυνατότητα παράτασης. Η εταιρεία συνιστάται με έγγραφο, το οποίο περιέχει το καταστατικό, ή με συμβολαιογραφικό έγγραφο αν αυτό προβλέπεται από ειδικές διατάξεις ή επιλέγεται από τα μέλη. Ο τρόπος διαχείρισης ορίζεται από το καταστατικό. Ο διαχειριστής είναι φυσικό πρόσωπο, εταίρος ή όχι. Δεν αμείβεται για το διαχειριστικό του έργο εκτός αν αυτό προβλέπεται από το καταστατικό. Οι εισφορές των μελών διακρίνονται σε μερίδια. Κάθε μερίδιο έχει μία ψήφο. Το καταστατικό ορίζει το μέγιστο όριο μεριδίων κατά συνεταίρο για τη λήψη ορισμένων αποφάσεων. Η συνέλευση αποφασίζει τον συνολικό αριθμό μεριδίων. Η είσοδος νέων μελών απαιτεί ομόφωνη απόφαση των εταίρων. Τα κέρδη διανέμονται ανάλογα με τον αριθμό μεριδίων.

Το ιδεολογικό υπόβαθρο και οι κοινωνικά επαινετοί κανόνες των συνεταιρισμών ισχυροποιούνται, όταν αναδεικνύεται στην πράξη και η οικονομική τους αποτελεσματικότητα. Διαφορετικά, τα μέλη θα αρχίσουν ευλόγως να αμφισβητούν τη βιωσιμότητα του συνεταιριστικού μοντέλου.

Από την κοινωνική πλευρά, είναι εμφανείς οι διαφορές μεταξύ εταιρειών κεφαλαίου και συνεταιρισμών. Τα κέρδη μιας εταιρείας διοχετεύονται στους ιδιοκτήτες των κεφαλαίων, σε αναλογία με την συμμετοχή τους στο κεφάλαιο. Στον συνεταιρισμό τα πλεονάσματα διαχείρισης μεταφέρονται στα συνεργαζόμενα μέλη ως πρόσθετη αμοιβή (άμεση ή έμμεση) της προσπάθειάς τους, σε αναλογία με την συμμετοχή τους στις δραστηριότητες, δηλαδή ουσιαστικά σε αναλογία με την συμβολή τους στη δημιουργία του πλεονάσματος διαχείρισης. Όταν στον συνεταιρισμό δημιουργούνται κέρδη (με την έννοια των κερδών των συμβατικών επιχειρήσεων, δηλ. από τις συναλλαγές με τρίτους μη μέλη), αυτά δεν διανέμονται στα μέλη αλλά χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη του συνεταιρισμού ή για προσφορά κοινών υπηρεσιών. Ο χειρισμός αυτός συνιστά μια έμμεση απόδοση των κερδών προς το κοινωνικό σύνολο.

Μια συνοπτική παρουσίαση των βασικών διαφορών μεταξύ συνεταιρισμού και εταιρείας (Α.Ε. στην προκειμένη περίπτωση) δίνεται στον Πίνακα 1:

Πίνακας 1: Κύριες διαφορές μεταξύ ανώνυμης εταιρείας και συνεταιρισμού

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ	ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ
Συναλλασσόμενοι	Το ευρύ κοινό	Κυρίως τα ίδια τα μέλη
Σκοπός	Μεγιστοποίηση των κερδών προς όφελος των ιδιοκτητών του κεφαλαίου	Μεγιστοποίηση των υπηρεσιών προς τα μέλη προς αύξηση του εισοδήματός τους
Τιμολογιακή πολιτική	Όποια συμβάλλει στην επίτευξη κερδών για τους μετόχους	Όποια υποδεικνύει το συμφέρον των μελών, που είναι συναλλασσόμενοι με τον συνεταιρισμό
Προέλευση κερδών ή πλεονασμάτων διαχείρισης	Από την επιχειρηματική αξιοποίηση του κεφαλαίου	Από την συνεργασία των μελών με τον συνεταιρισμό
Διάθεση κερδών	Στους μετόχους ανάλογα με τον αριθμό των μετοχών τους	Διάθεση πλεονασμάτων διαχείρισης στα μέλη ανάλογα με τις συναλλαγές τους με τον συνεταιρισμό. Τα κέρδη δεν διανέμονται στα μέλη. (βλ. υποσημ.)
Μέρισμα (αμοιβή) κεφαλαίου	Χωρίς περιορισμό ύψους	Χαμηλή ή καθόλου (τόκος κεφαλαίου)

Κριτήριο επιτυχίας	Το ύψος των κερδών	Ο βαθμός υποβοήθησης των μελών να βελτιώσουν την οικονομική τους θέση και το κοινωνικό και πολιτιστικό τους επίπεδο
Μετοχές / μερίδες	Μετοχές διαπραγματεύσιμες και μεταβιβάσιμες	Συνεταιριστικές μερίδες προσωποπαγείς
Λειτουργική πρακτική	Αποσύρεται από την αγορά όταν η διαμόρφωση των τιμών δεν συμφέρει την επιχείρηση	Δεν αποσύρεται από την αγορά και όταν ακόμη δεν έχει συμφέρον ως επιχείρηση, αρκεί η συνέχιση λειτουργίας της να εξακολουθεί να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των μελών
Τόπος εγκαταστάσεως	Όπου αναμένεται εξασφάλιση κερδών	Όπου εξυπηρετείται η οικονομία των μελών και εντός της περιφέρειας δραστηριοποίησης των μελών
Αριθμός ψήφων	Ανάλογος με τον αριθμό μετοχών κάθε μετόχου	Μία ψήφος για κάθε μέλος με περιορισμένες αποκλίσεις
Φορολογία	Κανονική φορολογία σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους	Τα πλεονάσματα δεν φορολογούνται διότι συνιστούν επιστροφή οφειλόμενων στα μέλη. Τα κέρδη φορολογούνται κανονικά

Οι κανόνες με τους οποίους λειτουργούν οι συνεταιρισμοί δεν αποβλέπουν στην επίτευξη κέρδους από τις δραστηριότητές τους. Αποβλέπουν στο όφελος που προκύπτει από τη συλλογική δράση. Όμως, για να αποφύγουν οι συνεταιρισμοί την ταύτισή τους με τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις (σωματεία, φιλανθρωπικές οργανώσεις, κλπ.) στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρονται ως «not for profit» οργανώσεις και όχι ως “non-profit” οργανώσεις. Ως «not for profit» οργανώσεις χαρακτηρίζονται εκείνες οι οργανώσεις που δεν αποβλέπουν στο κέρδος που προκύπτει από την αξιοποίηση του κεφαλαίου και το οποίο αποδίδεται στους ιδιοκτήτες του κεφαλαίου. Σε αντιδιαστολή, ως non-profit οργανώσεις χαρακτηρίζονται εκείνες των οποίων τα μέλη αναπτύσσουν μια δραστηριότητα από την οποία τα ίδια τα μέλη δεν αποκομίζουν κανένα όφελος. Οι συνεταιρισμοί είναι ιδιόμορφοι κατά το ότι τα μέλη αντλούν οφέλη από τη συλλογική δράση τους αλλά δεν επιδιώκουν να αποκομίσουν κέρδη, τα οποία να αποδώσουν στο κεφάλαιο που χρησιμοποίησαν.

Από την επεξήγηση της διαφοράς μεταξύ «πλεονασμάτων» και «κερδών», (βλ. σχετική ενότητα), προκύπτει ότι τα πλεονάσματα που προκύπτουν από τις συναλλαγές του μέλους με τον συνεταιρισμό του, μπορούν, κατά ένα μέρος, ή και στο σύνολό τους, να διανεμηθούν στα μέλη ανάλογα με το ύψος των συναλλαγών τους με τον συνεταιρισμό. Τα «κέρδη» που προέρχονται από τις συναλλαγές του συνεταιρισμού με τρίτους, ουδέποτε διανέμονται στα μέλη αλλά μεταφέρονται στο αποθεματικό, το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάπτυξη του συνεταιρισμού, ώστε έμμεσα να μεταφερθεί στο κοινωνικό σύνολο από το οποίο προήλθε.

Συνεταιρισμός προσώπων

Όπως αναφέρεται στον ορισμό του συνεταιρισμού, ο συνεταιρισμός είναι «αυτόνομη ένωση προσώπων». Δύο κατηγορίες προσώπων υπάρχουν: φυσικά και νομικά πρόσωπα. Φυσικά πρόσωπα είναι οι άνθρωποι (αγρότες). Νομικά πρόσωπα είναι ενώσεις προσώπων προς επίδιξη ορισμένων σκοπών, όπως οι κάθε είδους εμπορικές εταιρείες, σωματεία, συνεταιρισμοί, ιδρύματα κ.α.

Τα νομικά πρόσωπα διακρίνονται σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ) και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ΝΠΙΔΔ). Τα ΝΠΙΔ ιδρύονται από φυσικά πρόσωπα αλλά μπορεί να ιδρυθούν και από το κράτος. Τα ΝΠΙΔΔ ιδρύονται από το κράτος για την επιτέλεση ορισμένης κρατικής λειτουργίας (π.χ. Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Ι.Κ.Α., Ι.Κ.Υ., κλπ). Τα ΝΠΙΔ μπορεί επίσης να διακριθούν σε κερδοσκοπικού και μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Τα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα δεν διανέμουν κέρδη αλλά διαθέτουν τα θετικά οικονομικά τους αποτελέσματα προς εξυπηρέτηση του σκοπού τους. Αφού ο συνεταιρισμός είναι ένωση προσώπων και αφού στα πρόσωπα περιλαμβάνονται και τα νομικά πρόσωπα (π.χ. συνεταιρισμοί, εταιρείες), μπορεί να ιδρυθεί και συνεταιρισμός αποτελούμενος από νομικά πρόσωπα. Η σύσταση συνεταιρισμών από συνεταιρισμούς (δηλ. συνεταιρισμών δεύτερου και ανωτέρου βαθμού) συνιστάται από τις ίδιες τις συνεταιριστικές αρχές, ως τρόπος ευρύτερης αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων της συνεργασίας.⁷ Αυτό δεν αποτελεί κίνητρο για τις εταιρείες, διότι υπάρχουν αρκετοί από τους κανόνες των συνεταιρισμών που δεν είναι ελκυστικοί στις εταιρείες, όπως η μη διανομή των κερδών στα μέλη αλλά μόνο των πλεονασμάτων, η ελεύθερη είσοδος μελών χωρίς τεχνητούς περιορισμούς, η διάθεση του καθαρού ενεργητικού που απομένει μετά την εκκαθάριση για συνεταιριστικούς ή για κοινωνικούς σκοπούς.

Σε ορισμένες περιπτώσεις από την πλευρά των αγροτών τίθεται το ερώτημα μήπως ο

⁷ Από το έτος 2011, στην Ελλάδα, με τον νόμο 4015/2011, εάν οι πρωτοβάθμιοι αγροτικοί συνεταιρισμοί επιθυμούν να συνεργασθούν, έχουν τη δυνατότητα να ιδρύουν ανώνυμες εταιρείες και όχι Ενώσεις συνεταιρισμών, όπως μπορούσαν στο παρελθόν.

νόμος θα έπρεπε να μην επιτρέπει τη συμμετοχή νομικών προσώπων στους αγροτικούς συνεταιρισμούς, διότι υπάρχει κίνδυνος μεγάλες εταιρείες να γίνουν μέλη με απώτερο σκοπό την επικράτησή τους στον συνεταιρισμό. Όμως, τέτοιος κίνδυνος δεν υπάρχει, όταν στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς επικρατεί η μία ψήφος κατά μέλος, ή ακόμη και όταν παρέχεται η δυνατότητα να αποκτηθούν μέχρι τρεις ψήφοι. Τα πράγματα αλλάζουν όταν παρέχεται δυνατότητα απόκτησης περισσότερων ψήφων από το μέλος. Ακόμη και όταν ο ελάχιστος αριθμός για την ίδρυση συνεταιρισμών είναι τα 7 ή τα 10 μέλη, δεν είναι δυνατόν να αποκτήσουν την πλειοψηφία οι τρεις ψήφοι. Αν στο βάθος του προβληματισμού υπάρχει η ανησυχία μήπως ψηφιστεί στη διοίκηση ο εκπρόσωπος του νομικού προσώπου, είναι στη βούληση των μελών να το πράξουν ή όχι.

Γενικά, για τις μεγάλες κεφαλαιουχικές επιχειρήσεις, η εταιρική και όχι η συνεταιριστική μορφή συνεργασίας προσφέρεται περισσότερο, διότι η μορφή αυτή ανταποκρίνεται περισσότερο στις επιδιώξεις των κεφαλαιουχικών επιχειρήσεων. Έτσι, ενώ το πεδίο είναι ελεύθερο, η ίδρυση συνεταιρισμών από μεγάλες επιχειρήσεις (ΝΠΙΔ) δεν φαίνεται ελκυστική, ούτε η συμμετοχή σε συνεταιρισμούς.

Ο ελάχιστος αριθμός ιδρυτικών μελών στους συνεταιρισμούς

Ουφιστάμενος συνεταιριστικός νόμος (Ν. 4673/2020) για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς απαιτεί ως ελάχιστο αριθμό ιδρυτικών μελών τουλάχιστον τα 10 πρόσωπα. Δύναται να υπάρχει εξαίρεση από τον παραπάνω κανόνα εφόσον ειδικές συνθήκες το επιβάλλουν, ιδίως όταν η έδρα του αγροτικού συνεταιρισμού (Α.Σ.) βρίσκεται σε ορεινές περιοχές ή νησιά με λιγότερους από 3500 κατοίκους ή η δραστηριότητα του Α.Σ. αφορά ειδικά προϊόντα και αφού προηγηθεί ειδικά αιτιολογημένη απόφαση της εποπτεύουσας Αρχής. Για τη σύσταση Α.Σ. μέλη των οποίων μπορούν να γίνουν αποκλειστικά γυναίκες, απαιτείται ελάχιστος αριθμός 5 ιδρυτικών μελών.

Στο παρελθόν είχαν γίνει οι ακόλουθες ρυθμίσεις:

- Ο νόμος 602/1915 για κάθε είδους συνεταιρισμό απαιτούσε 7 μέλη.
- Ο νόμος 921/1979 για τους γεωργικούς συνεταιρισμούς απαιτούσε 10 μέλη και για δεύτερο του αυτού σκοπού στην ίδια περιφέρεια 100 μέλη.
- Ο νόμος 1541/1985 για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς απαιτούσε 50 μέλη. Ο αριθμός θα μπορούσε να είναι μικρότερος με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας και σύμφωνη γνώμη της ΠΑΣΕΓΕΣ.
- Ο νόμος 2169/1993 για τις Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις απαιτούσε 20 μέλη.
- Ο νόμος 2810/2000 για τις Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις επανέφερε τα 7 μέλη.
- Ο νόμος 4015/2011 για τους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς κλπ. απαιτούσε 20 μέλη, ενώ για τα μικρά νησιά (με πληθυσμό κάτω των 3.100 κατοίκων) απαιτούσε 10 μέλη.
- Με τον νόμο 4277/2014 ο αριθμός μειώθηκε σε 10 για όλους τους αγροτικούς συνεταιρισμούς.
- Ο νόμος 4384/2016 ορίζει ελάχιστο αριθμό 20, για τους αλιευτικούς και τους συνεταιρισμούς βιολογικών προϊόντων 10 και για τους συνεταιρισμούς που αποτελούνται αποκλειστικά από γυναίκες 5.

- Ο νόμος 4673/2020 απαιτεί ως ιδρυτικά μέλη 10 τουλάχιστον πρόσωπα. «Με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση της εποπτεύουσας Αρχής, εγκρίνονται καταστατικά Αγροτικών Συνεταιρισμών (Α.Σ.) που υπογράφονται από λιγότερα από 10 πρόσωπα, εφόσον ειδικές συνθήκες το επιβάλλουν, ιδίως όταν η έδρα του Α.Σ. βρίσκεται σε ορεινές περιοχές ή νησιά με λιγότερους από 3500 κατοίκους ή η δραστηριότητα του Α.Σ. αφορά ειδικά προϊόντα. Για τη σύσταση Α.Σ. μέλη των οποίων μπορούν να γίνουν αποκλειστικά γυναίκες, απαιτείται ελάχιστος αριθμός 5 ιδρυτικών μελών.

Ο ελάχιστος αριθμός μελών σε 31 χώρες του κόσμου, με βάση έγκυρη πηγή, εμφανίζεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 2).

Πίνακας 2: Ελάχιστος αριθμός ιδρυτικών μελών⁸

Αργεντινή	10	Ιαπωνία	15
Αυστραλία	5	Μεξικό	5
Αυστρία	2	Ολλανδία	2
Βέλγιο	3	Νορβηγία	2
Βραζιλία	20	Περου	11
Καναδάς	5	Πολωνία	10
Χιλή	10	Πορτογαλία	5
Κίνα ¹	(20)	Κορέα	5
Κολομβία	20	Ρωσία	5
Φινλανδία	3 (1)	Ν. Αφρική	5
Γαλλία	7	Ισπανία	3
Γερμανία	3	Τουρκία	7
Ουγγαρία	7	Ην. Βασίλειο	3
Ινδία	50	ΗΠΑ ³	..
Ιρλανδία	7	Ουρουγουάη	5
Ιταλία ²	9 (ή 3)		

¹ Προκύπτει εμμέσως ² Τρία ιδρυτικά μέλη όταν όλα τα μέλη είναι φυσικά πρόσωπα ³ Ο αριθμός των μελών ορίζεται από το καταστατικό.

⁸ Πηγή: D. Cracogna, A. Fici, H. Henry (eds.), International Handbook of Cooperative Law, 2013, Springer/Euricse

Όμως, αξίζει να γίνεται τόσος λόγος για ένα φαινομενικά ασήμαντο θέμα; Ναι, οι λόγοι είναι πολλοί:

α) Διότι η επιτυχία ενός συνεταιρισμού δεν εξαρτάται τόσο από τον αριθμό των μελών όσο από την ένταση της συνεργασίας και την αρμονία των σχέσεων μεταξύ των μελών.

β) Διότι υπάρχουν διάφορες κατηγορίες συνεταιρισμών, που καλύπτονται από τον ίδιο νόμο και στις οποίες ο αριθμός των μελών έχει διαφορετική σημασία. Π.χ. ένας συνεταιρισμός από κοινού παραγωγής γεωργικών προϊόντων πολύ δύσκολα θα ιδρυθεί όταν απαιτείται μεγάλος αριθμός ιδρυτικών μελών, διότι η φύση της από κοινού εργασίας αποτελεί μια προηγμένη και απαιτητική μορφή συνεργασίας, που δεν ευδοκιμεί εύκολα με πολλά μέλη.

γ) Διότι υπάρχουν περιπτώσεις που δεν είναι δυνατό να βρεθούν πολλά μέλη, τα οποία να αποδέχονται να συνεργαστούν, οπότε οι ολίγοι που επιθυμούν δεν συγκεντρώνουν τον ελάχιστο αριθμό.

δ) Διότι η υιοθέτηση ενός μικρού αριθμού ιδρυτικών μελών σε τίποτε δεν βλάπτει τη δημιουργία μεγάλων συνεταιρισμών. Άλλωστε, σε όλες τις περιπτώσεις τα άτομα που παίρνουν πρωτοβουλίες (οι καινοτόμοι) και αποδέχονται τις δυσκολίες και τους επιχειρηματικούς κινδύνους είναι ολίγα. Εφόσον επιτύχουν, προστίθενται πολλοί, που πείθονται από το επιτυχημένο παράδειγμα.

ε) Διότι για τη δημιουργία κάθε άλλης εταιρικής μορφής δεν τίθεται ελάχιστος αριθμός ατόμων που πρόκειται να συμπράξουν.

στ) Διότι εκείνοι που αποφασίζουν να ιδρύσουν συνεταιρισμό γνωρίζουν πολύ καλύτερα και έχουν προβληματιστεί πολύ περισσότερο και από τον καλύτερο νομοθέτη για τις ευθύνες που αναλαμβάνουν με τον αριθμό ατόμων που θα συνεργαστούν. Εάν δε αποτύχουν, οι ίδιοι θα υποστούν τις συνέπειες και όχι το κοινωνικό σύνολο.

ζ) Διότι με τον ορισμό ενός μεγάλου αριθμού ιδρυτικών μελών και τον αποκλεισμό εκείνων που δεν εξυπηρετούνται για οποιονδήποτε λόγο αναγκάζει τους αποκλεισμένους να καταφύγουν σε εταιρικές μορφές. Άρα, ο νομοθέτης με την επιλογή του εξωθεί τις μικρές ομάδες προς τις εταιρικές μορφές, οι οποίες διαφέρουν ριζικά στα κύρια χαρακτηριστικά τους από τους συνεταιρισμούς, καθόσον επιζητούν το κέρδος από τη χρησιμοποίηση του κεφαλαίου και όχι από τη συνεργασία.

η) Διότι οι ανησυχίες που υπήρχαν κατά τη συζήτηση στη Βουλή του προηγούμενου συνεταιριστικού νόμου (Ν. 2810/2000), ότι με τη θέσπιση μικρού αριθμού ιδρυτικών μελών θα διαλυθούν οι μεγάλοι συνεταιρισμοί αποδείχθηκαν άνευ αντικρίσματος.

θ) Διότι ο συνεταιριστικός θεσμός είναι κοινωνικο-οικονομικός και προσφέρει και κοινωνικά οφέλη σε μια κοινωνία, εξ ου και από το ελληνικό Σύνταγμα τίθεται υπό την προστασία του Κράτους, όπως συμβαίνει και στην Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία, αν περιορισθούμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Συμπεραίνεται από τα παραπάνω ότι ίση μεταχείριση του συνεταιριστικού θεσμού σε σύγκριση με τις άλλες νομικές μορφές οικονομικής συνεργασίας, επιβάλλει την καθιέρωση μικρού αριθμού ιδρυτικών μελών για τους συνεταιρισμούς. Αποδείχθηκε στην πράξη ότι οι συνεταιρισμοί μεγάλου οικονομικού μεγέθους διαθέτουν το πλεονέκτημα των οικονομιών κλίμακας, αλλά ο μεγάλος αριθμός ιδρυτικών μελών ουδόλως σχετίζεται με την έκταση της οικονομικής επιτυχίας. Τα παραδείγματα της Γερμανίας, της Ολλανδίας, της Φινλανδίας, του Βελγίου, της Αυστρίας, ή της Ισπανίας στην Ευρώπη αποτελούν αψευδείς μάρτυρες. Μάλλον, οι θιασώτες του μεγάλου αριθμού ιδρυτικών μελών, χρειάζεται να στραφούν προς τη γνώμη της Margaret Digby, παλαιάς Διευθύντριας του Plunket Foundation for Co-operative Studies, η οποία σε σχετικό ερώτημα για τις προϋποθέσεις ανάπτυξης των συνεταιρισμών σε μια χώρα, θεώρησε ως πρώτη προϋπόθεση τη θετική προσέγγιση του θεσμού από την Κυβέρνηση.

Το ύψος της μερίδας στους συνεταιρισμούς

Από την πρώτη τους αρχή, οι συνεταιρισμοί διακηρύσσουν ότι είναι ελεύθεροι και εθελοντικοί, δηλαδή, όποιος μπορεί να εξυπηρετηθεί από τις υπηρεσίες που προσφέρει ο συνεταιρισμός, μπορεί να γίνει μέλος, εάν το θέλει, και να αποχωρήσει από τον συνεταιρισμό εάν αυτό θέλει. Αλλά αυτή η ελευθερία εισόδου και εξόδου δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως απόλυτη, χωρίς περιορισμούς. Στις υποχρεώσεις εισόδου περιλαμβάνεται η καταβολή της αξίας μιας τουλάχιστον συνεταιριστικής μερίδας, της οποίας το ύψος καθορίζεται από το καταστατικό, δηλ. από τα ίδια τα μέλη.

Δεν υπάρχει κανόνας για τον καθορισμό του ύψους της συνεταιριστικής μερίδας. Ορισμένοι νόμοι θεώρησαν σκόπιμο να ορίζεται το ύψος της μερίδας από τον νόμο (όπως οι νόμοι 921/79 και ο 1541/85) ενώ άλλοι (4015/2011) όρισαν το ελάχιστο του συνολικού συνεταιριστικού κεφαλαίου, ακολουθώντας το παράδειγμα του Κανονισμού 1435/2003 για τον Ευρωπαϊκό Συνεταιρισμό. Όμως, τα ίδια τα μέλη ενός συνεταιρισμού είναι σε θέση να αποφασίζουν για το ύψος της μερίδας και στην πράξη υπάρχουν και νομοθεσίες που δέχονται την ίδρυση συνεταιρισμών χωρίς αρχικό κεφάλαιο. Στις περιπτώσεις αυτές το κεφάλαιο του συνεταιρισμού σχηματίζεται από την παρακράτηση από τον συνεταιρισμό, για λογαριασμό του μέλους, του συνόλου ή μέρους των πλεονασμάτων διαχείρισης που δημιουργεί η λειτουργία του συνεταιρισμού.

Δύο γενικοί κανόνες μπορεί να θεωρηθούν οδηγοί για τον προσδιορισμό του ύψους της συνεταιριστικής μερίδας. Ο πρώτος είναι η δυνατότητα να συμβάλλουν τα μέλη σε κεφάλαιο και ο δεύτερος η ανάγκη που έχει ο συνεταιρισμός σε κεφάλαια. Όταν τα μέλη έχουν μικρή οικονομική δυνατότητα, προφανώς δεν θα συμφωνήσουν σε μεγάλο ύψους μερίδα αλλά και ο συνεταιρισμός δεν θα μπορεί να έχει μεγάλες φιλοδοξίες για γρήγορη ανάπτυξη, εκτός αν πρόκειται για συνεταιρισμό με γρήγορη ανακύκλωση κεφαλαίου, όπως ένας προμηθευτικός συνεταιρισμός. Στην περίπτωση που ο συνεταιρισμός έχει ανάγκη από σοβαρές επενδύσεις για να προσφέρει τις επιδιωκόμενες υπηρεσίες στα μέλη του, τα απαιτούμενα ποσά είναι μεγάλα, οπότε και το ύψος της μερίδας θα πρέπει να είναι ανάλογο, ή να είναι πολλά τα μέλη που θα συνεργασθούν.

Ασφαλώς, υπάρχει ο αντίλογος, ότι υπάρχει η δυνατότητα του τραπεζικού δανεισμού. Όμως, αυτή η λύση ενδείκνυται σε περιπτώσεις που θεωρείται σχεδόν βέβαιη η απόδοση

του δανειακού κεφαλαίου, ώστε να εξυπηρετηθεί το δανειακό κεφάλαιο και ταυτόχρονα να παραχθεί πρόσθετο όφελος για τα μέλη του συνεταιρισμού. Γενικά, το κεφάλαιο από εξωτερικές πηγές δεν θεωρείται η προσφορότερη λύση για τους συνεταιρισμούς.

Σε πολλές περιπτώσεις, τα μέλη (ή τα υποψήφια μέλη) ενός συνεταιρισμού δεν έχουν την ίδια δυνατότητα καταβολής σημαντικού ύψους μερίδας ή δεν συμφωνούν να διακινδυνεύσουν ένα σημαντικό ποσό για μια δραστηριότητα του συνεταιρισμού για την οποία έχουν αμφιβολίες ως προς την επιτυχία. Τότε, εάν υπάρξουν λιγότερα μέλη που μπορούν να συμφωνήσουν σε σημαντικού ύψους μερίδες και πάρουν την πρωτοβουλία και επενδύσουν σε μια κατεύθυνση που θα αποδειχθεί επιτυχημένη, τότε συνήθως συμβαίνει να ενδιαφέρονται να γίνουν μέλη και εκείνοι που προηγουμένως δίσταζαν ή δεν μπορούσαν να καταβάλουν σημαντικό ύψους μερίδα. Αυτή φαίνεται να υπήρξε η περίπτωση του συνεταιρισμού «Πελεκάνος», που επεξεργάζεται και διαθέτει τα γνωστά φασόλια γίγαντες «Πρεσπών».

Εύλογη είναι η απαίτηση των αρχικών μελών να καταβάλουν ανάλογη μερίδα και τα νέα μέλη. Επειδή οι συνεταιρισμοί επιδιώκουν να περιλαμβάνουν στους κόλπους τους όσους μπορούν να κάνουν χρήση των υπηρεσιών τους, για να τους έχουν συμμάχους και όχι ανταγωνιστές, τα αρχικά μέλη βρήκαν ως λύση το «μεγάλωμα της πίτας», με την αναζήτηση νέων τρόπων αξιοποίησης της πρώτης ύλης αλλά και με επέκταση σε νέους κλάδους και προϊόντα, ώστε και νέα μέλη να μπορούν να προστεθούν και ο κύκλος εργασιών ανά μέλος να μην μειωθεί.

Όταν από απόψεως αρμονικής συνεργασίας των αρχικών με τα νέα μέλη δεν υπάρχει πρόβλημα, λύση μπορεί να βρεθεί. Στη δραστηριότητα των φασολιών θα μπορούσαν να γίνουν δεκτά νέα μέλη, τα οποία θα δεχθούν να καταβάλουν αρχικά ένα μέρος της μερίδας και το ποσό αυτό να συμπληρώνεται κάθε χρόνο από τα πλεονάσματα που αντιστοιχούν σε αυτά τα μέλη, τα οποία θα προσθέτονται στη μερίδα, μέχρι να εξισωθούν με τη μερίδα των αρχικών μελών. Αυτό εξυπηρετεί όχι μόνο τα νέα μέλη αλλά και τα αρχικά, διότι αυξάνεται ο όγκος των εργασιών του συνεταιρισμού και επιτυγχάνει μείωση του κόστους διαχείρισής του (μείωση του οριακού κόστους).

Ο φιλόδοξος στόχος επέκτασης και στην κτηνοτροφία, χρειάζεται εξ αρχής σαφείς κανόνες τήρησης χωριστών λογαριασμών αλλά και λεπτούς χειρισμούς ισορροπιών στη συνεταιριστική διακυβέρνηση.

Υποχρεωτικές και προαιρετικές μερίδες

Η εισφορά των μελών στο συνεταιριστικό κεφάλαιο αποτελείται από μερίδες.⁹ Ανάλογα με τους κανόνες του καταστατικού, κάθε μέλος του συνεταιρισμού υποχρεούται να αποκτήσει μία ή περισσότερες μερίδες. Σε άλλες χώρες, είναι ακόμη δυνατό να συσταθεί συνεταιρισμός χωρίς κεφάλαιο. Στις περιπτώσεις αυτές, το συνεταιριστικό κεφάλαιο θα προέλθει από τα πλεονάσματα του συνεταιρισμού, τα οποία, αντί να διανέμονται στα μέλη ανάλογα με τις συναλλαγές τους με τον συνεταιρισμό, κατατίθενται στον λογαριασμό των μερίδων, μέχρι να συμπληρωθεί το καθορισμένο ποσό για κάθε μέλος. Εκτός από την αρχική υποχρεωτική απόκτηση μερίδας (ή μερίδων), είναι δυνατό, σε οποιοδήποτε άλλο στάδιο της πορείας του συνεταιρισμού, να αποφασίσει η γενική συνέλευση, συνήθως με αυξημένη απαρτία και πλειοψηφία, να καθιερώσει πρόσθετες υποχρεωτικές μερίδες, διατηρώντας την αναλογία με τις αρχικές μερίδες, συνήθως για την εκτέλεση κάποιου σημαντικού έργου. Με την ίδια απόφαση, η συνέλευση καθορίζει αν οι πρόσθετες υποχρεωτικές μερίδες θα είναι έντοκες ή άτοκες, καθώς και το ύψος του επιτοκίου. Οι πρόσθετες υποχρεωτικές μερίδες έχουν την ίδια μεταχείριση με τις αρχικές.

Οι πρόσθετες υποχρεωτικές μερίδες μπορεί να χρησιμοποιηθούν και ως τρόπος διαφοροποίησης του αριθμού των μερίδων και του αριθμού των ψήφων κάθε μέλους, με βάση τη χρήση των υπηρεσιών του συνεταιρισμού από το μέλος. Η συσχέτιση π.χ. του ύψους των συναλλαγών του μέλους με τον συνεταιρισμό με τον αριθμό των μερίδων (συμμετοχή στο κεφάλαιο) και με τον αριθμό ψήφων (μέχρι μικρού αριθμού ψήφων) υιοθετείται από συνεταιρισμούς όταν υπάρχουν σοβαρές διαφορές στον όγκο των συναλλαγών των μελών με τον συνεταιρισμό. Αυτό κρίνεται συμφέρον από τα «μικρά» μέλη, διότι επωφελούνται από τον όγκο των «μεγάλων» μελών αλλά και από τα «μεγάλα» μέλη, διότι τα πολλά «μικρά» μέλη δεν είναι αμελητέα στο σύνολό τους.

⁹ Η αντίστοιχη εισφορά στις ανώνυμες εταιρείες ονομάζεται «μετοχές» και στις Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (ΕΠΕ) ονομάζεται «μερίδια».

Οι προαιρετικές μερίδες αποτελούν μια δυνατότητα του συνεταιρισμού να δανεισθεί από τα μέλη του, αντί να προσφύγει στον τραπεζικό δανεισμό. Οι προαιρετικές μερίδες είναι έντοκες και ενδεχομένως απολαμβάνουν και κάποια ειδική μεταχείριση, αλλά δεν έχουν δικαίωμα ψήφου. Είναι μια μορφή καταθέσεων προθεσμίας, με επιτόκιο ελκυστικό για τα μέλη, δηλαδή ανώτερο από το επιτόκιο καταθέσεων προθεσμίας των τραπεζών αλλά κατώτερο από το επιτόκιο δανεισμού του συνεταιρισμού από τις τράπεζες. Με τον τρόπο αυτόν, ο δανεισμός αυτός γίνεται συμφέρων τόσο για το μέλος όσο και για τον συνεταιρισμό. Εξυπακούεται ότι για να δανείσει το μέλος τον συνεταιρισμό του, πρέπει να εμπιστεύεται τους χειρισμούς και την αξιοπιστία της διοίκησής του. Όσο περισσότερο αξιόπιστος εμφανίζεται ο συνεταιρισμός, τόσο το μέλος θα είναι διατεθειμένο να του εμπιστευθεί τις αποταμιεύσεις του.

Για την ελκυστικότητα των προαιρετικών μερίδων, μπορεί ο συνεταιρισμός να θεσπίσει και άλλα κίνητρα, εκτός από το επιτόκιο, όπως, π.χ. το δικαίωμα διάθεσης στις προαιρετικές μερίδες ενός ποσοστού των κερδών του συνεταιρισμού, που προέρχονται από τις συναλλαγές με τρίτους. Το ποσοστό αυτό μπορεί να είναι ανάλογο με το ποσοστό συμμετοχής των προαιρετικών μερίδων στο συνεταιριστικό κεφάλαιο.

Ανάλογα με την απόφαση της γενικής συνέλευσης του συνεταιρισμού, προαιρετικές μερίδες μπορεί να διατεθούν και σε τρίτους μη-μέλη, τους αποκαλούμενους μέλη-επενδυτές οι οποίοι, συνήθως, δεν συναλλάσσονται με τον συνεταιρισμό ή και αν συναλλάσσονται με τον συνεταιρισμό δεν έχουν την ιδιότητα του μέλους.

Πλεονάσματα και Κέρδη στους συνεταιρισμούς

Όταν ένας συνεταιρισμός συναλλάσσεται αποκλειστικά με τα μέλη του (και όχι και με τρίτους π.χ. του νόμου 4673/2020), επιδιώκει να καλύψει το διαχειριστικό του κόστος αλλά και να υπάρξει ένα μικρό πλεόσσευμα. Το πλεόσσευμα αυτό το χρειάζεται για να καλύψει ενδεχόμενες ζημιές στο μέλλον ή ως ένα είδος αποθεματικού για ανάπτυξη του συνεταιρισμού. Για να υπάρξει αυτό το πλεόσσευμα, τα μέλη επιβαρύνονται κατά τι περισσότερο από την αξία της υπηρεσίας ή των αγαθών που προμηθεύτηκαν από τον συνεταιρισμό τους. Αυτό το πλεόσσευμα στο παρελθόν το αποκαλούσαν κέρδος και μπορούσαν να το διανέμουν στα μέλη, ανάλογα με τη συμβολή του κάθε μέλους στη δημιουργία του. Όμως, όταν τα μέλη συναλλάσσονταν και με τρίτους, και ιδίως όταν προμηθεύονταν προϊόντα που δεν ήταν των μελών, αυτό το πλεόσσευμα προέρχονταν, κατά ένα μέρος από τους τρίτους και αποτελούσε κέρδος, όμοιο με το κέρδος του εμπόρου που μεσολαβούσε μεταξύ τρίτων. Άρα, στην περίπτωση του συνεταιρισμού που συναλλάσσεται τόσο με τα μέλη του όσο και με μη μέλη, το πλεόσσευμα προέρχεται τόσο από τα μέλη όσο και από τρίτους. Το προερχόμενο από τα μέλη ονομάστηκε «**πλεόνασμα**» ενώ το προερχόμενο από τρίτους ονομάστηκε «**κέρδος**». Στην τελευταία περίπτωση διατήρησε την έννοια που είχε στο εμπόριο.

Στο παρελθόν, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις χώρες του εξωτερικού, δεν γινόταν διάκριση μεταξύ κερδών και πλεονασμάτων στους συνεταιρισμούς. Ο πιθανότερος λόγος ήταν ότι οι συνεταιρισμοί δεν συναλλάσσονταν με μη μέλη ή οι συναλλαγές με μη μέλη αποτελούσαν αμελητέο μέγεθος. Έτσι, στον πρώτο ελληνικό νόμο «περί συνεταιρισμών» (νόμος 602/1915 (ΦΕΚ 33 Α'/24.1.1915) γίνεται λόγος για «ποσόν των κερδών που διανέμεται εις τους συνεταιίρους» (Άρθρο 46). Ο νόμος που αντικατέστησε τον αρχικό νόμο (Νόμος 921/1979, ΦΕΚ 125 Α'/12.6.1079) χρησιμοποίησε τον όρο «πλεονάσματα χρήσεως» ή «καθαρά αποτελέσματα χρήσεως» (Άρθρα 40-41) και ορίζει τη διοχέτευσή τους σε τακτικό και έκτακτα αποθεματικά.

Ο Νόμος 2810/2000 (ΦΕΚ 61 Α'/9.3.2000) προχωρεί στον ορισμό του διαχειριστικού υπολοίπου, το οποίο «περιλαμβάνει πλεονάσματα και κέρδη» (Άρθρο 19). «Τα πλεονάσματα προέρχονται από τις συναλλαγές της συνεταιριστικής οργάνωσης με

τα μέλη της. Το πλεόν του πλεονάσματος υπόλοιπο λογίζεται ότι προέρχεται από τις συναλλαγές με τρίτους και συνιστά κέρδη». Αφού αφαιρεθεί ποσοστό 10% των πλεονασμάτων για το τακτικό αποθεματικό, το υπόλοιπο διατίθεται (α) για την ανάπτυξη του συνεταιρισμού, (β) αποδίδεται στα μέλη ανάλογα με τις συναλλαγές τους με τον συνεταιρισμό ή/και (γ) για υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη» Αυτή η διατύπωση είναι ταυτόσημη με την υπόδειξη της τρίτης συνεταιριστικής αρχής. Τα ποσοστά στα οποία μοιράζεται το πλεόνασμα καθορίζονται από τη Γενική Συνέλευση.

Ο Νόμος 4384/2016 (ΦΕΚ 78 Α'/26.4.2018) αφού αναφέρεται στο άρθρο 23 στη διάκριση πλεονασμάτων και κερδών, όπως ο νόμος 2810/2000, προσθέτει τη χρήσιμη, αν και αυτονόητη διευκρίνιση, ότι «για φορολογικούς σκοπούς διανομής του πλεονάσματος και τήρησης των αποθεματικών, τηρούνται διακριτοί λογαριασμοί για τον σχηματισμό των πλεονασμάτων και των κερδών».

Ο νόμος 4673/2020 (ΦΕΚ 52 Α/11.3.2020) στο άρθρο 26 επαναλαμβάνει το άρθρο 23 του νόμου 4384/2016 με τις διακρίσεις μεταξύ πλεονασμάτων και κερδών, που ξεκίνησε από τον νόμο 2810/2000 (άρθρο 19).

Επειδή ο λόγος της διάκρισης μεταξύ πλεονασμάτων και κερδών δεν είναι προφανής για τη φορολογούσα αρχή και επειδή συχνά θεωρήθηκε ότι το αφορολόγητο των πλεονασμάτων στο επίπεδο του συνεταιρισμού αποτελεί μια χαριστική πράξη της Πολιτείας, είναι χρήσιμο να εξηγηθεί γιατί τα πλεονάσματα του συνεταιρισμού δεν αποτελούν φορολογήσιμη ύλη, σε αντίθεση με τα κέρδη του συνεταιρισμού.

Εξ ορισμού, οι συνεταιρισμοί θα πρέπει να υπολογίζουν το κόστος των υπηρεσιών που προσφέρουν στα μέλη τους κοντά στο κόστος. Για την προστασία από τους κινδύνους που σχετίζονται με την αγορά, ένα χρηματικό περιθώριο πρέπει να περιλαμβάνεται στην εκτίμηση του κόστους των υπηρεσιών τους, το οποίο, ωστόσο, θα πρέπει να επιστρέφεται στα μέλη κατά τη λήξη του οικονομικού έτους, εάν ο κίνδυνος δεν υπάρξει. Το περιθώριο αυτό, έχει καταβληθεί από τα μέλη, ανήκει σε αυτά και πρέπει να επιστραφεί (πλεόνασμα), αφού ο συνεταιρισμός προσφέρει τις υπηρεσίες του στα μέλη του «στο κόστος».

Δεδομένου ότι ο συνεταιρισμός ιδρύεται για να αξιοποιήσει τις οικονομίες κλίμακας και τη διαπραγματευτική του δύναμη, αυτό πρακτικά σημαίνει ότι θα επιτύχει καλύτερες τιμές από τον μεμονωμένο παραγωγό τόσο κατά την πώληση των προϊόντων των μελών όσο και κατά την προμήθεια εφοδίων στα μέλη του. Όταν ο συνεταιρισμός αναλαμβάνει την πώληση των προϊόντων των μελών του, καταβάλλει αρχικά στα μέλη μια τιμή κοντά στην τιμή που καταβάλλει και το εμπόριο, με την υπόσχεση να δώσει συμπλήρωμα τιμής κατά την εκκαθάριση. Εφόσον επιτύχει καλύτερη τιμή, αφαιρεί το διαχειριστικό κόστος

του συνεταιρισμού και το υπόλοιπο το αποδίδει στα μέλη του ως συμπλήρωμα τιμής. Αυτό αποτελεί επίσης πλεόνασμα (συμπλήρωμα τιμής)

Στην περίπτωση προμήθειας εφοδίων στα μέλη του, ο συνεταιρισμός, αγοράζοντας μεγάλες ποσότητες (π.χ. λιπασμάτων), επιτυγχάνει τιμές χονδρικής, που είναι σημαντικά κατώτερες των τιμών λιανικής. Πάλι, ο συνεταιρισμός, λειτουργώντας «στο κόστος», επιβαρύνει τη χονδρική τιμή με το κόστος της υπηρεσίας του και αποδίδει την έκπτωση που πέτυχε ως επιστροφή στα μέλη (πλεόνασμα).

Το συνολικό πλεόνασμα του συνεταιρισμού που προκύπτει στο τέλος της χρήσης κατανέμεται στα μέλη ανάλογα με το ύψος των συναλλαγών κάθε μέλους με τον συνεταιρισμό ή χρησιμοποιείται για την ανάπτυξη του συνεταιρισμού ή για σκοπούς που αποφασίζουν τα μέλη ή επιμερίζεται στους σκοπούς αυτούς. Η κατανομή στις επιμέρους κατευθύνσεις, αποφασίζεται από τη γενική συνέλευση.

Από την ανάλυση των συστατικών του πλεονάσματος προκύπτει ότι δεν υπάρχει φορολογητέα ύλη στο επίπεδο του συνεταιρισμού, για τη φορολογούσα αρχή. Ο παραγωγός θα υπολογίσει τις εισπράξεις από τα προϊόντα του με την τελική τιμή που εισέπραξε από τον συνεταιρισμό του (προκαταβολή + πλεόνασμα) και την αξία των λιπασμάτων (του παραδείγματος) με την έκπτωση που πέτυχε λόγω του συνεταιρισμού του, μείον το πραγματικό κόστος διαχείρισης.

10.1. Αγροτικός συνεταιρισμός προμήθειας εφοδίων

Όταν ο παραγωγός προμηθεύεται μέσω του συνεταιρισμού του τα εφόδια που χρειάζεται για την παραγωγή του, υπολογίζει ότι θα επιτύχει τιμή χονδρικής (άρα χαμηλότερη) και επιπλέον θα αποφύγει την επιβάρυνση από τον ενδιάμεσο έμπορο (π.χ. το χονδρέμπορο λιπασμάτων). Αυτό το διπλό όφελος θα αποτελεί πλεόνασμα, το οποίο θα το επωφεληθεί αφορολόγητο. Αυτό το πλεόνασμα δεν θα το εισπράξει σε μετρητά αλλά θα είναι ενσωματωμένο στη χαμηλότερη τιμή που θα έχει καταβάλει.

10.2 Αγροτικός συνεταιρισμός πωλήσεως των προϊόντων των μελών του:

Όταν ο παραγωγός διοχετεύει το προϊόν του στην αγορά μέσω του συνεταιρισμού του, το διαχειριστικό υπόλοιπο, στο σύνολό του, συνιστά πλεόνασμα. Το επιστρεφόμενο ποσό στα μέλη αποτελεί συμπλήρωμα της τιμής που είχε καταβάλει (συνήθως) ο

συνεταιρισμός στα μέλη του, όταν τα τελευταία έθεσαν τα προϊόντα τους στη διάθεση του συνεταιρισμού προς πώληση, με σκοπό να επιτύχουν καλύτερους όρους διάθεσης. Άρα, το επιστρεφόμενο ποσό προστίθεται στην ακαθάριστη πρόσοδο (στις εισπράξεις) του μέλους. Οι εισπράξεις δεν αποτελούν εισόδημα. Για να υπολογισθεί το εισόδημα του παραγωγού, θα πρέπει από τις εισπράξεις να αφαιρεθούν οι κάθε είδους δαπάνες. Όταν με βάση τις εισπράξεις και τις δαπάνες παραγωγού υπολογισθεί το εισόδημα, τότε θα υπάρξει ενδιαφέρον της φορολογούσας αρχής για τη φορολόγηση του εισοδήματος με βάση τα προβλεπόμενα από τον φορολογικό νόμο για τα αγροτικά εισοδήματα.

Αυτή η μεταχείριση ισχύει ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο επιστρέφεται το εξατομικευμένο πλεόνασμα. Δηλαδή η αξία που επιστρέφεται θεωρείται ότι «εισπράττεται» από το μέλος.

10.3 Συνεταιρισμός καταναλωτών.

Ο συνεταιρισμός καταναλωτών (ή καταναλωτικός συνεταιρισμός) έχει ως μέλη καταναλωτές, οι οποίοι συνασπίζονται για να αξιοποιούν καλύτερα τα εισοδήματά τους, μέσω των οικονομιών κλίμακας και της διαπραγματευτικής δύναμης, που αποκτούν όταν ενεργούν συλλογικά. Σκοπός του συνεταιρισμού είναι να παρακάμπτει ένα ή και δύο στάδια εμπορίας, οπότε το άνοιγμα της ψαλίδας των τιμών μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή να διατηρείται χαμηλό, προς όφελος του καταναλωτή. Δεδομένα για τον συνεταιρισμό είναι η τιμή στην οποία προμηθεύεται τα προϊόντα που διαθέτει, καθώς και ο κανόνας ότι επιθυμεί να διαθέτει τα προϊόντα σε τιμή κοντά στο κόστος. Για τον συνεταιρισμό, αυτό σημαίνει πως οφείλει να καλύπτει μόνο το διαχειριστικό του κόστος. Επειδή όμως το διαχειριστικό του κόστος δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί εκ των προτέρων με ακρίβεια, ορίζει μια τιμή πώλησης λίγο ανώτερη από εκείνη που προκύπτει από την εκτίμηση του διαχειριστικού του κόστους, ώστε να καλύπτει και κάποιον ενδεχόμενο άγνωστο αρνητικό παράγοντα. Αν δεν προκύψει κάποιο έκτακτο αρνητικό γεγονός, στο τέλος της διαχειριστικής χρήσης, θα προκύψει ένα θετικό διαχειριστικό υπόλοιπο. Αυτό σημαίνει ότι εισπράχθηκαν από τα μέλη ποσά μεγαλύτερα από το πραγματικό διαχειριστικό κόστος. Προφανώς, η διαφορά αυτή ανήκει στα μέλη και αποτελεί πλεόνασμα διαχείρισης όταν ο συνεταιρισμός εξυπηρετεί μόνο τα μέλη του. Είναι το ανάλογο της αγοράς προϊόντων με έκπτωση, οπότε και δεν γεννάται θέμα εμπλοκής της φορολογούσας αρχής. Άλλωστε, σε περίπτωση που ο συνεταιρισμός εκτιμήσει το διαχειριστικό του κόστος χαμηλότερα από το πραγματικό, που θα προκύψει στο τέλος της διαχειριστικής χρήσης, τα μέλη θα κληθούν να πληρώσουν τη ζημιά που θα προκύψει, δηλ. ουσιαστικά να συμπληρώσουν την τιμή που είχαν καταβάλει.

Όταν ο συνεταιρισμός εξυπηρετεί μη-μέλη, ο συνεταιρισμός ενεργεί με τον ίδιο τρόπο όπως και κάθε άλλη εμπορική επιχείρηση. Από τη συναλλαγή με μη-μέλη παράγεται κέρδος το οποίο πρέπει να φορολογείται με τον ίδιο τρόπο, όπως κάθε εμπορική επιχείρηση.

Είναι προφανές ότι για να εφαρμοσθεί η μεθοδολογία υπολογισμού του πλεονάσματος κατά μέλος και του κέρδους, πρέπει να υπάρχει ο κατάλληλος ηλεκτρονικός εξοπλισμός και η ανάλογη σήμανση κάθε συναλλαγής του συνεταιρισμού, τα δε μέλη να είναι εφοδιασμένα με κατάλληλη κάρτα μέλους.

Φορολογία των Συνεταιρισμών

Η ορθή συνεταιριστική αντιμετώπιση της φορολογίας των συνεταιρισμών άρχισε από τον νόμο 2810/2000, ο οποίος διακρίνει τα αποτελέσματα της χρήσης σε πλεονάσματα και κέρδη. Τα πλεονάσματα προέρχονται από τις συναλλαγές του συνεταιρισμού με τα μέλη του ενώ τα κέρδη προέρχονται από τις συναλλαγές του συνεταιρισμού με τρίτους¹. Όπως τεκμηριώνεται στη βιβλιογραφία, καμιά φορολογία στα πλεονάσματα δεν δικαιολογείται, ενώ τα κέρδη πρέπει να φορολογούνται κανονικά. Η παρ. 13 του άρθρου 35 του νόμου 2810/2000, αναφέρει ότι «τα πλεονάσματα της διαχειριστικής χρήσης των συνεταιριστικών οργανώσεων, που διανέμονται στα μέλη, υπόκεινται μόνο σε φορολογία εισοδήματος των μελών, ανεξαρτήτως της καταβολής τους στα μέλη ή της εξατομικευμένης διατήρησής τους ως κατάθεσης στη συνεταιριστική οργάνωση». Για το μη διανεμόμενο μέρος, που μεταφέρεται στο τακτικό αποθεματικό, υπάρχει πρόβλεψη στην παρ. 3 του άρθρου 19, όπου ορίζεται ότι «το μέρος των πλεονασμάτων που μεταφέρεται στο τακτικό αποθεματικό λογίζεται ως ισόποση εισφορά των μελών». Ως εισφορά των μελών, απαλλάσσεται από τη φορολογία, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 35 του ν. 2810/2000, όπου ορίζεται ότι «οι εισφορές των μελών προς τις Α.Σ.Ο. (Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις) δεν υπόκεινται σε φόρο ή σε τέλος χαρτοσήμου ή οποιαδήποτε άλλη επιβάρυνση υπέρ τρίτου».

Η διατύπωση **«υπόκειται μόνο σε φορολογία εισοδήματος των μελών»**, σημαίνει ότι προστίθενται τα πλεονάσματα στις εισπράξεις κάθε μέλους από τις οποίες, μετά την αφαίρεση των παντός είδους δαπανών, των αποσβέσεων και των ζημιών, προκύπτει το εισόδημα από αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα, Εφόσον τότε προκύπτει μέγεθος φορολογητέου εισοδήματος τότε καταβάλλεται φόρος από το μέλος. Με άλλα λόγια, στο επίπεδο του συνεταιρισμού δεν υπάρχει φορολογητέα ύλη στο πλεόνασμα.

Ο νόμος 4015/2011 διατήρησε το αφορολόγητο των πλεονασμάτων με τη διάταξη της παρ. 11 του άρθρου 15, όπου αναφέρεται ότι «Τα πλεονάσματα της διαχειριστικής χρήσης των ΑΣ και ΑΕΣ που εγγράφονται στο Μητρώο και συστήνονται κατά πλειοψηφία από ΑΣ, τα οποία διανέμονται στα μέλη, υπόκεινται μόνο σε φορολογία εισοδήματος των μελών τους ανεξάρτητα από την καταβολή τους ή την εξατομικευμένη διατήρησή τους ως κατάθεση στη συνεταιριστική οργάνωση». Όμως, η διατύπωση αυτή πάσχει,

καθόσον με τους ΑΣ περιλαμβάνονται και οι ΑΕΣ (Αγροτικές Εταιρικές Συμπράξεις). Αλλά, κατά τον νόμο 4015/2011 οι ΑΕΣ ορίζονται ως ανώνυμες εταιρείες, και ο νόμος περί ανωνύμων εταιρειών δεν αναγνωρίζει πλεονάσματα, παρά μόνο κέρδη. Θα έπρεπε, επίσης, να διευκρινίζεται ότι τα επιστρεφόμενα στα μέλη πλεονάσματα συνιστούν προσθήκες στις εισπράξεις της γεωργικής εκμετάλλευσης και όχι εισόδημα.

Ενδεχομένως λόγω της διαπίστωσης αυτής της αντίφασης, ψηφίστηκε τροπολογία από τη Βουλή, στο νόμο 4072/2012 (ΦΕΚ 86 Α'/11.4.2012), άρθρο 321 παρ. 11β, η οποία κατάργησε ολόκληρη την παρ. 11 του άρθρου 15 του νόμου 4015/2011 (ότι δεν φορολογούνται τα πλεονάσματα που διανέμονται στα μέλη). Με τον τρόπο αυτό διαπράχθηκε ένα μεγαλύτερο λάθος, καθόσον έχει ρητώς καταργηθεί (από το άρθρο 20 του ν. 4015/2011) το άρθρο 35 του ν. 2810/2000, με συνέπεια να μην διατηρείται η ειδική φορολογική μεταχείριση των πλεονασμάτων των συνεταιρισμών. Κατόπιν αυτού μόνο σύγχυση προκαλούσε στις φορολογικές αρχές η διάκριση μεταξύ πλεονασμάτων και κερδών που γίνεται από το διατηρούμενο άρθρο 19 του ν. 2810/2000 και προφανώς σοβαρή βλάβη στους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Τα επανειλημμένα λάθη αποκαταστάθηκαν με τον νόμο 4277/2014 (ΦΕΚ 156 Α'/1.8.2014) για το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας-Αττικής, όπου το άρθρο 61, παρ. 16 επαναφέρει τη διάταξη του ν. 2810/2000. Ο επόμενος νόμος για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς 4384/2016 (ΦΕΚ 78 Α/26-4-2016): “Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, μορφές συλλογικής οργάνωσης του αγροτικού χώρου και άλλες διατάξεις”, με την παρ. 3 του άρθρου 29, διατήρησε τη διάταξη για την απαλλαγή των πλεονασμάτων από τη φορολογία στο επίπεδο του νομικού προσώπου. Συγκεκριμένα αναφέρει: «Τα πλεονάσματα της διαχειριστικής χρήσης των ΑΣ που διανέμονται στα μέλη και στα μέλη-επενδυτές, εφόσον συναλλάσσονται με τον ΑΣ, σύμφωνα με το άρθρο 23, υπόκεινται μόνο σε **φορολογία εισοδήματος των μελών**, αφού τα πλεονάσματα προστεθούν στις εισπράξεις από τη γεωργική δραστηριότητα και από το άθροισμα αφαιρεθούν οι κάθε είδους δαπάνες, αποσβέσεις, ασφάλιστρα κλπ., για να προκύψει το εισόδημα από τη γεωργική δραστηριότητα.

Τα **κέρδη** των αγροτικών συνεταιρισμών, όπως ορίστηκαν ανωτέρω από τον νόμο 2810/2000, ούτε διανέμονται στα μέλη ούτε απαλλάσσονται από τη φορολογία. Η παρ. 6 του άρθρου 20 ορίζει ότι «στο τακτικό αποθεματικό περιέρχονται (α) Τα κέρδη, όπως ορίζονται στην παράγραφο 1, μετά τη φορολόγησή τους ...».

Συμπέρασμα: Τα πλεονάσματα των συνεταιρισμών δεν φορολογούνται στο επίπεδο του νομικού προσώπου του συνεταιρισμού. Αφού τα πλεονάσματα προστεθούν στα λοιπά έσοδα του παραγωγού και αφαιρεθούν οι κάθε είδους δαπάνες (και αποσβέσεις ασφάλιστρα κλπ.) και υπολογισθεί το εισόδημα του παραγωγού, τότε γίνεται λόγος για φορολογία εισοδήματος.

Διοίκηση των συνεταιρισμών

Τα όργανα διοίκησης σε ένα συνεταιρισμό είναι η Γενική Συνέλευση, το Διοικητικό Συμβούλιο, το Εποπτικό Συμβούλιο, ο γενικός διευθυντής, και οι αρχαιρεσίες οργάνων. Αναλυτικότερα:

12.1 Η Γενική Συνέλευση

Η Γενική Συνέλευση αποτελεί το ανώτατο όργανο του συνεταιρισμού. Σ' αυτή μετέχουν όλα τα μέλη που έχουν εκπληρώσει όλες τις οικονομικές τους υποχρεώσεις προς τον συνεταιρισμό.

Στη Γενική Συνέλευση κάθε μέλος έχει μία ψήφο. Η Γενική Συνέλευση αποφασίζει για κάθε θέμα το οποίο, από τον νόμο ή το καταστατικό, δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα άλλου οργάνου του συνεταιρισμού. Στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Γενικής Συνέλευσης ανήκει η λήψη αποφάσεων για όλα τα θέματα τροποποιήσεων του καταστατικού, τα θέματα διάθεσης των πλεονασμάτων, η έγκριση του ετήσιου προϋπολογισμού, η έγκριση των αμοιβών των οργάνων διοίκησης, η απαλλαγή των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου από κάθε ευθύνη, η ψήφιση του εσωτερικού κανονισμού εργασίας, ο ορισμός των ελεγκτών, η έγκριση συμβάσεων που συνάπτουν τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου με τον συνεταιρισμό, η απόφαση για την πώληση ακινήτων και κάθε άλλο θέμα που ορίζει το καταστατικό.

Μπορεί με απόφασή της να μεταβιβάζει στο Διοικητικό Συμβούλιο ή στο Εποπτικό Συμβούλιο ορισμένες αρμοδιότητες που ορίζει το καταστατικό. Αν ο συνεταιρισμός αναπτύσσει διαφορετικές δραστηριότητες ή δραστηριότητες σε περισσότερες εδαφικές ενότητες ή έχει περισσότερα από διακόσια μέλη, το καταστατικό μπορεί να προβλέπει Γενική Συνέλευση από αντιπροσώπους.

Η Γενική Συνέλευση συνεδριάζει εγκύρως εφόσον κατά την έναρξη της συνεδρίασης είναι παρόντα μέλη - συνεταιριστές με δικαίωμα ψήφου, τα οποία εκπροσωπούν πλέον του 50% των ψήφων. Αν διαπιστωθεί έλλειψη απαρτίας, η Γενική Συνέλευση συνέρχεται χωρίς νέα πρόσκληση την επόμενη εβδομάδα, με τα ίδια θέματα, οποιοσδήποτε και αν είναι ο αριθμός των εκπροσωπούμενων σ' αυτήν ψήφων.

Το καταστατικό μπορεί να ορίζει αυξημένη απαρτία και πλειοψηφία για συγκεκριμένη κατηγορία θεμάτων που θεωρεί ως μείζονος σημασίας, όπως μεταβολή του σκοπού του συνεταιρισμού, συγχώνευση με άλλον συνεταιρισμό ή διάλυση του συνεταιρισμού, κλπ. καθώς και για τη διεξαγωγή μυστικής ψηφοφορίας για θέματα όπως η ανάκληση μελών, ή η έγκριση του ισολογισμού.

Για κάθε συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης τηρούνται πρακτικά που καταχωρίζονται στο βιβλίο πρακτικών γενικών συνελεύσεων.

12.2 Διοικητικό Συμβούλιο

Το Διοικητικό Συμβούλιο εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση με μυστική ψηφοφορία. Ο αριθμός των μελών του ορίζεται από το καταστατικό και είναι πάντοτε περιττός. Ο αριθμός των μελών του δεν μπορεί να είναι μικρότερος από τρία. Η ταυτόχρονη συμμετοχή στο Διοικητικό και στο Εποπτικό Συμβούλιο δεν επιτρέπεται. Το Διοικητικό Συμβούλιο ορίζει μεταξύ των μελών του τον Πρόεδρο και τα αξιώματα που τυχόν ορίζονται από το καταστατικό. Η διάρκεια της θητείας του Διοικητικού Συμβουλίου ορίζεται από το καταστατικό και είναι μεταξύ τριών και πέντε ετών ενώ τα μέλη του είναι επανεκλέξιμα. Το Διοικητικό Συμβούλιο είναι αρμόδιο να αποφασίζει για κάθε θέμα που αφορά τη διοίκηση του συνεταιρισμού, τη διαχείριση της περιουσίας, την τήρηση των υποχρεωτικών βιβλίων και την εκπροσώπηση του συνεταιρισμού, δικαστικώς και εξωδίκως. Την εκπροσώπηση αυτή μπορεί να αναθέτει στον Πρόεδρο ή σε άλλο μέλος ή στον Γενικό Διευθυντή. Το Διοικητικό Συμβούλιο βρίσκεται σε απαρτία όταν τα παρόντα μέλη είναι περισσότερα από τα απόντα.

Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ευθύνονται εξ' ολοκλήρου για κάθε ζημιά που προκάλεσαν με υπαιτιότητά τους στον συνεταιρισμό κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και οφείλουν να επιδεικνύουν την επιμέλεια που θα επιδείκνυαν για τις δικές τους υποθέσεις. Το καταστατικό του συνεταιρισμού μπορεί να προβλέπει αποζημίωση στα μέλη του Δ.Σ. για την απασχόλησή τους με τις υποθέσεις του συνεταιρισμού καθώς και έξοδα κίνησης και παράστασης.

12.3 Εποπτικό Συμβούλιο

Κατά κανόνα, ταυτόχρονα με το Διοικητικό εκλέγεται και το Εποπτικό Συμβούλιο για τον έλεγχο της διοίκησης και της διαχείρισης των υποθέσεων του συνεταιρισμού, χωρίς όμως να μπορεί να ασκήσει το ίδιο εξουσία διοίκησης και διαχείρισης. Το Εποπτικό Συμβούλιο αποτελείται από τουλάχιστον τρία μέλη, ένα από τα οποία ορίζεται ή εκλέγεται Πρόεδρος. Η θητεία των μελών του Εποπτικού Συμβουλίου είναι μεταξύ

τριών και πέντε ετών. Σκοπός του είναι να ελέγχει την τήρηση των διατάξεων του νόμου, του καταστατικού και των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης. Για κάθε διαχειριστική περίοδο, το Εποπτικό Συμβούλιο συντάσσει έκθεση, η οποία είναι διαθέσιμη στα μέλη του συνεταιρισμού και στη Διοίκησή του, χρησιμοποιώντας πληροφορίες και στοιχεία που αντλεί από όλες τις αναγκαίες πηγές του συνεταιρισμού, μέσω της διοίκησης του συνεταιρισμού, τηρώντας τη δέουσα εχεμύθεια.

Το Εποπτικό Συμβούλιο του συνεταιρισμού είναι ανεξάρτητο όργανό του συνεταιρισμού, το οποίο δεν συνδέεται με την κρατική Εποπτεία των συνεταιρισμών, η οποία συνιστά κρατικό όργανο και ανατίθεται σε εξειδικευμένα στελέχη ή κρατικούς υπαλλήλους.

12.4 Γενικός Διευθυντής

Ο γενικός διευθυντής (μάντζερ) είναι το πρόσωπο που αναλαμβάνει τον κύριο ηγετικό ρόλο του συνεταιρισμού και επωμίζεται τις ευθύνες της αποτελεσματικής λειτουργίας και διαχείρισης των υποθέσεων, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί από τη γενική συνέλευση και το διοικητικό συμβούλιο. Για το λόγο αυτό θα πρέπει όχι μόνο να κατέχει τεχνικές γνώσεις, αλλά να διαθέτει και ικανότητες διεύθυνσης.

Έργο του γενικού διευθυντή είναι να προετοιμάζει και να εισηγείται στο διοικητικό συμβούλιο τον στρατηγικό σχεδιασμό, τις διαθέσιμες επιχειρηματικές επιλογές και να διαμορφώνει τα απαραίτητα μέτρα πολιτικής, ώστε τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου να είναι σε θέση να λάβουν τις ορθές αποφάσεις, τις οποίες στη συνέχεια ο γενικός διευθυντής υποχρεούται να υλοποιεί. Το πλαίσιο, μέσα στο οποίο έχει αρμοδιότητα να κινείται ο γενικός διευθυντής κατά τη διαχείριση του συνεταιρισμού είναι οι κατευθύνσεις πολιτικής της γενικής συνέλευσης και του διοικητικού συμβουλίου, οι σχετικοί νόμοι, τ καταστατικό.

Ο γενικός διευθυντής είναι ο επικεφαλής του υπηρεσιακού μηχανισμού, και ο ρόλος του περιλαμβάνει όλες τις βασικές δραστηριότητες του μάντζερ, δηλ. σχεδιασμός, καθορισμός οργανωτικής διάρθρωσης, λειτουργική συνεργασία με υπηρεσιακό μηχανισμό, στελέχωση, και έλεγχος και αξιολόγηση της επίδοσης του προσωπικού.

Τέλος ο γενικός διευθυντής λογοδοτεί τόσο στα μέλη-πελάτες, όσο και στο διοικητικό συμβούλιο για το εάν επιτεύχθηκαν ή όχι τα προσδοκώμενα οικονομικά αποτελέσματα.

12.5 Αρχαιρείες οργάνων

Οι εκλογές για την ανάδειξη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου και του Εποπτικού Συμβουλίου διενεργούνται από εφορευτική επιτροπή της οποίας προεδρεύει δικηγόρος, που διορίζεται από τον Δικηγορικό Σύλλογο της έδρας του συνεταιρισμού. Δεν απαιτείται

η εποπτεία δικηγόρου αν ο συνεταιρισμός έχει ολιγότερα από 30 μέλη. Η εκλογή διενεργείται με μυστική ψηφοφορία και με ενιαίο ψηφοδέλτιο, ξεχωριστό για κάθε όργανο. Με βάση τον ισχύοντα νόμο για τους συνεταιρισμούς (ν. 4673/2020), ο αριθμός των σταυρών προτίμησης αντιστοιχεί στο ήμισυ του όλου αριθμού των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου ή του Εποπτικού Συμβουλίου αντιστοίχως στρογγυλευμένος στον πλησιέστερο προς τα άνω ακέραιο αριθμό.

Εκλεγέντες θεωρούνται αυτοί που συγκέντρωσαν τις περισσότερες ψήφους. Όσοι δεν εκλεγούν θεωρούνται επιλαχόντες κατά τη σειρά του αριθμού των ψήφων που έλαβαν. Οι επιλαχόντες καταλαμβάνουν κενές θέσεις τακτικών μελών μέχρι τη λήξη της θητείας τους. Αν κενωθεί θέση μέλους του Διοικητικού ή του Εποπτικού Συμβουλίου και δεν υπάρχουν επιλαχόντα μέλη, το Διοικητικό ή το Εποπτικό Συμβούλιο, με απόφαση των λοιπών μελών, συμπληρώνει την κενή θέση εκλέγοντας σε αυτή μέλος του συνεταιρισμού.

Θέματα αρχαιρεσιών και ψηφοφορίας

13.1 Αριθμός σταυρών κατά τις αρχαιρεσίες

Στη διεθνή βιβλιογραφία για τους συνεταιρισμούς δεν γίνεται λόγος για τον τρόπο με τον οποίο εκλέγονται οι διοικήσεις τους. Αναφέρεται απλώς ότι «οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις διοικούμενες από τα μέλη τους. Δεν γίνεται λόγος για συστήματα αρχαιρεσιών (π.χ. σύστημα ενιαίου ψηφοδελτίου και σύστημα χωριστών ψηφοδελτίων κατά ομάδες μελών, που κάθε ομάδα προτείνει το δικό της ψηφοδέλτιο με τους δικούς της υποψηφίους.

Η αποδοχή του ενιαίου ψηφοδελτίου σηματοδοτεί την ύπαρξη μιας ενιαίας ομάδας μελών, η οποία ενεργεί ως ενιαίο σύνολο. Αντιθέτως, η υιοθέτηση δύο ή περισσότερων ομάδων υποψηφίων, υποδηλώνει ότι ο συνεταιρισμός δεν αποτελεί ενιαίο ομογενές σύνολο αλλά συγκόλληση δύο ή περισσότερων ομάδων, οι οποίες σε κάποιο βαθμό αντιμάχονται μεταξύ τους σε βαθμό διακριτό, ώστε να διαφοροποιούνται αναφορικά με την ανάθεση της διοίκησης. Οι ομάδες αυτές ενδέχεται να έχουν και κοινά σημεία συμφέροντος αλλά όχι επαρκή, ώστε να διατηρούν την ενότητά τους ανεξαρτήτως της ομάδας που επικρατεί στη διοίκηση.

Το έτος 1982, με τον νόμο 1257/1982 και στη συνέχεια με τον νόμο 1541/1985, έγινε μια ριζική αναδιάταξη του συνεταιριστικού θεσμού, και μεταξύ των άλλων διαφοροποιήθηκε ο τρόπος αρχαιρεσιών στους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Αντί του ενιαίου ψηφοδελτίου, υιοθετήθηκε το σύστημα των συνδυασμών, δηλαδή των χωριστών ψηφοδελτίων, που κατέληξαν σε κομματικά ψηφοδέλτια. Όταν αργότερα, κατά την προετοιμασία νέας νομοθεσίας για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, εξετάστηκε το θέμα του ενιαίου ψηφοδελτίου, οι θιασώτες των χωριστών ψηφοδελτίων αποδέχθηκαν το ενιαίο ψηφοδέλτιο, υπό τον όρο ότι ο αριθμός των σταυρών που θα μπορούσε να θέσει το κάθε μέλος του συνεταιρισμού θα ήταν ο μισός, αντί ίσος με τον αριθμό των μελών του διοικητικού συμβουλίου. Αυτή υπήρξε και η βάση του συμβιβασμού στο νόμο 2810/2000.

Έκτοτε, υπήρξαν άλλες μείζονες ανατροπές της νομοθεσίας για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, ώστε να μην αποδοθεί η σημασία που έπρεπε για το θέμα των σταυρών στο ενιαίο ψηφοδέλτιο, μέχρι το 2016, όταν με τον νόμο 4384/2016, ο Υπουργός Γεωργίας με το άρθρο 17 πέτυχε να μειωθεί στο 1/3 ο αριθμός σταυρών, για να επαναφέρει το 1/2 ο επόμενος νομοθέτης του νόμου 4673/2020.

13.2 Πολλαπλή ψήφος

Ο πρώτος ελληνικός νόμος για τους συνεταιρισμούς 602/1915, είχε προνοήσει στο άρθρο 43 παρ. 1, για μια παρέκκλιση του συνεταιριστικού κανόνα της μιας ψήφου κατά μέλος. Όριζε: «Επί συνεταιρισμών με απεριόριστον ευθύνην έκαστος συνεταίρος έχει μίαν ψήφον εν τη συνελεύσει, οσασδήποτε μετοχάς και αν κατέχη. Επί συνεταιρισμών με περιορισμένην ευθύνην το καταστατικόν δύναται να ορίζη ότι συνεταίρος έχων πλείονας των πέντε μερίδων έχει και δευτέραν ψήφον, αλλ' εν ουδεμιά περιπτώσει δύναται ο συνεταίρος να έχη πλείονας των δύο ψήφων, οσασδήποτε μερίδας και αν έχη».

Με μεταγενέστερη τροποποίηση του νόμου, δόθηκε η δυνατότητα σε 4 κατηγορίες παραγωγικών συνεταιρισμών (οινοποιητικούς, ελαιουργικούς, τυροκομικούς και επεξεργασίας οπωρών και λαχανικών) να ορίζουν με το καταστατικό τους ότι ο αριθμός των ψήφων θα είναι ανάλογος προς τον αριθμό των υποχρεωτικών μερίδων, όχι όμως ανώτερος των πέντε.

Η απόκλιση στον αριθμό των ψήφων και η συσχέτιση με τον αριθμό των μερίδων δεν είναι ασυνήθιστη και σε άλλες συνεταιριστικές νομοθεσίες και προφανώς προέκυψε από την ανάγκη συμβιβασμού των ανισοτήτων μεταξύ των ενδιαφερομένων να συμμετάσχουν στον συνεταιρισμό. Όταν επιδιώκεται να συμμετάσχουν στον ίδιο συνεταιρισμό ένας μεγάλος παραγωγός και ένας μικρός παραγωγός, προκύπτουν ανισότητες, που δύσκολα παρακάμπτονται. Απαιτείται να υπάρχει μια σχετική ισορροπία μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Κάθε μέλος μπορεί να ανέχεται κάποια υποχρέωση όταν ισορροπεί με κάποιο όφελος, αλλά όταν οι διαφορές μεγεθύνονται, προκύπτουν διαλυτικές τάσεις. Είναι γνωστές στους αγροτικούς συνεταιρισμούς περιπτώσεις όπου διακρίνονται οι συνεταιρισμοί σε συνεταιρισμούς μεγαλοπαραγωγών και μικροπαραγωγών.

Επειδή για τους νομοθέτες το πρόβλημα της σύνθεσης των μελών δεν είναι απλό, είναι ορθό να αφήνεται στο καταστατικό να το καθορίζει. Στην ελληνική περίπτωση το πρόβλημα της συμμετοχής νομικών προσώπων μαζί με τα φυσικά πρόσωπα ανέκυπτε

σε πολλές περιπτώσεις, και η λύση του «γόρδιου δεσμού» ήταν το Καταστατικό, το οποίο εκφράζει τη βούληση των μελών κατά πλειοψηφία. Άλλη περίπτωση, στην οποία στην Ελλάδα χρησιμοποιήθηκε η αναζήτηση ισορροπίας, ήταν στο παρελθόν (όταν υπήρχαν δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις, οι οποίες, κατά παγκόσμια πρωτοτυπία καταργήθηκαν το 2011) για να καθορισθούν οι μερίδες και οι ψήφοι των Ενώσεων των Συνεταιρισμών στην Πανελλήνια Οργάνωση εκπροσώπησης (ΕΘΕΑΣ). Οι παράμετροι που τότε χρησιμοποιήθηκαν ήταν ο αριθμός των φυσικών προσώπων των μελών των Ενώσεων, ο κύκλος εργασιών για ορισμένη χρονική περίοδο και ο αριθμός ψήφων.

Γενικά, χρειάζεται να σημειωθεί ότι η εφαρμογή στην πράξη των θεωρητικών κανόνων, απαιτεί συγκερασμούς, που απαιτούν καλή πίστη και ήρεμο κλίμα και, το κυριότερο, διαφύλαξε του πυρήνα των συνεταιριστικών αρχών.

Η κοινωνική διάσταση των συνεταιρισμών

Ο συνεταιριστικός θεσμός θεωρείται από τους μελετητές ως κοινωνικο-οικονομικός, διότι ενώ στηρίζεται σε μια συνιδιόκτητη επιχείρηση, έχει πολλά κοινωνικά χαρακτηριστικά. Συχνά, όμως, παρατηρείται το φαινόμενο να μην εκτιμάται η ισορροπία μεταξύ κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών, με απόκλιση είτε προς τα κοινωνικά είτε προς τα οικονομικά χαρακτηριστικά. Έτσι, γίνεται λόγος για τον «κοινωνικό ρόλο» των συνεταιρισμών ή την «κοινωνική αποστολή» των συνεταιρισμών ή για «συνεταιριστική εταιρεία»¹⁰. Ίσως η πιο ταιριαστή διατύπωση για τη φύση του συνεταιριστικού θεσμού είναι η ακόλουθη: «Οικονομικός θεσμός με κοινωνικό περιεχόμενο».

Στα κοινωνικά χαρακτηριστικά του οικονομικού θεσμού θα μπορούσαμε να περιλάβουμε τα εξής:

α. Γίνονται δεκτοί όλοι όσοι μπορούν να κάνουν χρήση των υπηρεσιών του, διότι προφανώς ασχολούνται με αντικείμενο που εξυπηρετείται από τον συνεταιρισμό. Βέβαια, απλοποιώντας τη διατύπωση, αυτό αναφέρεται ως «αρχή της ανοιχτής πόρτας». Η πόρτα είναι πράγματι ανοιχτή για όσους αποδέχονται τους κανόνες και τις ευθύνες που συνεπάγεται η συμμετοχή και εφόσον η είσοδος εγκρίνεται από τον συνεταιρισμό. Όταν με την είσοδο νέων μελών η δυνατότητα εξυπηρέτησης παλαιών και νέων μελών δεν επαρκεί, ή όταν τα υπάρχοντα μέλη εκτιμούν ότι με την είσοδο νέων μελών θα διαρραγεί η σύμπνοια μεταξύ τους, η είσοδος μπορεί να μην είναι ελεύθερη, αρκεί η άρνηση να μην είναι προσχηματική. Αλλά και η έξοδος είναι ελεύθερη, με την προϋπόθεση ότι γίνεται εύλογη προειδοποίηση και τακτοποιούνται οι λογαριασμοί του μέλους με τον συνεταιρισμό του.

¹⁰ Το «συνεταιριστική εταιρεία» προέκυψε τα τελευταία χρόνια από την ηλεκτρονική αυτόματη μετάφραση, από τα αγγλικά «co-operative society» ή από τον Κανονισμό 1435/2003, ο οποίος αναφέρεται στο αγγλικό κείμενο ως «Co-operative society» και έχει αποδοθεί ως «συνεταιριστική εταιρεία» ενώ η Οδηγία της ΕΕ που τον συνοδεύει και αναφέρεται στο προσωπικό των συνεταιρισμών αποδίδει το Co-operative society ως «συνεταιρισμός».

β. Ο συνεταιρισμός αποτελεί σχολείο δημοκρατίας και μάλιστα εφαρμοσμένη στην πραγματική ζωή, με πειθαρχία στους κανόνες του θεσμού αλλά και σε εκείνους που τα μέλη θεσπίζουν με το καταστατικό τους. Ο τρόπος εκλογής των οργάνων του συνεταιρισμού, η διαδικασία της συζήτησης και της ψηφοφορίας, οι ποινές σε περιπτώσεις παράβασης των κανόνων, οι διαδικασίες αγορών και πωλήσεων, η συμμετοχή στα όργανα, η τήρηση πρακτικών, η άσκηση κριτικής, κλπ., εθίζουν το άτομο τόσο στην ανάληψη πρωτοβουλιών όσο και στην πειθαρχία στους κανόνες που τα ίδια τα μέλη αποδέχθηκαν ή θέσπισαν. Επειδή η συμμετοχή στις διαδικασίες ενός συνεταιρισμού είναι πολύπλευρα διδακτική, σε πολλές χώρες και στην Ελλάδα είχαν ενταχθεί μαθήματα περί συνεταιρισμών στα σχολεία, στα οποία μπορούσαν να μετέχουν «διδάσκαλοι δημοτικών σχολείων αγροτικών περιφερειών» (άρθρο 90 του νόμου 602/1915). Ο νόμος αυτός, στο άρθρο 91 όριζε: «Εις διδασκάλους ή άλλα εκτός της αρμοδίας υπηρεσίας διατελούντα πρόσωπα, ιδρύοντα βιωσίμους συνεταιρισμούς ή καθοδηγούντα αυτούς και επιστατούντα εις την ευδόκιμον λειτουργίαν αυτών, δύναται να παρέχεται ... χρηματική αμοιβή ... το ποσόν της οποίας ορίζεται αναλόγως της σημασίας και της οργανώσεως του συνεταιρισμού».

Το παράδειγμα των σχολικών συνεταιρισμών

Η ηθική και υλική ενθάρρυνση για δημιουργία σχολικών συνεταιρισμών έφερε αποτελέσματα. Από το 1925 άρχισαν οι πρώτοι σχολικοί συνεταιρισμοί, ορισμένοι από τους οποίους σημείωσαν εντυπωσιακή επιτυχία. Ως παράδειγμα αναφέρεται ο σχολικός συνεταιρισμός στο Μελίσι Κορινθίας.¹¹ Επίκεντρο της δραστηριότητάς του ήταν ο σχολικός κήπος, ο οποίος επειδή ήταν μικρός επεκτάθηκε και σε γειτονικό νοικιασμένο χωράφι 850 τ.μ. Στον χώρο αυτόν, εγκαταστάθηκε φυτώριο οπωροφόρων δένδρων, που σε τρία χρόνια έδωσε 20.000 δενδρύλλια, τα περισσότερα από τα οποία μοιράστηκαν δωρεάν στους κατοίκους του χωριού. Παράλληλα, ο σχολικός συνεταιρισμός εξυπηρέτησε ολόκληρο το χωριό με την προμήθεια λιπασμάτων, φαρμάκων και εργαλείων. Από το αποτέλεσμα της δραστηριότητας του σχολικού συνεταιρισμού, εμπλουτίστηκε το σχολείο σε όργανα και διδακτικά μέσα, απέκτησε βιβλιοθήκη για μαθητές και δασκάλους και σχολικό κινηματογράφο. Τόση ήταν η απήχηση του συνεταιρισμού, που, με τη βοήθεια των κατοίκων κτίστηκε και ειδική αίθουσα χειροτεχνίας. Για τα αποτελέσματα

¹¹ Παπαγεωργίου, Κ.Λ. και Πατσή, Π.Γ. «Οργάνωση και Διοίκηση εκμεταλλεύσεων και Συνεταιρισμών», Ίδρυμα Ευγενίδου, Εγχειρίδιο Γ' Επαγγ. Λυκείου, σελ. 79.

της δράσης του σχολικού συνεταιρισμού ενημερώθηκε ο Ελ. Βενιζέλος από τον πολιτευτή Κορινθίας Κ. Ρέντη. Σε επιστολή του από τη Χαλέπα, ο Ελ. Βενιζέλος τον Ιαν. 1935 έγραψε: «Φίλε κ. Ρέντη, Ευχαριστώ θερμώς δια την αποστολήν του τεύχους του Ερμού, του πραγματευομένου δια το Δημοτικόν Σχολείον Μελισσίου. Κυριολεκτικώς εκαταβρόχθισα το περιεχόμενό του, η ανάγνωση του οποίου μου παρείχεν ευχαρίστησιν τόσον έντονον όσσην σπανίως ησθάνθην τον τελευταίον τούτον καιρόν. ...»

Μεταπολεμικά, το Υπουργείο Παιδείας ζήτησε τη γνωμάτευση του Κεντρικού Διοικητικού και Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Εκπαιδύσεως, το οποίο αποφάνθηκε ότι «ο συνεταιρισμός δεν είναι διδασκαλία απλή. Είναι αγωγή, δεν διδάσκεται αλλά αποκτάται. Γίνεται κτήμα των παιδιών με την καθημερινή άσκησην και πράξιν, με το ζήσιμον των μαθητών».

Την πρωτοβουλία για τη διάδοση των σχολικών συνεταιρισμών, πήρε από το 1954 η ΠΑΣΕΓΕΣ, με την υπηρεσία της για τη συνεταιριστική εκπαίδευση, με τη συμπαράσταση του Υπουργείου Γεωργίας, της ΑΤΕ, του Υπουργείου Συντονισμού, της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος και του Υπουργείου Παιδείας, οι οποίοι μετείχαν στην Κεντρική Επιτροπή Σχολικών Συνεταιρισμών. Στο σχολικό έτος 1961-62 υπήρχαν 980 σχολικοί συνεταιρισμοί με 49 χιλιάδες μαθητές. Το 1978 εκδηλώθηκε εντονότερο ενδιαφέρον και οι σχολικοί συνεταιρισμοί είχαν αποκτήσει το δικό τους περιοδικό «Συνεργασία» και είχαν αρχίσει ανταλλαγές, με άλλες χώρες, ομάδων μαθητών, για διακοπές στο εξωτερικό.

γ. Στους συνεταιρισμούς, ιδιοκτήτες και πελάτες είναι τα ίδια πρόσωπα: τα μέλη.

Η κοινή επιχείρηση λειτουργεί στο κόστος και το κάθε μέλος απολαμβάνει όσο συνέβαλε. Με άλλα λόγια, οι μετέχοντες επωφελούνται από τη συλλογική τους δράση. Οι ονομαζόμενες «οικονομίες κλίμακας» οδηγούν σε μείωση του κόστους όσο αυξάνει το μέγεθος της επιχείρησης. Η διαπραγματευτική δύναμη παρέχει στον πωλητή ή στον αγοραστή τη δυνατότητα να μην είναι απλός αποδέκτης των προσφερόμενων όρων στη συναλλαγή αλλά διαπραγματευτής των όρων που προσφέρει ο αντισυμβαλλόμενος. Κάποια παραδείγματα θα απλοποιήσουν τις έννοιες αυτές.

Ενεργώντας μόνος του ο μέσος γεωργός, είναι υποχρεωμένος να προμηθεύεται τα εφόδια για την παραγωγική διαδικασία στη λιανική τιμή, η οποία, συνήθως, είναι αρκετά μεγαλύτερη από τη χονδρική τιμή. Ένας συνεταιρισμός των 100 μελών θα προμηθευθεί τα ίδια εφόδια στη χονδρική τιμή, οπότε θα τα χορηγήσει στα μέλη του σε τιμή λίγο μεγαλύτερη από τη χονδρική, για να καλύψει και τα διαχειριστικά του έξοδα. Ένας

συνεταιρισμός ή μια ένωση συνεταιρισμών, που εφοδιάζει 10.000 μέλη, θα μπορέσει να διαπραγματευτεί την τιμή σε χαμηλότερο ακόμη επίπεδο, οπότε η τιμή που θα καταλήξει στον παραγωγό θα είναι ακόμη χαμηλότερη από την προηγούμενη περίπτωση. Εδώ συναντάμε και τις οικονομίες κλίμακας και τη διαπραγματευτική δύναμη.

δ. Εκλογίκευση τιμών στην αγορά.

Στους γεωργικούς συνεταιρισμούς, από τη στιγμή που ο συνεταιρισμός παρεμβαίνει στην αγορά, ως πωλητής προϊόντων ή ως αγοραστής γεωργικών εφοδίων, ιδίως όταν διαχειρίζεται μεγάλες ποσότητες, είναι επόμενο να τον λαμβάνουν σοβαρά υπόψη οι ανταγωνιστές του ιδιωτικές επιχειρήσεις. Αλλά και ο συνεταιρισμός οφείλει να εκτιμήσει ψύχραιμα τη δύναμη των ανταγωνιστών του. Όταν διαθέτει προϊόντα προς πώληση, ο συνεταιρισμός ενδιαφέρεται να επιτύχει την υψηλότερη δυνατή τιμή, ενώ οι αγοραστές των προϊόντων του το αντίθετο. Τότε, εάν μεν οι ποιότητες που διαχειρίζεται ο συνεταιρισμός αποτελούν σοβαρό ποσοστό της προσφερόμενης συνολικά ποσότητας στην αγορά, είναι εύλογο ο συνεταιρισμός να επιτύχει την επιδιωκόμενη αυξημένη τιμή, ενώ αν η ποσότητα είναι μικρό ποσοστό του συνόλου, είναι αναγκασμένος να περιορίσει τις απαιτήσεις του, μπροστά στον κίνδυνο να μείνει αδιάθετο το προϊόν του.

Συχνά τίθεται το ερώτημα: Αν ο συνεταιρισμός πετύχει να συγκεντρώσει όλη την ποσότητα που παράγεται, δεν αναμένεται να συμπεριφερθεί ως μονοπώλιο, αυξάνοντας υπερβολικά τις τιμές; Αυτό θα μπορούσε να συμβεί σε μια κλειστή οικονομία. Όμως, σε μια ανοιχτή οικονομία, όταν σε μια περιοχή ή σε μια χώρα οι τιμές είναι συγκριτικά υψηλές, η ισορροπία αποκαθίσταται μέσω της εισαγωγής προϊόντων από γειτονικές περιοχές ή χώρες. Περισσότερο πιθανό είναι να διατηρηθούν υψηλά οι τιμές προϊόντων που διατίθενται από μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις¹², που διαθέτουν καταστήματα σε πολλές χώρες και χρησιμοποιούν εμπορικές πρακτικές διαφοροποίησης των τιμών επί ένα διάστημα για λόγους προσέλκυσης πελατών, γνωρίζοντας ότι όταν στον πελάτη σχηματισθεί η εντύπωση ότι η συγκεκριμένη επιχείρηση προσφέρει προϊόντα σε συμφέρουσες τιμές δεν είναι σε θέση να κάνει έρευνα αγοράς για κάθε προϊόν που προμηθεύεται.

Όταν ο συνεταιρισμός παρεμβαίνει στην αγορά ως αγοραστής, π.χ. γεωργικών εφοδίων,

¹² Βλ. Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ο κλάδος των μεγάλων λιανοπωλητών – τάσεις και αντίκτυπος σε αγρότες και καταναλωτές», Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ C255 /14.10.2005 και Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές μεταξύ επιχειρήσεων στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων, NAT/680 COM(2006)32final

όπως τα λιπάσματα, έχει τη δυνατότητα να προσφέρει τα εφόδια σε αρκετά χαμηλότερη τιμή από τον τοπικό ιδιώτη προμηθευτή εφοδίων. Θα πρέπει, όμως, να εκτιμήσει την οικονομική επιφάνεια του ανταγωνιστή του και το βαθμό αφοσίωσης και εμπιστοσύνης των μελών του συνεταιρισμού προς τη διοίκηση. Αν η οικονομική επιφάνεια του ανταγωνιστή είναι περιορισμένη, τότε δεν κινδυνεύει προσφέροντας εφόδια στα μέλη του σε χαμηλότερη τιμή. Στην περίπτωση αυτή, ο ανταγωνιστής θα αναγκαστεί να μειώσει και αυτός την τιμή ή να προσφέρει κάποια υπηρεσία ως αντιστάθμισμα της υψηλότερης τιμής του (π.χ. ανάλυση εδάφους για διαπίστωση της ανάγκης σε λιπάσματα). Αν η οικονομική επιφάνεια του ανταγωνιστή είναι ανώτερη από την αντίστοιχη του συνεταιρισμού, ο συνεταιρισμός θα πρέπει να επιλέξει να διαθέτει τα εφόδια στην τρέχουσα τιμή της αγοράς και να επιστρέψει το πλεόνασμα στα μέλη στο τέλος της χρήσης.

ε. Δημιουργία κοινωνικής περιουσίας

Όπως αναφέρεται παραπάνω, ο συνεταιρισμός στο τέλος της χρήσης αφήνει ένα διαχειριστικό υπόλοιπο που αποτελείται από πλεονάσματα και κέρδη. Τα πλεονάσματα προέρχονται από τις συναλλαγές του συνεταιρισμού με τα μέλη του. Τα κέρδη προέρχονται από τις συναλλαγές του συνεταιρισμού με τρίτους. Τα πλεονάσματα αποτελούν επιστρεφόμενα στα μέλη ποσά, οφειλόμενα σε αυτά, αφού ο συνεταιρισμός λειτουργεί στο κόστος, και είχαν παρακρατηθεί για λόγους επιχειρηματικής ασφάλειας ή προέρχονται από την επίτευξη ευνοϊκότερων όρων κατά την πώληση προϊόντων ή προμήθεια εφοδίων για τα μέλη. Τα κέρδη είναι αντίστοιχα με τα κέρδη των εμπόρων, αφού προήλθαν από τις συναλλαγές με τρίτους. Λόγω αυτής της ουσιαστικής διαφοράς, τα πλεονάσματα δεν συνιστούν φορολογητέα ύλη, ενώ τα κέρδη φορολογούνται κανονικά.

Οι διεθνείς συνεταιριστικές αρχές ορίζουν πώς χρησιμοποιούνται τα πλεονάσματα και τα κέρδη. Τα πλεονάσματα μπορούν να διατεθούν προς τρεις κατευθύνσεις: (α) για την ανάπτυξη του συνεταιρισμού, με τη δημιουργία αποθεματικών, από τα οποία ένα μέρος τουλάχιστον θα είναι αδιανέμητο, (β) για διανομή στα μέλη, ανάλογα με το ύψος των συναλλαγών εκάστου με τον συνεταιρισμό, και (γ) για άλλες δραστηριότητες που εγκρίνονται από τα μέλη. Είναι προφανές ότι εκτός από την περίπτωση (β), που ωφελεί μόνο τα μέλη, οι άλλες κατευθύνσεις των πλεονασμάτων δημιουργούν κοινωνική ωφέλεια. Σημαντικό είναι επίσης, το ότι το σύνολο των κερδών του συνεταιρισμού φορολογείται κανονικά και το απομένον ποσό οδηγείται στα αποθεματικά. Πρόκειται για το ποσό το οποίο σε μια ιδιωτική επιχείρηση θα διανεμόταν στους ιδιοκτήτες του κεφαλαίου, ανάλογα με τον αριθμό των μετοχών σε μια ανώνυμη εταιρεία.

Πέραν αυτών, η δημιουργία αποθεματικών τα οποία δεν διανέμονται στα μέλη κατά

την αποχώρησή τους, αφού οι εξερχόμενοι εισπράττουν μόνο τη μερίδα ή τις μερίδες που είχαν καταθέσει και μάλιστα στην ονομαστική τους αξία, αποτελούν απόδειξη της διαγενεακής μέριμνας των μελών αφού ακόμη και μετά τη διάλυση και εκκαθάριση του συνεταιρισμού, το υπόλοιπο που απομένει διατίθεται για συνεταιριστικούς σκοπούς ή γενικότερα για κοινωνικούς σκοπούς.

ζ. Ενδιαφέρον για την Κοινότητα

Το ενδιαφέρον των συνεταιρισμών για την κοινότητα στην οποία δραστηριοποιούνται τα μέλη τους, έχει αναχθεί σε αρχή, την 7η, κατά την επανεξέταση και τον εκσυγχρονισμό των διεθνών αρχών του συνεργατισμού, το 1995. Σκοπός των συνεταιρισμών δεν είναι να αποτελέσουν μια «όαση» για τα μέλη τους στην «έρημο» της ευρύτερης κοινωνίας. Αλλά, ούτε επιδιώκουν οι συνεταιρισμοί να ηγηθούν της υπόλοιπης κοινωνίας. Ρόλος τους είναι να δώσουν την απαραίτητη κινητήρια δύναμη και το παράδειγμα για την κινητοποίηση της αυτοβοήθειας, με σκοπό την ικανοποίηση των βασικών αναγκών της κοινωνίας. Όπως συνήθως λέγεται «βοηθούμε τους ανθρώπους όταν τους μάθουμε να ψαρεύουν και όχι δίνοντάς τους από ένα ψάρι την ημέρα».

Τα τελευταία χρόνια, καλλιεργήθηκε η έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, όπου μεγάλες εταιρείες προβάλλουν το κοινωνικό τους έργο. Οι συνεταιρισμοί αναφέρονται από πολλού στην Συνεταιριστική Κοινωνική Ευθύνη και αυτή υπερτερεί ποιοτικά, ιδίως όταν προέρχεται όχι μόνο από τη διάθεση μέρους των πλεονασμάτων για το σκοπό αυτό αλλά και με την προσπάθεια να διδάξουν τον κοινωνικό τους περίγυρο τον τρόπο χειραφέτησής του, ώστε να κατακτήσουν την αυτονομήσή τους σε μονιμότερη και όχι για προσωρινή ικανοποίηση.

η. Ενδιαφέρον για το περιβάλλον

Το ενδιαφέρον των συνεταιρισμών για το περιβάλλον είναι αναμφισβήτητο, για τον απλό λόγο ότι οποιαδήποτε υποβάθμιση του περιβάλλοντος έχει επιπτώσεις στον ίδιο τον συνεταιρισμό και στα μέλη του. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι “δεμένοι” με το περιβάλλον, αφού τόσο το έδαφος όσο και το νερό και ο αέρας, αποτελούν συντελεστές της αγροτικής παραγωγής και της ανθρώπινης διαβίωσης. Αν κάποια μονάδα επεξεργασίας ή μεταποίησης γεωργικού προϊόντος του συνεταιρισμού είναι ρυπογόνος, οι πρώτοι που θα πληγούν είναι τα ίδια τα μέλη του συνεταιρισμού. Σε αντίθεση, μια ιδιωτική επιχείρηση, της οποίας οι μέτοχοι ενδιαφέρονται πρωτίστως για το οικονομικό αποτέλεσμα και λιγότερο για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, δεν θα έχει τόσο έντονους ενδοιασμούς για την εγκατάστασή της. Βέβαια, σε κοινωνίες

που αντιμετωπίζουν προβλήματα εξασφάλισης των “προς το ζην”, συχνά οι κάτοικοι εμφανίζονται να αποδέχονται ρυπογόνες δραστηριότητες, με αντάλλαγμα την εξασφάλιση θέσεων εργασίας και εισοδήματος, λόγω της έλλειψης άλλων διεξόδων.

θ. Ανθεκτικότητα και σε οριακές συνθήκες

Το δεδομένο ότι οι συνεταιρισμοί αρκούνται στην κάλυψη του κόστους κατά την προσφορά των υπηρεσιών τους στα μέλη τους, τους καθιστά ικανούς να επιβιώνουν και σε δύσκολες καταστάσεις, εάν οι υπηρεσίες που προσφέρουν είναι αναγκαίες για την επιχειρηματική επιβίωση των μελών τους. Μια ιδιωτική επιχείρηση έχει ανάγκη να επιτυγχάνει κέρδη για τους μετόχους για να δικαιολογείται η λειτουργία της. Μπορεί να αντέξει και σε ζημιογόνες χρήσεις για ένα διάστημα, εάν εκτιμάται ότι υπάρχουν ικανοποιητικές προοπτικές. Όχι όμως για μεγάλη διάρκεια.

Σε αντίθεση, μια εξίσου αποτελεσματική συνεταιριστική επιχείρηση δεν θα διακόψει τη λειτουργία της επειδή μηδενίστηκαν τα πλεονάσματα και τα κέρδη της από τη μεταποιητική μονάδα. Αφού ιδιοκτήτες του συνεταιρισμού είναι αυτοί που έχουν ανάγκη των υπηρεσιών της επιχείρησης, αυτοί θα κρίνουν αν συμφέρει η διατήρησή της.

ι. Δημιουργία κοινωνικών δεσμών

Οι κοινωνικοί δεσμοί που δημιουργούνται μεταξύ των μελών των συνεταιρισμών δεν είναι ήσσονος σημασίας. Παρά το γεγονός ότι τα πολιτικά κόμματα επιδιώκουν να πολώνουν το πολιτικό κλίμα, οι συνεταιρισμοί τονίζουν την κοινότητα συμφερόντων, ιδιαίτερα στον αγροτικό χώρο. Όταν και όπου οι συνεταιρισμοί γίνονται πειστικοί και αναδεικνύεται κάποιος ηγέτης, μπορούν να δώσουν εξαιρετικά παραδείγματα.

Αυτή η κοινωνική προσφορά των συνεταιρισμών θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερη, σε πείσμα των διχαστικών μηνυμάτων των πολιτικών κομμάτων, όπως τουλάχιστον πολιτεύονται στην Ελλάδα.

Η κατανόηση της κοινότητας των συμφερόντων εκ μέρους των αγροτών και ο διαχωρισμός των πολιτικών πεποιθήσεων από την κοινότητα συμφερόντων που εκφράζει ο συνεταιρισμός, πρέπει, μέσω της παιδείας να γίνει αντιληπτός από τους γεωργούς και από τους πολίτες γενικότερα. Πρέπει, όμως, πρωταρχικά να γίνουν αντιληπτά τα οφέλη του συνεργατισμού από τους πολιτικούς, οι οποίοι από ό,τι προκύπτει από τις συζητήσεις στη Βουλή, ουδέποτε, κατά την πρόσφατη 40ετία, κατανόησαν ή προσπάθησαν να κατανοήσουν σε βάθος τον θεσμό αυτόν, ενώ νομοθετούν γι' αυτόν, συχνά με καταστροφικά αποτελέσματα.

κ. Τήρηση της νομιμότητας και εισαγωγή ηθικής στις συναλλαγές

Από τη φύση τους οι συνεταιρισμοί δεν το θέλουν αλλά και δεν μπορούν να μετέχουν σε παράνομες συναλλαγές, αφού συλλογική παραβίαση των νόμων δεν μπορεί να αποκρυφτεί. Αργά ή γρήγορα αποκαλύπτεται. Χωρίς να υποστηρίζεται ότι οι συνεταιρισμοί αποτελούν κοινωνίες αγέλων, η διαφορετική συμπεριφορά έναντι των ιδιωτικών επιχειρήσεων φαίνεται σε δύσκολες περιστάσεις. Π.χ. είναι γνωστό το καθεστώς των «μαύρων» συναλλαγών χωρίς παραστατικά το οποίο σε αρκετές περιπτώσεις εξοβέλισε τους συνεταιρισμούς από την αγορά. Από την πλευρά τους οι συνεταιρισμοί είχαν ευκαιρίες να επιδείξουν ανθρωπιστικές ευαισθησίες, όπως στην περίοδο της κατοχής, όταν οι συνεταιρισμοί πρόσφεραν υπηρεσίες στην εξασφάλιση της διατροφής του πληθυσμού και στην καταπολέμηση των φαινομένων μαύρης αγοράς αλλά και όταν οι συνεταιρισμοί διέθεσαν περιουσίες για την άμυνα της χώρας, όταν απαιτήθηκε.

Τι δεν είναι κοινωνικός ρόλος των συνεταιρισμών

Από τα μέχρι τώρα βιώματα στην ελληνική πραγματικότητα, θα μπορούσαν να λεχθούν πάρα πολλά για τα λάθη που έχουν γίνει εν ονόματι της «κοινωνικής αποστολής» των συνεταιρισμών. Αποτελεί κατ' αρχήν σαφή παρανόηση η θεώρηση των συνεταιρισμών ως οργανισμών πρόνοιας, που καλούνται σε περιπτώσεις δυσχερειών να παρεμβαίνουν στην αγορά με σωτήριο τρόπο. Πρέπει να γίνει σαφές ότι οι συνεταιρισμοί αποτελούν επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, που λειτουργούν ανταγωνιστικά στην αγορά και δεν στηρίζονται στο Κράτος. Μπορούν να συνεργάζονται με τις εκάστοτε κυβερνήσεις, σε βάση ισοτιμίας, για ενέργειες χρήσιμες για το κοινωνικό σύνολο, συνάπτοντας συμβάσεις με το Κράτος για τις υπηρεσίες που τους αναθέτει. Για τον λόγο αυτό, ισχύουν τα παρακάτω για τους συνεταιρισμούς:

1. Δεν αποτελεί κοινωνικό ρόλο του συνεταιρισμού η χορήγηση υψηλών τιμών στα μέλη για τα προϊόντα τους, όταν οι τιμές στην αγορά είναι χαμηλές και να καλύπτουν τις ζημιές με δάνεια. Προφανώς από τις ενέργειες αυτές προκύπτουν ζημιές, τις οποίες δεν μπορεί να καλύψει ο συνεταιρισμός. Υπόλογες για τέτοιες ενέργειες είναι οι διοικήσεις των συνεταιρισμών. Αν το Κράτος κρίνει ότι πρέπει να στηρίξει τη γεωργική παραγωγή με τον τρόπο αυτόν και η στήριξη αυτή είναι επιτρεπτή από τους κανόνες της ΕΕ, θα πρέπει να υπογραφεί σύμβαση με τους συνεταιρισμούς, που να προβλέπει την κάλυψη της ζημιάς. Με την έκρηξη στο Τσέρνομπιλ, π.χ. δόθηκε εντολή στους αγροτικούς συνεταιρισμούς να παρέμβουν αγοράζοντας τα προσβεβλημένα προϊόντα, αλλά με βασιανιστικό τρόπο και μετά πάροδο αρκετών ετών αναγνωρίστηκε και χορηγήθηκε αποζημίωση, με κόστος πολύ μεγάλο για τους συνεταιρισμούς.

2. Δεν αποτελεί κοινωνικό ρόλο του συνεταιρισμού να απορροφά προϊόντα οποιασδήποτε ποιότητας για να αποφεύγονται διαμαρτυρίες των παραγωγών. Οι συνεταιρισμοί είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις και δεν μπορούν να ενεργούν αντίθετα προς τους στοιχειώδεις κανόνες της αγοράς, ούτε να δέχονται εντολές «άνωθεν». Μπορούν, όμως, να συνάπτουν συμβάσεις, θέτοντας τους όρους τους. Αποτελεί μνημείο παρανόησης του ρόλου των συνεταιρισμών η άποψη ότι το μέγεθος του αρνητικού οικονομικού αποτελέσματος

(ζημιά) ενός συνεταιριστικού φορέα είναι «απόδειξη της κοινωνικής αποστολής του συνεταιρισμού».¹³

3. Δεν οφείλουν οι συνεταιρισμοί να λύσουν το πρόβλημα της ανεργίας της χώρας, προσλαμβάνοντας υπεράριθμο προσωπικό προς εξυπηρέτηση οικογενειακών ή πολιτικών σκοπών. Τέλος, δεν επιτρέπει ο συνεταιριστικός θεσμός την πρόσδεση και την υποταγή των συνεταιρισμών σε κερδοσκοπικά συγκροτήματα, με αντάλλαγμα υπηρεσίες οποιουδήποτε είδους. Οι συνεταιρισμοί είναι ανεξάρτητοι και υπερήφανοι, στηρίζονται στις δυνάμεις τους και ταιριάζουν μόνο σε πρόσωπα που είναι ανεξάρτητα και υπερήφανα.

¹³ Αυτό υποστηρίζεται στο: .Σαχανίδης, Κυρ. «Συνεταιριστικές Ανώνυμες Εταιρείες», Αθήνα 1985, σελ 24.

Εμπορικές Εταιρείες των συνεταιρισμών

Σε περιπτώσεις που χρειαζόταν να εξασφαλιστεί επιχειρηματική ευελιξία ή συνέφερε η επιχειρηματική συνεργασία με μη συνεταιριστικούς φορείς, οι συνεταιριστικές οργανώσεις ίδρυσαν Ανώνυμες Εταιρείες ή Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης. Αυτές οι εταιρείες των συνεταιρισμών λειτουργούν σύμφωνα με τους σχετικούς νόμους περί Α.Ε. και Ε.Π.Ε.. Οι μέτοχοι ήταν αποκλειστικά συνεταιριστικές οργανώσεις ή οι συνεταιριστικές οργανώσεις έχουν την πλειοψηφία των μετοχών, οι δε μετοχές είναι πάντοτε ονομαστικές. Όταν το 1947, οι ενώσεις των καπνοπαραγωγικών περιφερειών της χώρας ενδιαφέρθηκαν να συστήσουν τη Συνεταιριστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Ελλάδος (ΣΕΚΕ), ως ανώνυμη εταιρεία για την προώθηση των εξαγωγών καπνού σε φύλλα, υπήρξαν αντιδράσεις εκ μέρους της ΑΤΕ, που ήταν η εποπτεύουσα αρχή των συνεταιρισμών. Η ΑΤΕ υποστήριζε ότι οι συνεταιρισμοί έχουν άλλες διεξόδους για να συνεργασθούν μεταξύ τους και δεν χρειάζεται να κάνουν χρήση της νομικής μορφής της ανώνυμης εταιρείας. Διέξοδος δόθηκε με προσφυγή στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, το οποίο γνωμάτευσε ότι οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομα και αυτοδιοίκητα νομικά πρόσωπα και δικαιούνται να επιλέξουν τη νομική μορφή της μεταξύ τους συνεργασίας. Την ΣΕΚΕ ακολούθησε η ίδρυση και άλλων συνεταιριστικών ανωνύμων εταιρειών, μερικές από τις οποίες έδωσαν λύση σε οξυμμένα προβλήματα του γεωργικού τομέα. Οι λόγοι που οδήγησαν τους συνεταιρισμούς από την προπολεμική ακόμη περίοδο να επιδιώκουν την ίδρυση ανωνύμων εταιρειών ήταν οι εξής:

- Οι συχνές παρεμβάσεις στη συνεταιριστική νομοθεσία σε αντίθεση με τη σταθερότητα της νομοθεσίας για τις ανώνυμες εταιρείες και τις Ε.Π.Ε.. Πολλές από τις παρεμβάσεις αυτές ήταν περιοριστικές για τις συνεταιριστικές δραστηριότητες.
- Η επιδίωξη των συνεταιριστικών οργανώσεων να συνεργασθούν επιχειρηματικά με μη συνεταιριστικούς φορείς, όπως η Α.Τ.Ε. αλλά και με ιδιωτικές επιχειρήσεις.
- Ο περιορισμός των επιχειρηματικών κινδύνων μόνο στο ύψος του εταιρικού κεφαλαίου, σε περιπτώσεις ανάληψης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αυξημένου επιχειρηματικού κινδύνου.
- Η επιχειρηματική ευελιξία, όπου επιδίωξη ήταν ο ανταγωνισμός με τις ιδιωτικές

επιχειρήσεις κεφαλαίου με ίσους όρους. Ο διευρυμένος ρόλος του μανάτζμεντ στις επιχειρήσεις κεφαλαίου τους προσδίδει ευελιξία και ταχύτητα στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων.

- Περιορισμοί που έθετε στους συνεταιρισμούς η ελληνική νομοθεσία, που δεν επέτρεπαν την ανάληψη ορισμένων δραστηριοτήτων ή τη συμμετοχή σε αυτές (π.χ. στις συνεταιριστικές οργανώσεις δεν επιτρεπόταν να αναλαμβάνουν ασφαλιστικές εργασίες ούτε να μετέχουν σε ασφαλιστικές εταιρείες μέχρι το 1979).
- Ορισμένοι συγκυριακοί περιορισμοί προς τις συνεταιριστικές οργανώσεις, όπως π.χ. στην ανάληψη εξαγωγικών δραστηριοτήτων κατά την περίοδο της δικτατορίας του 1967.

Το 1991 λειτουργούσαν 76 τέτοιες εταιρείες από τις οποίες οι 54 είχαν ιδρυθεί αποκλειστικά από δευτεροβάθμιες και πρωτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις. Στις υπόλοιπες 22 εταιρείες συμμετείχε και η Α.Τ.Ε., σε ορισμένες από τις οποίες είχε και την πλειοψηφία του κεφαλαίου. Ορισμένες από τις Συνεταιριστικές Ανώνυμες Εταιρείες πρόσφεραν υπηρεσίες αντίστοιχες των Κεντρικών Ενώσεων, διότι δραστηριοποιούνταν στο σύνολο της χώρας. Άλλες είχαν μικρότερη ακτίνα δράσης αλλά σημαντικό μέγεθος.

Με το νόμο 4015/2011 (ΦΕΚ 210 Α'/21.9.2011), οι συνεταιριστικές εταιρείες υποχρεώθηκαν να μετατραπούν σε Αγροτικές Εταιρικές Συμπράξεις (ΑΕΣ) μέχρι την 30ή Ιουνίου 2012 (άρθρο 19, παρ.7). Συνολικά 24 ΑΕΣ καταγράφονται στο μητρώο των Αγροτικών Συνεταιρισμών μέχρι τις 15.01.2025.

Ο νόμος 4384/2016 (ΦΕΚ 78 Α'/26.4.2016), στο άρθρο 49, παρ. 5 αναφέρει ότι οι συνεταιριστικές εταιρείες (ΣΕ) που λειτουργούν κατά την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, υποχρεούνται να μετατραπούν σε ΑΕΣ του άρθρου 33 του ν. 4384/2016, με απόφαση των γενικών τους συνελεύσεων, μέσα σε ένα έτος από την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού. Μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής, οι ΣΕ που δεν έχουν μετατραπεί δεν υπάγονται στις διατάξεις του παρόντος νόμου.

Συνεταιρισμοί Νέας Γενιάς

Οι Συνεταιρισμοί Νέας γενιάς αποτελούν κάτι νέο, το οποίο ασφαλώς ελκύει την προσοχή.

Οι συνεταιρισμοί αυτοί ξεκίνησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1970 από ορισμένες Πολιτείες των Η.Π.Α. και από τον Καναδά, όπου προτείνονται κυρίως ως παραλλαγή των παραδοσιακών συνεταιρισμών που εφαρμόζουν μεν τις παραδοσιακές διεθνείς Αρχές του Συνεργατισμού, αλλά έχουν πιο επιχειρηματικό προσανατολισμό. Παράλληλα, επιδιώκουν μέσω της επέκτασης των δραστηριοτήτων τους στην αύξηση των εισοδημάτων των μελών τους, με εξαίρεση την παραγωγή, τη μεταποίηση και εμπορία των προϊόντων των ήδη υπαρχόντων μελών τους.

Μέλη των Συνεταιρισμών Νέας Γενιάς μπορούν να γίνουν παραγωγοί των προϊόντων που θα αξιοποιήσει ο Συνεταιρισμός και συμφωνούν να προχωρήσουν οι ίδιοι στη μεταποίηση του προϊόντος τους για να απολαύσουν την προστιθέμενη αξία που προκύπτει από τη μεταποίηση. Το μέγεθος της επιχείρησης καθορίζεται από τις ποσότητες που εγγυώνται τα μέλη ότι θα διαθέτουν σταθερά στον συνεταιρισμό, στη συγκεκριμένη ποιότητα κάθε χρόνο, με την υποχρέωση ότι θα προσφέρουν σταθερά την ποσότητα αυτή ακόμα και σε περίπτωση κακής εσοδείας, οπότε αναγκάζονται να προμηθευτούν το ίδιο προϊόν από την αγορά στην ίδια ποιότητα διότι η μεταποιητική εγκατάσταση θα έχει συγκεκριμένο μέγεθος και θα έχει δεσμευθεί να διαθέτει συγκεκριμένο μεταποιημένο προϊόν στους πελάτες της. Τα μέλη θα διαθέτουν το κεφάλαιο που απαιτείται για τη μεταποιητική εγκατάσταση και τη λειτουργία της κατ'αναλογία με τις ποσότητες των προϊόντων που κάθε μέλος θα μεταποιήσει στον συνεταιρισμό. Ο αριθμός των μελών αντιστοιχεί στη δυναμικότητα της μεταποιητικής μονάδας και τη δυνατότητα διάθεσης του προϊόντος στην αγορά που έχει ο συνεταιρισμός. Περισσότερα μέλη δεν γίνονται δεκτά.

Η δημοκρατική διοίκηση του συνεταιρισμού διασφαλίζεται με την εφαρμογή του κανόνα της μιας ψήφου κατά μέλος. Ειδικά, στην περίπτωση της νομοθεσίας της Μανιτόμπα (Καναδά) από την οποία αντλείται το παράδειγμα, παρέχεται η δυνατότητα χωριστής

συνέλευσης των μετόχων, η οποία εκλέγει εκπρόσωπο στο διοικητικό συμβούλιο. Για ενθάρρυνση των επενδύσεων σε Συνεταιρισμούς Νέας Γενιάς, ο νόμος για τους συνεταιρισμούς της Μανιτόμπα επιτρέπει τη συμμετοχή μελών-επενδυτών στους οποίους να παρέχεται τόκος υψηλότερος από τον συμβατικό, μέχρι ενός ορίου που θα καθορίζεται από το Καταστατικό.

Η αυτονομία και ανεξαρτησία, που προβλέπεται από τις Αρχές του συνεργατισμού, αποτελεί συχνά το κυρίαρχο στοιχείο για την ίδρυση συνεταιρισμών Νέας Γενιάς, ώστε οι παραγωγοί να απαλλαγούν από ένα μονοπώλιο ή ολιγοπώλιο.

Η Αρχή των συνεταιρισμών για Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Πληροφόρηση των μελών, αποτελεί ουσιώδη προϋπόθεση για την επιτυχία των Συνεταιρισμών Νέας Γενιάς, αφού μόνο με τα ενημερωμένα μέλη μπορεί ένας τέτοιος Συνεταιρισμός να επιτύχει.

Η Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών εκτιμάται ιδιαίτερα από τους Συνεταιρισμούς Νέας Γενιάς, αφού με τον τρόπο αυτόν επιτυγχάνεται το μέγιστο της αποτελεσματικότητας. Τέλος, η μέριμνα για την Κοινότητα εξυπηρετείται με τον καλύτερο τρόπο, αφού με την ανάπτυξη τοπικών πρωτοβουλιών δημιουργούνται τοπικές ευκαιρίες απασχόλησης, παραμονής των αγροτών στην περιοχή τους και γενικότερη αύξηση της ευημερίας.

Δεν αντέχει κανείς στον πειρασμό να συγκρίνει τους συνεταιρισμούς νέας γενιάς με το σύστημα των δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων συνεταιρισμών, που ίσχυε στην Ελλάδα μέχρι το 2011, όταν καταργήθηκε με τον νόμο 4015/2011. Οι δευτεροβάθμιοι συνεταιρισμοί (Ενώσεις συνεταιρισμών) και οι τριτοβάθμιοι συνεταιρισμοί επιδίωκαν την οριζόντια ολοκλήρωση ενώ οι συνεταιρισμοί Νέας Γενιάς επιδιώκουν την κάθετη ολοκλήρωση. Στην πρώτη περίπτωση συσπειρώνονται πολλά πρόσωπα για να επωφεληθούν από το πρώτο στάδιο εμπορίας, ενώ στη δεύτερη περίπτωση συσπειρώνονται ολίγα πρόσωπα για όλα τα στάδια εμπορίας. Κοινό σημείο είναι η έννοια της συσπείρωσης, η 6η συνεταιριστική Αρχή για επίτευξη μέγιστης αποτελεσματικότητας.

Εθνική Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών

Για τη σύσταση νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με τίτλο «Εθνική Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΕΘ.Ε.Α.Σ.)» (ΕΘ.Ε.Α.Σ.), που αποτελεί την εθνική συντονιστική οργάνωση των ΑΣ και των λοιπών νομικών προσώπων που είναι εγγεγραμμένοι στο Εθνικό Μητρώο Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΕΜΑΣ), πλην των Διεπαγγελματικών Οργανώσεων, απαιτούνται:

α) Η σύνταξη και υπογραφή του καταστατικού της ΕΘ.Ε.Α.Σ. από εγγεγραμμένα μέλη του ΕΜΑΣ, τα οποία είναι ενήμερα σύμφωνα με το άρθρο 23 και αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το πενήντα ένα τοις εκατό (51%) του κύκλου εργασιών των ενήμερων μελών του ΕΜΑΣ και

β) Η έγκριση του καταστατικού της με απόφαση της εποπτεύουσας Αρχής του άρθρου 21.

Μέλη της ΕΘ.Ε.Α.Σ. μπορούν να είναι οι ΑΣ, οι ΑΕΣ, οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί και οι Ενώσεις τους, οι Ομάδες και Οργανώσεις Παραγωγών και οι Ενώσεις τους που είναι εγγεγραμμένοι στο ΕΜΑΣ. Η ΕΘ.Ε.Α.Σ. έχει ως περιφέρεια ολόκληρη τη Χώρα και έδρα τον δήμο που ορίζει το καταστατικό της. Το ύψος της ετήσιας εισφοράς των μελών της ΕΘ.Ε.Α.Σ. καθορίζεται με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης.

Για την εκπλήρωση των σκοπών της, η ΕΘ.Ε.Α.Σ.:

α) Εκπροσωπεί τα μέλη της στο εσωτερικό και στο εξωτερικό της Χώρας.

β) Επιμελείται τη διάδοση και προώθηση της συνεταιριστικής ιδέας και προτείνει και αναπτύσσει μεθόδους για την ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας των μελών της, χωρίς να ενεργεί η ίδια πράξεις παραγωγής, διακίνησης ή εμπορίας.

γ) Εξυπηρετεί και εκπαιδεύει τα μέλη της, με την ανάληψη και την εκπόνηση μελετών, ερευνητικών έργων και εργασιών, μπορεί δε, να μετέχει σε διαγωνισμούς για τη σύναψη συμβάσεων παροχής υπηρεσιών, που έχουν σχέση με την αγροτική και συνεταιριστική εκπαίδευση και ανάπτυξη. Εφόσον προβλέπεται στο καταστατικό της, μετέχει σε νομικά

πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με σκοπό την προώθηση και ανάπτυξη των μελών της και της συνεταιριστικής εκπαίδευσης.

δ) Γνωμοδοτεί, ύστερα από αίτημα του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, για θέματα που αφορούν στο συνεταιριστικό κίνημα, την αγροτική παραγωγή και την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα.

Το Διοικητικό και το Εποπτικό Συμβούλιο της ΕΘ.Ε.Α.Σ. εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση, η οποία συνέρχεται για τον σκοπό αυτόν, το αργότερο κάθε τέσσερα (4) χρόνια. Τις εκλογές για την ανάδειξη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου και του Εποπτικού Συμβουλίου, διενεργεί Εφορευτική Επιτροπή η οποία εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση και αποτελείται από πέντε (5) μέλη. Στις εκλογές προεδρεύει της εφορευτικής επιτροπής δικηγόρος που ορίζεται από τον Δικηγορικό Σύλλογο της έδρας της ΕΘ.Ε.Α.Σ..

Κάθε μέλος της ΕΘ.Ε.Α.Σ. αντιπροσωπεύεται στη Γενική Συνέλευση μόνο από αντιπροσώπους που ορίζονται με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου και διαθέτουν μία (1) ψήφο ο καθένας. Ο αριθμός των ψήφων κάθε μέλους, ορίζεται με βάση το ύψος του κύκλου εργασιών του. Το ύψος του κύκλου εργασιών προκύπτει από τα καταχωρισμένα στοιχεία στο ΕΜΑΣ και βεβαιώνεται από σχετικό έγγραφο της εποπτεύουσας Αρχής, προ της διενέργειας της Γενικής Συνέλευσης. Κύκλος εργασιών μέλους από πεντακόσιες χιλιάδες ευρώ (500.000€) έως ένα εκατομμύριο ευρώ (1.000.000€) αντιστοιχεί σε μία (1) ψήφο και για κάθε δύο επιπλέον εκατομμύρια ευρώ (2.000.000€) κύκλου εργασιών προστίθεται επιπλέον μία (1) ψήφος, με μέγιστο αριθμό ψήφων ανά μέλος τις είκοσι (20). Μέλη με κύκλο εργασιών μικρότερο από πεντακόσιες χιλιάδες ευρώ (500.000) το καθένα μπορούν, με έγγραφη συμφωνία τους καταρτιζόμενη τουλάχιστον τρεις (3) ημέρες πριν από τη γενική συνέλευση, να συγκροτούν ομάδα μελών, η οποία διαθέτει τόσες ψήφους, όσες αντιστοιχούν στο άθροισμα των κύκλων εργασιών των μελών της ομάδας κατά τα οριζόμενα στο προηγούμενο εδάφιο. Η ομάδα μελών με την έγγραφη συμφωνία της ή το διοικητικό συμβούλιο του μέλους μπορούν να ορίζουν και μόνον έναν αντιπρόσωπο της ομάδας ή του μέλους αντίστοιχα. Στην περίπτωση αυτή, ο μοναδικός αντιπρόσωπος εκπροσωπεί το σύνολο των ψήφων που αναλογούν στην ομάδα ή στο μέλος.

Βήματα οπισθοδρόμησης των συνεταιρισμών

Ευλόγως κάθε καλόπιστος μελετητής αναζητεί την απάντηση στο ερώτημα γιατί στην Ελλάδα οι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν τόσες μεταπτώσεις από την αφετηρία τους στις αρχές του αιώνα μέχρι σήμερα. Η απάντηση υπάρχει στην παράλληλη μελέτη της πολιτικής ιστορίας της χώρας με την συνεταιριστική ιστορία.

Η αφετηρία υπήρξε επιτυχημένη: Ένας καλός συνεταιριστικός νόμος το 1915, στο πρότυπο του γερμανικού νόμου, που βρήκε άξιους εφαρμοστές αρχικά στον Δ. Γρηγοριάδη και τον Ν. Μιχόπουλο και στη συνέχεια στα στιβαρά χέρια του Σωκράτη Ιασεμίδη επί κυβερνήσεως Ελ. Βενιζέλου, ευδοκίμησε πολύ γρήγορα. Όμως, επί κυβερνήσεως Ελ. Βενιζέλου πάλι, ήλθαν τα πρώτα ανησυχητικά μηνύματα. Ο νόμος 5289/1931 περιείχε αρνητικά μηνύματα για τους συνεταιρισμούς:

- Απαγόρευε στους συνεταιρισμούς να προμηθεύονται οποιαδήποτε είδη αν δεν είχαν παραγγελθεί από κάθε μέλος και μέχρι το ποσό που δηλώθηκαν.
- Απαγόρευε στους συνεταιρισμούς να έχουν περιφέρεια μεγαλύτερη από ένα Δήμο ή δύο γειτνιαζουσες κοινότητες.
- Θα καταλογίζονται στον Πρόεδρο και στον ταμία του συνεταιρισμού κάθε ποσό που υπερβαίνει τον προϋπολογισμό.
- Καθιερώνεται οι επόπτες των συνεταιρισμών (υπάλληλοι της ΑΤΕ) να μετέχουν στις συνεδριάσεις των διοικητικών και εποπτικών συμβουλίων με γνώμη (άνευ ψήφου).

Αυτούς και άλλους περιορισμούς εις βάρος των συνεταιρισμών επέβαλε ο νόμος αυτός, για να περιορίσει τις συνεταιριστικές οργανώσεις, και να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις των ανταγωνιστών των συνεταιρισμών και τις κάποιες αποκλίσεις από τη συνεταιριστική ιδεολογία.

Επόμενος σημαντικός κλονισμός των συνεταιρισμών ήταν η δικτατορία του 1936, (του Ι. Μεταξά), η οποία παρενέβη ειδικά στους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ) καταργήθηκε και

στη θέση της ιδρύθηκε η Εθνική Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών Ελλάδος (ΕΣΣΕ). Πρόεδρος της ΕΣΣΕ ορίστηκε ο Μπ. Αλιβιζάτος, ο οποίος ήταν Υφηγητής Πολιτικής Οικονομίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και ταυτοχρόνως Υποδιοικητής της ΑΤΕ και Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Γεωργίας. Τον επόμενο χρόνο (1938) ανέλαβε και Υφυπουργός Συνεταιρισμών, υπαγόμενος στον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως. Με τον Α.Ν. 1154/1938 ικανοποιήθηκε ιδιαίτερα όλο το προσωπικό των αγροτικών συνεταιρισμών, αφού:

- Όλο το προσωπικό των συνεταιρισμών μονιμοποιήθηκε.
- Ιδρύθηκε Ταμείο Συντάξεως του προσωπικού των Γεωργικών Συνεταιρισμών,
- Ιδρύθηκε νέα Γεωργική Συνεταιριστική Σχολή, η οποία άρχισε να λειτουργεί το 1939, και
- Προβλέφθηκαν πόροι για την ΕΣΣΕ.

Η νέα Συνομοσπονδία (ΕΣΣΕ), αποτελούσε την ανώτατη διοικητική αρχή των γεωργικών συνεταιρισμών, επιφορτισμένη να εφαρμόζει την κρατική γεωργική πολιτική, με σκοπό «την ολοκλήρωση των οικονομικών λειτουργιών της υπαίθρου, δια της παραλλήλου οργανώσεως της παραγωγής, της επεξεργασίας και της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων ...». Στην ΕΣΣΕ είχε παραχωρηθεί η εξουσία:

- Να εκδίδει γενικούς κανονισμούς υποχρεωτικής εφαρμογής από όλες τις γεωργικές συνεταιριστικές οργανώσεις,
- Να εγκρίνει τα καταστατικά των γεωργικών συνεταιρισμών και τις τροποποιήσεις τους.
- Να διορίζει Επιτρόπους στις Ενώσεις Συνεταιρισμών και να επιβάλλει κυρώσεις διοικητικής ή οικονομικής φύσεως στις συνεταιριστικές οργανώσεις που δε συμμορφώνονται προς τις κατευθύνσεις της.
- Να απολύει τα διοικητικά συμβούλια πρωτοβάθμιων ή δευτεροβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων, εάν δεν εκτελούν τα καθήκοντά τους, και να διατάσσει νέες εκλογές.

Η περίοδος του πολέμου, της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε, έφερε παντοειδείς καταστροφές. Δεν έλειψαν όμως και τα εξαιρετα παραδείγματα αλληλεγγύης. Πρέπει όμως εδώ να αναφερθεί ότι οι συνεταιρισμοί πρόσφεραν ολόκληρη τη διαθέσιμη περιουσία τους σε αποθεματικά κεφάλαια για την εθνική άμυνα. Κατά την ανώμαλη αυτή περίοδο ιδρύθηκε η ΚΥΔΕΠ (Κεντρική Υπηρεσία Διαχείρισης Εγχωρίων Προϊόντων) το 1940, για τη διαχείριση βασικών ειδών διατροφής του πληθυσμού (η οποία μετατράπηκε σε αποκλειστικά συνεταιριστική μερικά χρόνια αργότερα) και μετά βασάνων, η ΣΕΚΕ,

(Συνεταιριστικής Ένωσης Καπνοπαραγωγών Ελλάδος, το 1947) με τη νομική μορφή της Ανώνυμης Εταιρείας για να διαθέτει τα καπνά σε φύλλα στο εξωτερικό, δεδομένης της συχνής τροποποίησης της νομοθεσίας για τους συνεταιρισμούς. Στην ίδρυση της ΣΕΚΕ ως ανώνυμης εταιρείας αντέδρασε η ΑΤΕ, υποστηρίζοντας ότι οι συνεταιρισμοί δεν δικαιούνται να είναι μέτοχοι σε ανώνυμη εταιρεία. Χρειάστηκε να τεθεί το θέμα ως ερώτημα στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, το οποίο δικαίωσε τους συνεταιρισμούς. Από την περίοδο αυτή και μετά το ενδιαφέρον των συνεταιρισμών στράφηκε στην ίδρυση πανελλαδικών οργανώσεων ως κεντρικών ενώσεων και ανωνύμων εταιρειών. Έτσι ιδρύθηκαν η ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΗ και η ΚΕΟΣΟΕ (Κεντρική Ένωση Οινοποιητικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων Ελλάδος), η ΣΠΕ (Συνεταιριστική Προμηθευτική Ένωση) ως ανώνυμη εταιρεία, η ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗ ως Κεντρική Ένωση, η ΣΚΟΠ (Συνεταιριστική Κοινοπραξία Οπωροκηπευτικών Προϊόντων), η ΣΠΕΚΑ (ως Α.Ε. μεταξύ της συνεταιριστικής ΣΠΕ και του ιδιώτη Καμπάνη), η ΕΛΒΙΖ (Ελληνική Βιομηχανία Ζωοτροφών) ως Α.Ε. μεταξύ ΑΤΕ και ΚΥΔΕΠ, η ΑΣΕ (Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις) ως Α.Ε., και άλλες οργανώσεις.

Η δικτατορία των Συνταγματαρχών της περιόδου 1967-1974, δεν άφησε αλώβητη τη συνεταιριστική κίνηση των αγροτών. Με τον νόμο 31/1967 θεωρήθηκε λήξασα η θητεία των Διοικητικών και Εποπτικών Συμβουλίων της ΠΑΣΕΓΕΣ, των Κεντρικών Ενώσεων και των Συνεταιριστικών Εταιρειών. Με τον ίδιο νόμο απολύθηκαν οι Γενικοί Διευθυντές, οι Διευθυντές και οι Νομικοί και Τεχνικοί Σύμβουλοι αυτών των Γεωργικών Οργανώσεων. Να σημειωθεί ότι μέτρα απομάκρυνσης και αντικατάστασης των αιρετών διοικήσεων και των διευθυντών και των διευθυντικών στελεχών, όπως αυτά που αφορούσαν τους γεωργικούς συνεταιρισμούς, προφανώς δεν ελήφθησαν για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις αλλά ούτε για τους αστικούς συνεταιρισμούς.

Νέος νόμος για τους γεωργικούς συνεταιρισμούς θεσπίστηκε το 1973 (Ν.Δ.227/1973), διαχωρίζοντάς τους από τους μη γεωργικούς, μια διάκριση που διατηρήθηκε, αλλά αυτό το Ν.Δ. δεν τέθηκε ποτέ σε εφαρμογή. Μεταξύ άλλων προέβλεπε την αναγκαστική συγχώνευση των συνεταιρισμών και των ενώσεων, ώστε να υπάρχει ένας συνεταιρισμός σε κάθε κοινότητα και μια ένωση σε κάθε νομό και ισχυροποιούσε τον ρόλο της εποπτεύουσα αρχής.

Η αποκατάσταση της δημοκρατίας σήμανε για τη συνεταιριστική κίνηση ένα καινούργιο ξεκίνημα, που άρχισε από την επάνοδο των προ του 1967 διοικήσεων στους συνεταιρισμούς (Ν.Δ. 66/1974), και την πραγματοποίηση αρχαιρεσιών μέσα σε πολύ μικρό διάστημα, ώστε να εκφραστεί εκ νέου η βούληση των μελών. Στη συνέχεια, πρώτο βήμα υπήρξε η στελέχωση, αξιοποιώντας τη συνεταιριστική πείρα,

την ευρυμάθεια και τις οργανωτικές ικανότητες του Γενικού Διευθυντή της ΠΑΣΕΓΕΣ Ν. Κολύμβα. Ο προσανατολισμός της ΠΑΣΕΓΕΣ ήταν προς την επιδίωξη ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και ο προσανατολισμός της τότε αντιπολίτευσης ήταν αντίθετος. Ο βασικός προσανατολισμός της ΠΑΣΕΓΕΣ ήταν τότε να ολοκληρώσει τους βασικούς άξονες, με την ίδρυση της Συνεταιριστικής Εταιρείας Λιπασμάτων (ΣΥΝΕΛ) και με την ίδρυση της Συνεταιριστικής Ασφαλιστικής Εταιρείας, η οποία μετά την ίδρυσή της είχε να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό της Αγροτικής Ασφαλιστικής, που είχε ιδρυθεί με εξασφαλισμένη πελατεία τους δανειζόμενους από την ΑΤΕ αγρότες. Είχε, επίσης, να αντιμετωπίσει το δίδυμο της εξασφάλισης του καπνού και της οικονομίας της Θράκης, με την ίδρυση της ΣΕΚΑΠ για την παραγωγή τσιγάρων και το σύνθετο πρόβλημα της ΣΕΒΑΘ, για τη διατήρηση των εισοδημάτων των αγροτών της περιοχής.

Οι αρχαιρεσίες του 1982 στην ΠΑΣΕΓΕΣ έγιναν με τον νόμο 1257/1982, ο οποίος νόμος θεώρησε (και πάλι, αλλά επί δημοκρατίας αυτή τη φορά) λήξασα τη θητεία των διοικήσεων όλων των συνεταιριστικών οργανώσεων και διατάχθηκαν νέες αρχαιρεσίες, όπως καθόριζε ο νόμος, αρχικά με τις πρωτοβάθμιες οργανώσεις και στη συνέχεια με τις δευτεροβάθμιες οργανώσεις και τελικά με την ΠΑΣΕΓΕΣ. Από τον νόμο αυτόν δόθηκε η δυνατότητα σε περισσότερα από ένα μέλος της οικογένειας να εγγράφονται ως μέλη και εξ αρχής να ψηφίζουν για την ανάδειξη των διοικήσεων στον συνεταιρισμό. Έτσι, στο μικρό διάστημα των 45 ημερών, που όριζε ο νόμος, εγγράφηκαν στους συνεταιρισμούς περίπου 130.000 νέα μέλη με δικαίωμα ψήφου. Σε κλίμα έντονης κομματικής αντιπαράθεσης, διεξήχθησαν οι αρχαιρεσίες, με έκδηλη τη δραστηριοποίηση των κομματικών μηχανισμών, τόσο στην υπόδειξη υποψηφίων όσο και στην υποστήριξή τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε κάθε στάδιο των εκλογικών διαδικασιών τα αποτελέσματα ανακοινώνονταν ταξινομημένα κατά πολιτικό κόμμα! Ήταν η εποχή των «πράσινων, κόκκινων και μπλε καφενείων». Όπως δίδασκαν οι παλαιοί δάσκαλοι του συνεργατισμού «όταν ο κομματισμός μπαίνει από την πόρτα, ο συνεργατισμός αυτοκτονεί, πηδώντας από το παράθυρο».

Το έτος 2000, ψηφίστηκε ο νόμος 2810/2000, ο οποίος ήταν προσαρμοσμένος προς τις διεθνείς αρχές του συνεργατισμού και στις προετοιμασμένες κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Νέα ανατροπή της νομοθεσίας ακολούθησε με τον νόμο 4015/2011 «Θεσμικό πλαίσιο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις συλλογικές οργανώσεις και την επιχειρηματικότητα του αγροτικού κόσμου, οργάνωση της εποπτείας του Κράτους» (ΦΕΚ 219/Α/21.9.2011). Η μεγάλη αρνητική καινοτομία αυτού του νόμου υπήρξε η κατάργηση των δευτεροβάθμιων και των τριτοβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων. Όλες αυτές οι οργανώσεις

όφειλαν να μετατραπούν σε Ανώνυμες Εταιρείες, υπό την εποπτεία εποπτικής αρχής του Υπουργείου Γεωργίας. Η εποπτική αρχή όφειλε να ταξινομήσει αυτές τις Α.Ε. σε ενεργές και ανενεργές Αγροτικές Εταιρικές Συμπράξεις (ΑΕΣ), οι οποίες αν παρέμεναν ανενεργές επί πλέον των 2 ετών θα οδηγούνταν σε εκκαθάριση. Να σημειωθεί ότι πλέον των 20 τροποποιήσεων αυτού του νόμου έγιναν μέχρι την αντικατάστασή του από τον νόμο 4384/2016 (ΦΕΚ Α 78/264.2016) «Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, μορφές συλλογικής οργάνωσης του αγροτικού χώρου και άλλες διατάξεις», με τον οποίο έγιναν αρκετές λεπτομερειακές μεταβολές. Ο νόμος αυτός αντικαταστάθηκε από τον 4673/2020 (ΦΕΚ Α. 52/11.3.2020).

Ο νόμος που ισχύει σήμερα, καθιερώνει τον περιορισμό του αριθμού σταυρών κατά τις αρχαιρεσίες στο 50% του αριθμού των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου ή του Εποπτικού Συμβουλίου, στρογγυλοποιούμενων προς τα άνω. Επίσης καθορίζει το ελάχιστο ύψος προμηθειών και διάθεσης προϊόντων από τον συνεταιρισμό στο 75%.

Τέλος, για την ίδρυση Εθνικής Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΕΘΕΑΣ), ο νόμος ορίζει την ύπαρξη του 51% του κύκλου Εργασιών των ενήμερων μελών του ΕΜΑΣ (Εθνικού Μητρώου Αγροτικών Συνεταιρισμών) (δηλ. ακόμη και αν το 51% επιτυγχάνεται από την παρουσία μόνο 2 ή 3 μελών του ΕΜΑΣ, μπορεί να υπάρχει η Εθνική Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών).

Αντί επιλόγου: ένα πραγματικό συνεταιριστικό επίτευγμα

Στη μακρόχρονη ιστορία τους οι συνεταιρισμοί έχουν να επιδείξουν πολλές επιτυχίες αλλά και αποτυχίες, μικρές και μεγάλες, σε διάφορους τομείς, οικονομικούς και κοινωνικούς. Σε ορισμένους μάλιστα, πρωτοστάτησαν, όπως η ίδρυση υγειονομικών συνεταιρισμών των αγροτών της περιφέρειας Σερρών¹⁴, συνεταιρισμών παραγωγής και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος Καστελλίου Κισσάμου, συνεταιρισμός σκηνοθετών¹⁵, αγροτικός συνεταιρισμός φοιτητών Πανεπιστημίου Πατρών, συνεταιριστική Ασφαλιστική Α.Ε.¹⁶ κλπ., για να μην παραλείψουμε το γεγονός ότι η πρώτη σύνδεση με φέρρου-μπώτ μεταξύ Ρίου και Αντιρρίου έγινε με το συνεταιριστικό πλοίο Σωκράτης Ιασεμίδης, που έφερε το όνομα του μεγάλου συνεταιριστή και πρώτου Καθηγητή Συνεταιριστικής Οικονομίας της Ανωτέρας (τότε) Γεωπονικής Σχολής Αθηνών. Όμως, ο περιορισμένος χώρος της παρούσας έκδοσης, έχει επιλεγεί να αφιερωθεί στο πρόγραμμα Υποτροφιών για φοιτητές που είχε καθιερώσει η Συνεταιριστική Ένωσης Καπνοπαραγωγών Ελλάδος, Α.Ε. (ΣΕΚΕ) για τέκνα καπνοπαραγωγικών Ενώσεων που ήταν μέλη της.¹⁷

Η ΣΕΚΕ ιδρύθηκε το 1947, με τη νομική μορφή της Ανώνυμης Εταιρείας (Α.Ε.), ύστερα από αγώνα που έδωσαν τα μέλη της για να επιτραπεί στις Ενώσεις Συνεταιρισμών να ιδρύουν Ανώνυμες Εταιρείες, διότι τα έμπειρα ιδρυτικά μέλη, με επικεφαλής τον Αλέξανδρο Μπαλτατζή, έκριναν ότι αυτή η νομική μορφή ήταν πρόσφορη για το συλλογικό όργανο εξαγωγής καπνού που ετοιμάζαν. Η τότε διοίκηση της Αγροτικής Τράπεζας αμφισβήτησε τη δυνατότητα να ιδρύουν οι συνεταιρισμοί Ανώνυμες Εταιρείες, και το Υπουργείο Γεωργίας ζήτησε τη γνώμη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Το Νομικό Συμβούλιο δικαίωσε τους συνεταιρισμούς. Σ' αυτό συνετέλεσαν τόσο η

¹⁴ Βλ. Κλήμη, τόμος 4, σ. 1847,

¹⁵ Βλ. Κλήμη, τόμος 4, σ. 3857

¹⁶ Ενώσεις Ροδόπης, Ξάνθης, Καβάλας, Παγγαίου, Δράμας, Σερρών, Πτολεμαΐδος, Μεσολογγίου, Πιερίας, Κιλκίς, Θηβών, Λαγκαδά ΓΠΣ Κατερίνης, Μαστιχοπαραγωγών Χίου

¹⁷ Ιλαντζή, Β. ΣΕΚΕ και Καπνός, Αθήναι, 1973, σελ. 67

γνωμάτευση του συνεταιριστή και δάσκαλου του Συνεργατισμού Θ. Τζωρτζάκη όσο και κυρίως η διδακτορική διατριβή του Γ. Γραμματόπουλου, Διευθυντή του Υπουργού Γεωργίας, που είχε θέμα «Η ίδρυση ανωνύμων εταιρειών υπό συνεταιριστικών οργανώσεων». Η πράξη έδειξε ότι η ιδιαιτερότητα της εξαγωγής καπνών απαιτούσε την ευελιξία της Ανώνυμης Εταιρείας.

Παρά το γεγονός ότι το εξαγωγικό εμπόριο του καπνού σε φύλλα έχει ιδιαιτερότητες και σκληρό ανταγωνισμό, η ΣΕΚΕ από την έναρξη των εργασιών της πέτυχε να αποκομίζει κέρδη και να ξεκινά ένα πρόγραμμα χορήγησης υποτροφιών σε τέκνα καπνοπαραγωγών που είχαν έφεση για πανεπιστημιακές σπουδές.

Η υποτροφία που παρείχε η ΣΕΚΕ, περιλάμβανε διατροφή και διαμονή σε οικοτροφείο σε όλη τη διάρκεια των σπουδών, προετοιμασία για τα μαθήματα που εξετάζονταν στις εισαγωγικές εξετάσεις (κυρίως σε οικονομικές σπουδές), δαπάνες για βιβλία, δαπάνες για εκμάθηση ξένων γλωσσών, κλπ. Στον κανονισμό για τη διαμονή στο οικοτροφείο, περιλαμβάνονταν κοινωνικά και πολιτιστικά στοιχεία, που θυμίζουν τις συνεταιριστικές αξίες, όπως εντιμότητα, ευθύτητα, κοσμιότητα, ανιδιοτέλεια, αλtruισμό, εργατικότητα, και νοικοκυροσύνη.

Το πρόγραμμα υποτροφιών της ΣΕΚΕ λειτούργησε από το 1958 έως το 1962 για το οικοτροφείο της Θεσσαλονίκης και επωφελήθηκαν από αυτό 277 οικότροφοι και στο οικοτροφείο της Αθήνας εξυπηρετήθηκαν 77 φοιτητές. Το οικοτροφείο της Αθήνας ήταν το πρώτο που λειτούργησε και διέκοψε την λειτουργία του το 1953, όταν ιδρύθηκαν οι αντίστοιχες σχολές στη Θεσσαλονίκη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι παράλληλα με τις σπουδές, οι υπότροφοι παρακολουθούσαν διαλέξεις συνεταιριστικού περιεχομένου, με εισηγητές όπως ο Θ. Τζωρτζάκης, ο Χρυσός Ευελπίδης, ο Σωτ. Αγαπητίδης, ο Δημ. Πάνος, ο Νικ. Κολύμβας και ο Αριστ. Κλήμης και άλλες προσωπικότητες με πλούσιες συνεταιριστικές και ευρύτερες γνώσεις. Να σημειωθεί επίσης ότι ένας αριθμός αυτών των υποτρόφων, προχώρησαν σε μεταπανεπιστημιακές σπουδές και κατάλαβαν Καθηγητικές θέσεις σε ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια.

Το παράδειγμα της ΣΕΚΕ είναι χαρακτηριστικό του ρόλου των συνεταιρισμών στην εκπλήρωση των τριών τελευταίων συνεταιριστικών αρχών. Η 5η συνεταιριστική αρχή για Εκπαίδευση, Κατάρτιση, πληροφόρηση, η 6η αρχή Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών και η 7η Μέριμνα για τη βιώσιμη ανάπτυξη των Κοινοτήτων με πολιτικές που εγκρίνονται από τα μέλη τους, βρίσκουν επιτυχημένη εφαρμογή στην πρωτοβουλία της ΣΕΚΕ για υποτροφίες, επιστημόνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β:

ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ
ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ

Ένα σύντομο ιστορικό

Η ιστορία των Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών (εφεξής ΟΠ και για τα δύο σχήματα) είναι αρκετά παλιά και εμφανίζονται για πρώτη φορά σε έναν τομέα που ελάχιστα συσχετίζουμε σήμερα με την αγροδιατροφή: στην αλιεία! Συγκεκριμένα, ο Καν. (ΕΟΚ) 2141/70¹⁸ όριζε τις προϋποθέσεις για μια κοινή διαρθρωτική πολιτική στη βιομηχανία της αλιείας, με ειδική αναφορά στις **Οργανώσεις Παραγωγών (Producer Organizations)** ως μέσο οργάνωσης των αλιέων. Οι Ομάδες Παραγωγών κάνουν εμφάνιση ένα χρόνο μετά, συγκεκριμένα το 1971, στον λυκίσκο¹⁹, όπου στον σχετικό κανονισμό για την Κοινή Οργάνωση της Αγοράς δίνεται η δυνατότητα στα κράτη-μέλη να αναγνωρίσουν ως **Ομάδες Παραγωγών (Producer Groups)** τα συλλογικά σχήματα που διαχειρίζονται από κοινού την παραγωγή του λυκίσκου.

Αν θέλουμε να «ευχαριστήσουμε» όμως ένα αγροτικό προϊόν για τις Οργανώσεις Παραγωγών, τότε αυτό είναι τα φρούτα και λαχανικά! Οι Οργανώσεις Παραγωγών (ΟρΠ), με τη μορφή και τον ρόλο που ξέρουμε σήμερα, ξεκίνησαν από τα οπωροκηπευτικά το 1972²⁰ στο πλαίσιο της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς (ΚΟΑ) των οπωροκηπευτικών, όπως αυτή θεσμοθετήθηκε με τον Καν. (ΕΟΚ) 1035/72²¹.

Την περίοδο εκείνη η κατάσταση ήταν πολύ διαφορετική από αυτήν που υπάρχει σήμερα, με τον όρο *Οργανώσεις Παραγωγών* να συνιστά μια τελείως καινούργια «λέξη» στην αγροτική πολιτική. Φυσικά, στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης υπήρχαν συλλογικά σχήματα, κυρίως αγροτικοί συνεταιρισμοί, με διαφορετικό βαθμό ετοιμότητας για να ανταποκριθούν στον νέο ρόλο τους. Ειδικότερα, οι χώρες της Β. Ευρώπης είχαν καλύτερο

¹⁸ REGULATION (EEC) No 2141/70 OF THE COUNCIL of 20 October 1970 laying down a common structural policy for the fishing industry

¹⁹ REGULATION (EEC) No 1696/71 OF THE COUNCIL of 26 July 1971 on the common organization of the market in hops

²⁰ L. Camanzi, G. Malorgio, T. García Azcárate, The role of Producer Organizations in supply concentration and marketing: a comparison between European Countries in the fruit and vegetables sector Paper prepared for presentation at the 113th EAAE Seminar “A resilient European food industry and food chain in a challenging world”, Chania, Crete, Greece, date as in: September 3 - 6, 2009.

²¹ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1035/72 του Συμβουλίου της 18ης Μαΐου 1972 περί κοινής οργάνωσης αγοράς στον τομέα των οπωροκηπευτικών.

βαθμό οργάνωσης και περισσότερες υποδομές για την εμπορία των οπωροκηπευτικών και γρήγορα υιοθέτησαν το νέο καθεστώς, βασίζοντας τη στήριξη τους στις ΟρΠ για να δώσουν έμφαση στον εμπορικό προσανατολισμό τους.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε κατανοήσει ότι οι συγχωνεύσεις που υλοποιούνταν στο κομμάτι της ζήτησης και ειδικά στο λιανεμπόριο θα επέφεραν μεγάλες πιέσεις στις τιμές των οπωροκηπευτικών, που προσφέρονταν από σχετικά μεγάλο αριθμό συνεταιρισμών και παραγωγών. Η αρχαία ρήση «η ισχύς εν τη ενώσει» είχε περισσότερη σημασία από οποιαδήποτε άλλη φορά. Η πρόκληση όμως ήταν να δημιουργηθεί ένα κοινό ευρωπαϊκό σχήμα, το οποίο θα αντιπροσώπευε τις πολλές και διαφορετικές συλλογικές οργανώσεις που υπήρχαν στις χώρες της ΕΟΚ με σκοπό τη συμμετοχή τους στην ευρωπαϊκή χρηματοδότηση για τη στήριξη της αγοράς οπωροκηπευτικών. Η λύση βρέθηκε ήταν στο πρόσωπο των **Οργανώσεων Παραγωγών**: ένα σχήμα με πανευρωπαϊκή εμβέλεια και ενιαία κριτήρια για την αναγνώριση διαφορετικών νομικών προσώπων που χρησιμοποιούν τα κράτη-μέλη για τις συλλογικές δραστηριότητες των παραγωγών.

Το νέο καθεστώς αποδείχτηκε τόσο επιτυχημένο ώστε σταδιακά η στήριξη του τομέα των οπωροκηπευτικών βασίστηκε εξ ολοκλήρου στις Οργανώσεις Παραγωγών. Η ιδιαιτερότητα τους έχει πρόσθετη αξία διότι η **ενίσχυση των παραγωγών οπωροκηπευτικών βασίστηκε (πρωτόγνωρο για την εποχή!) στη συνεργασία τους και στην εμπορική τους επιτυχία**. Οι ενισχύσεις που δίνονταν μέσω των επιχειρησιακών προγραμμάτων των ΟΠ είχαν άμεση σχέση με τις πωλήσεις των προϊόντων τους, αντί της καθαρά επιδοματικής πολιτικής που στήριζε τότε αποκλειστικά την παραγόμενη ποσότητα προϊόντων.

Όμως, καθώς οι χώρες της Ν. Ευρώπης δεν είχαν τις ίδιες δυνατότητες, ούτε την ίδια εμπειρία, με την αλλαγή της ΚΟΑ το 1996 (Καν. (ΕΚ) 2200/1996) προστέθηκε η έννοια της **Ομάδας Παραγωγών (ΟμΠ)**. Η αλλαγή αυτή αποσκοπούσε στο να προετοιμαστούν συνεταιρισμοί - ή άλλες συλλογικές οντότητες - που δεν πληρούσαν τα κριτήρια των Οργανώσεων Παραγωγών, ώστε να τύχουν μεταβατικής περιόδου για να πετύχουν τους στόχους τους. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, που ορίστηκε στα 5 έτη, οι ΟμΠ ήταν επιλέξιμες για εθνική και κοινοτική χρηματοδοτική ενίσχυση, εφόσον αναλάμβαναν να τηρήσουν ορισμένες δεσμεύσεις. Στο τέλος της μεταβατικής περιόδου μπορούσαν να αναγνωριστούν ως Οργανώσεις Παραγωγών.

Ενώ λοιπόν, αρχικά ο σκοπός των Οργανώσεων ήταν η διαχείριση των αποσύρσεων, τελικά, με την αναθεώρηση της ΚΟΑ το 1996 δόθηκε έμφαση στον εμπορικό προσανατολισμό και την ενίσχυση της θέσης των παραγωγών στην αγορά. Το 2001 προστέθηκε στο παιχνίδι και ο τομέας του ελαιολάδου και της επιτραπέζιας ελιάς, οπότε και ψηφίστηκε η στήριξη για υλοποίηση επιχειρησιακών προγραμμάτων από Οργανώσεις Ελαιουργικών Φορέων (Καν (ΕΚ) 1513/2001).

Στην Ελλάδα το βασικό πλαίσιο για την αναγνώρισή ΟΠ ήταν το Προεδρικό Διάταγμα 614/81 το οποίο όριζε τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση Ομάδων Παραγωγών,

προβλέποντας μάλιστα και τη δυνατότητα χρηματικών βραβείων για ΟΠ που ανέπτυσαν υποδειγματική δραστηριότητα! Το ΠΔ 614/81 αντικαταστάθηκε από το ΠΔ 36/198636/1986²² το οποίο, για πολλά χρόνια, έθετε το γενικό πλαίσιο, ενώ τα κριτήρια αναγνώρισης για κάθε τομέα γεωργικών προϊόντων ορίζονται από ειδικότερες Υπουργικές Αποφάσεις. Στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες, επιτρέπεται σε όλα τα είδη νομικών μορφών να συστήσουν ΟρΠ/ΟμΠ (ακόμη και σε ιδιωτικές εταιρείες) αλλά ο συνεταιρισμός παραμένει το συνηθέστερο σχήμα²³. Τα τελευταία χρόνια και μέχρι και το 2017, οπότε και ενοποιήθηκε το πλαίσιο για την αναγνώριση Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών, υπήρχαν χωριστές Υπουργικές Αποφάσεις για τέσσερις ομάδες προϊόντων:

α) Τον τομέα των οπωροκηπευτικών που, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, είναι ο πρώτος τομέας για τον οποίο ορίστηκε το θεσμικό πλαίσιο για τις Οργανώσεις Παραγωγών. Τα κριτήρια αναγνώρισης των Οργανώσεων Παραγωγών αναφέρονταν στην ΚΥΑ 266355/11-02-09 (ΦΕΚ 594B/2009) και σχετίζονταν με τον αριθμό των παραγωγών και την ελάχιστη αξία εμπορεύσιμης παραγωγής, που διέφεραν ανάλογα με το προϊόν και την περιφέρεια.

β) Τον τομέα του ελαιολάδου και των επιτραπέζιων ελιών όπου, για να αναγνωριστεί μια Οργάνωση Παραγωγών, σύμφωνα με την ΥΑ 5746/157266/11.12.14 (ΦΕΚ 3351 B/2014), έπρεπε να αποτελείται από τουλάχιστον 100 μέλη που καλλιεργούν συνολικά τουλάχιστον 2.500 στρέμματα.

γ) Τον αμπελο-οινικό τομέα. Για την αναγνώριση μιας Οργάνωσης Παραγωγών, σύμφωνα με την ΚΥΑ 177349/14-10-2011 (ΦΕΚ 2299 B/2011), πρέπει να αποτελείται από τουλάχιστον 20 μέλη (10 στις ορεινές, μειονεκτικές και νησιωτικές περιοχές) με ελάχιστη ποσότητα παραγωγής νωπού προϊόντος 400 τόνους (200 στις ορεινές, μειονεκτικές και νησιωτικές περιοχές).

δ) Τον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων. Τα κριτήρια αναγνώρισης καθορίζονται στην ΚΥΑ 2133/101443/2013 (ΦΕΚ 2226/B'/10-09-2013) και επίσης καθορίστηκαν από τον αριθμό των παραγωγών και την ελάχιστη αξία εμπορεύσιμης παραγωγής, που διέφεραν ανάλογα με το προϊόν (αγελαδινό ή αιγοπρόβειο) και την περιφέρεια.

²² Π.Δ. 36/1986 « Όροι, προϋποθέσεις και διαδικασία αναγνώρισης Ομάδων Παραγωγών και Ενώσεων Ομάδων Παραγωγών » (ΦΕΚ/Α'/12).

²³ Jos Bijman, Producer organisations in the European fruit & vegetables industry: cooperatives and other strange animals ICOP 2015, Graz, Austria.

Οι Ομάδες Παραγωγών ξεκίνησαν και αυτές τη διαδρομή τους από τον τομέα των οπωροκηπευτικών, ως ένα μεταβατικό στάδιο πριν την αναγνώριση ως Οργάνωση Παραγωγών. Για να απλουστευθεί η διαδικασία η μόνη απαίτηση για τη χρηματοδότηση μιας Ομπ ήταν η ύπαρξη ενός σχεδίου αναγνώρισης, με σκοπό την απόκτηση μιας στοιχειώδους οργάνωσης και των κατάλληλων υποδομών, ώστε σταδιακά να μεταβούν στο επίπεδο των Οργανώσεων Παραγωγών. Με την αποδοχή του σχεδίου αναγνώρισης άρχιζε να «τρέχει» η πενταετία και αυτό ισοδυναμούσε με προαναγνώριση. Κατά τη διάρκεια της 5ετίας που έπεται της προαναγνώρισης, τα κράτη μέλη μπορούσαν να χορηγούν ενισχύσεις στις Ομάδες Παραγωγών, που στη συνέχεια καταβάλλονταν από την Κοινότητα.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού, η Ελλάδα είχε αποφασίσει ότι ο αριθμός των μελών για τις Ομπ περιοριζόταν σε 10, ενώ ως ελάχιστη αξία παραγωγής λογιζόταν η μισή από αυτήν που ίσχυε στις Οργανώσεις Παραγωγών. Με άλλα λόγια, τα κριτήρια ήταν σαφώς πιο ελαστικά απ' ό,τι στις Οργανώσεις Παραγωγών, ώστε να δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα σε μικρές ομάδες να οργανώσουν την παραγωγή και εμπορία τους. Το βασικό στοιχείο, στο οποίο στηρίχθηκε η χρηματοδότηση μιας Ομάδας Παραγωγών, ήταν το **Σχέδιο Αναγνώρισης**, που αφορούσε επενδυτικές δαπάνες, για την υλοποίηση του οποίου προϋπολογιζόταν ένα ποσοστό επί της αξίας παραγωγής των μελών της Ομάδας. Στο ίδιο πλαίσιο, προβλέφθηκε και η χορήγηση ενός κατ' αποκοπή ποσού για τις δαπάνες σύστασης και διοικητικής λειτουργίας της Ομάδας Παραγωγών, το οποίο μειωνόταν κατά 50%, αν η αξία παραγωγής υπερέβαινε το 1.000.000€ (ευνοώντας άλλη μια φορά τις μικρότερες Ομάδες Παραγωγών)²⁴.

Με την παραπάνω διάκριση ξεχώριζαν οι νέες από τις παλιές Ομάδες Παραγωγών σε διάφορους τομείς προϊόντων. Ως εκ τούτου, παλιότεροι και περισσότερο οργανωμένοι συνεταιρισμοί με υποδομές και εμπορία προϊόντων, επέλεξαν να αναγνωριστούν ως Οργανώσεις Παραγωγών, ενώ νεότεροι συνεταιρισμοί, που ξεκινούσαν την εμπορική τους δραστηριότητα, επέλεξαν να αναγνωριστούν ως Ομάδες Παραγωγών. Το σχήμα αυτό λειτούργησε τα πρώτα χρόνια κυρίως - αν όχι μόνο - στον τομέα των οπωροκηπευτικών, όπου ενδεικτικά αναφέρεται ότι την τριετία 2004-06 λειτούργησαν 127 αναγνωρισμένες Οργανώσεις Παραγωγών και 23 προαναγνωρισμένες Ομάδες Παραγωγών, οι οποίες διακίνησαν οπωροκηπευτικά αξίας περίπου 400 εκ. €. Από τις

²⁴ ΚΥΑ 3568/93548/12-09-1012 Τροποποίηση και συμπλήρωση της αριθμ. πρωτ. 266355/11-02-2009 (ΦΕΚ 594/Β' /2009) Κοινής Απόφασης των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων περί συμπληρωματικών μέτρων για την εφαρμογή του Καν(ΕΚ) 1234/07 του Συμβουλίου, όπως αυτός τροποποιήθηκε και ισχύει.

127 Οργανώσεις Παραγωγών, οι 67 υλοποίησαν επιχειρησιακά προγράμματα ²⁵. Στον Κανονισμό για τη θέσπιση ενιαίας ΚΟΑ (Καν. (ΕΚ) 1234/2007²⁶) τέθηκαν συγκεκριμένα γεωγραφικά κριτήρια που περιόρισαν σημαντικά την αναγνώριση νέων Ομάδων Παραγωγών. Η δυνατότητα δινόταν πλέον στα νέα κράτη μέλη που προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Μαΐου 2004 ή μετέπειτα, στις εξόχως απόκεντρες περιοχές της Κοινότητας ή στα μικρά νησιά του Αιγαίου Πελάγους. Η χρήση της δυνατότητας αυτής στην Ελλάδα ήταν αρκετά περιορισμένη και, δεδομένου ότι η διάρκεια των Ομάδων Παραγωγών οριζόταν στα 5 έτη, δεν υπάρχουν πλέον τέτοιες προαναγνωρισμένες Ομάδες Παραγωγών στη χώρα μας. Το σχετικό κονδύλι μηδενίστηκε για την Ελλάδα το 2014²⁷, με τις τελευταίες πληρωμές σε προαναγνωρισμένες Ομάδες Παραγωγών να γίνονται το 2013. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 1308/2013²⁸ δεν περιλαμβάνει πλέον τις Ομάδες Παραγωγών, αφαιρώντας τελείως την έννοια από τον πρώτο πυλώνα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Ο έμπειρος αναγνώστης θα αναγνωρίσει αρκετά από τα παραπάνω ιστορικά στοιχεία στον δεύτερο πυλώνα της Αγροτικής Ανάπτυξης της προηγούμενης Προγραμματικής Περιόδου (2014-2020) και συγκεκριμένα στο άρθρο 27 του Καν. (ΕΕ) 1305/2013²⁹. Βάσει του εν λόγω κανονισμού δόθηκε οικονομική στήριξη προκειμένου να διευκολυνθεί η σύσταση Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών στους τομείς της γεωργίας, οι οποίες αναγνωρίζονται επίσημα από την αρμόδια αρχή των κρατών μελών με βάση επιχειρηματικό σχέδιο. Στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, το άρθρο αυτό μετουσιώθηκε στο μέτρο 09 περί “σύστασης Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών”, που πλέον επεκτείνεται σε όλους τους τομείς προϊόντων (περισσότερα για το μέτρο στο κεφάλαιο 4). Η ενίσχυση χορηγήθηκε βάσει της εμπορευθείσας αξίας των παραγωγών για την επίτευξη των στόχων ενός επιχειρηματικού σχεδίου, που κάλυπτε ένα μεγάλο εύρος στόχων, θυμίζοντας το αντίστοιχο σχέδιο αναγνώρισης που υπέβαλλαν στο παρελθόν οι Ομάδες και Οργανώσεις Παραγωγών οπωροκηπευτικών.

²⁵ Εθνική Στρατηγική στον τομέα των Οπωροκηπευτικών ΚΥΑ 266355/11-02-2009 (ΦΕΚ 594/Β' /2009).

²⁶ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2007, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των γεωργικών αγορών και ειδικών διατάξεων για ορισμένα γεωργικά προϊόντα (Ενιαίος κανονισμός ΚΟΑ).

²⁷ 8th Financial Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the European Agricultural Guarantee Fund, 2014 Financial Year.

²⁸ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 922/72, (ΕΟΚ) αριθ. 234/79, (ΕΚ) αριθ. 1037/2001 και (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου.

²⁹ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου.

Πλαίσιο αναγνώρισης

Το πρώτο βήμα για οποιαδήποτε ΟΠ είναι η αναγνώρισή της από την αρμόδια Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής (ΔΑΟΚ) της Περιφερειακής Ενότητας στην εδαφική περιφέρεια της οποίας έχει έδρα η υπό αναγνώριση ΟΠ. Είναι σημαντικό να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι οι ομάδες και οργανώσεις παραγωγών δεν έχουν διοικητική και φορολογική αυτονομία – με απλά λόγια δεν διαθέτουν ΑΦΜ, καθώς δεν αναγνωρίζονται ως μια από τις υφιστάμενες μορφές των νομικών προσώπων που υπάρχουν και λειτουργούν στη χώρα μας. Αντιθέτως, χρησιμοποιούν τον ΑΦΜ του υπερκείμενου νομικού προσώπου, που μπορεί να είναι συνεταιρισμός, ΙΚΕ ή ακόμα και ΚΟΙΝΣΕΠ. Με άλλα λόγια ως ΟΠ αναγνωρίζονται νομικές οντότητες ή σαφώς οριζόμενα μέρη αυτών, με πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα. Στην περίπτωση που η ΟΠ είναι οριζόμενο μέρος ενός νομικού προσώπου είναι αναγκαία η διοικητική, διαχειριστική και λογιστική αυτοτέλεια (περισσότερα στο κεφάλαιο 3).

Το πλαίσιο σύστασης, λειτουργίας και επικαιροποίησης των ΟΠ ρυθμίζεται σήμερα από την ΥΑ 2448/229173/2024 (ΦΕΚ Β 4525/02.08.2024), που αντικατέστησε την ΥΑ 397/18235/2017³⁰, η οποία - για πρώτη φορά στη χώρα μας - έθεσε ένα ενιαίο πλαίσιο αναγνώρισης ΟΠ σε όλους τους τομείς προϊόντων. Η νέα υπουργική απόφαση ορίζει τα κριτήρια αναγνώρισης και επικαιροποίησης των ΟΠ, τις υποχρεώσεις που ισχύουν για τα μέλη, την ΟΠ και το υπερκείμενο νομικό πρόσωπο, καθώς και τις προϋποθέσεις διοικητικής και λογιστικής αυτοτέλειας.

Μια μικρή διαφορά μεταξύ των Ομάδων και των Οργανώσεων Παραγωγών σχετίζεται με τις νομικές οντότητες που μπορούν να αναγνωριστούν ως ΟΠ. Ενώ ως Ομάδα Παραγωγών μπορούν να αναγνωριστούν νομικές οντότητες (ή μέρη αυτών) του συνεταιριστικού (πχ συνεταιρισμοί), του εμπορικού (ΑΕ, ΕΠΕ, ΙΚΕ κλπ) ή του αστικού

³⁰ Υπουργική Απόφαση 397/18235/2017 ΦΕΚ 601/Β/24-2-2017 - Αρμόδια Αρχή, διαδικασία και δικαιολογητικά αναγνώρισης των Οργανώσεων Παραγωγών (Ο.Π.) και των Ενώσεων τους (Ε.Ο.Π.), καθώς και των Ομάδων Παραγωγών (Ομ.Π.).

δικαίου (ΑΜΚΕ κλπ), ως Οργανώσεις Παραγωγών μπορεί να είναι μόνο οντότητες του συνεταιριστικού ή εμπορικού δικαίου.

Η διαδικασία αναγνώρισης προβλέπει ότι το νομικό πρόσωπο (πχ ο αγροτικός συνεταιρισμός) υποβάλλει στην υπηρεσιακή μονάδα της Περιφερειακής Ενότητας (ΔΑΟΚ) αίτηση που απευθύνεται στην Πρωτοβάθμια Επιτροπή Αναγνώρισης (ΠΕΑ). Στην αίτηση αυτή αναγράφονται υποχρεωτικά η επωνυμία του νομικού προσώπου, ο αριθμός του Φορολογικού του Μητρώου καθώς και ο αριθμός του αντίστοιχου Μητρώου που του έχει αποδοθεί από τις αρμόδιες αρχές.

Για την ολοκλήρωση της διαδικασίας θα πρέπει να συντρέχουν κάποιες βασικές προϋποθέσεις που αφορούν τους παρακάτω αποδέκτες: α) τα μέλη που απαρτίζουν την ΟΠ, β) την ίδια την ΟΠ και γ) το υπερκείμενο νομικό πρόσωπο που αναγνωρίζεται ως ΟΠ. Πιο συγκεκριμένα:

A) Μέλη

Τα μέλη (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) πρέπει να απασχολούνται στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων στον τομέα που αναγνωρίζεται η ΟρΠ. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να υποβάλλουν Αίτηση Ενιαίας Ενίσχυσης κάθε χρόνο, όπου θα δηλώνουν καλλιέργειες ή ζώα που περιλαμβάνονται στον τομέα του προϊόντος που αναγνωρίζεται η ΟΠ (πχ ελιές αν αφορά ΟΠ ελαιολάδου, αιγοπρόβατα αν αφορά ΟΠ γάλακτος κ.ο.κ.). Αν, σε κάποιο έτος, το μέλος σταματήσει να δηλώνει τις σχετικές καλλιέργειες στο ΟΣΔΕ, παύει και η ιδιότητα του ως μέλος της ΟΠ και θα πρέπει να αιτιολογηθεί η διακοπή αυτή. Αν η διακοπή συνεχίσει για περισσότερα χρόνια τότε το μέλος θα πρέπει να διαγραφεί από την ΟΠ.

Η συμμετοχή των μελών πρέπει να είναι εθελοντική και τα μέλη πρέπει να είναι μέτοχοι του νομικού προσώπου. Για την εθελοντική συμμετοχή των μελών απαιτείται σχετική υπεύθυνη δήλωση (συχνά βεβαιωμένη για το γνήσιο της υπογραφής) όπου το μέλος δηλώνει την επιθυμία του να συμμετέχει στην υπό σύσταση ΟΠ. Επίσης, τα μέλη πρέπει να ανήκουν στο νομικό πρόσωπο που αιτείται την αναγνώριση, δηλαδή να κατέχουν μερίδα στον αγροτικό συνεταιρισμό, να φαίνονται ως εταίροι στο καταστατικό μιας ΙΚΕ ή ΚΟΙΝΣΕΠ κλπ. Για την επιβεβαίωση της συμμετοχής στο νομικό πρόσωπο γίνεται αυτεπάγγελτη αναζήτηση στοιχείων από την αρμόδια αρχή αναγνώρισης ενώ τη διασταύρωση των στοιχείων πραγματοποιεί η εποπτική αρχή.

Κάθε μέλος μπορεί να ανήκει σε μια μόνο ΟρΠ για ένα συγκεκριμένο προϊόν, δηλαδή δεν μπορεί να εγγράφεται σε διαφορετικές Οργανώσεις για το ίδιο προϊόν, απαίτηση για την οποία επίσης υπογράφει υπεύθυνη δήλωση, ενώ η απαίτηση αυτή ελέγχεται και

κατόπιν διασταύρωσης από το μητρώο των ΟΠ. Από τη στιγμή που αναγνωριστεί μια ΟΠ τα μέλη πρέπει να παραμένουν σε αυτή για τουλάχιστον 1 έτος, το οποίο σημαίνει πως δεν μπορούν να εγγραφούν σε άλλη ΟΠ πριν τη συμπλήρωση 1 έτους.

Το πλέον βασικό χαρακτηριστικό των ΟΠ, που έχει ιδιαίτερη σημασία για τη χρηματοδότησή τους μέσω των επιχειρησιακών τους προγραμμάτων, **είναι η υποχρέωση των μελών να διαθέτουν στο εμπόριο το 80% της παραγωγής τους μέσω της ΟΠ** για τα προϊόντα που έχει αναγνωριστεί. Το ποσοστό αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη συγκέντρωση της προσφοράς και την εμπορική αξιοποίηση των προϊόντων, που είναι άλλωστε και οι βασικοί στόχοι μιας ΟΠ. Η απόκλιση από το ποσοστό αυτό είναι δυνατή αλλά επιτρέπεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και εφόσον υπάρχει σχετική απόφαση από την Ειδική Γενική Συνέλευση των μελών που απαρτίζουν την ΟΠ. Για την απαίτηση αυτή όπως και για την αποδοχή του συνόλου των κανόνων που προβλέπονται από το καταστατικό ή αλλιώς εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας της ΟΠ τα μέλη υπογράφουν σχετική δήλωση.

B) ΟΠ

Η λειτουργία μιας ΟΠ βασίζεται σε ένα σύνολο κανόνων και υποχρεώσεων που λέγεται **καταστατικό** ή συχνότερα είναι γνωστό με τον όρο **Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας (ΕΣΚ)**, το οποίο υπογράφεται από όλα τα ιδρυτικά μέλη της ΟΠ, καθώς και τυχόν νεοεισερχόμενα στην ΟΠ μέλη. Το κείμενο πρέπει να αναφέρει ρητά ότι η σύσταση της ΟΠ έγινε με πρωτοβουλία των μελών και περιλαμβάνει τουλάχιστον τα παρακάτω:

- i)** Την υποχρέωση των παραγωγών-μελών της ΟΠ να εφαρμόζουν τους κανόνες που θεσπίζει η ΟΠ καθώς και τις διαδικασίες για τον καθορισμό, την έγκριση και την τροποποίηση των κανόνων αυτών.
- ii)** την υποχρέωση των μελών να καταβάλλουν τις χρηματικές εισφορές που απαιτούνται για τη χρηματοδότηση της ΟΠ (για τη σύσταση του επιχειρηματικού ταμείου) και να διακινούν, εφόσον έχουν εμπορική ιδιότητα, μέσω της ΟΠ τουλάχιστον το 80% της παραγωγής τους. Η απαίτηση αυτή είναι οριζόντια για όλα τα προϊόντα και εξασφαλίζει τη συγκέντρωση του όγκου παραγωγής που απαιτείται ώστε να ενδυναμώνεται η θέση των παραγωγών στη αγροδιατροφική αλυσίδα.
- iii)** το μέγιστο ποσοστό των δικαιωμάτων ψήφου και των μεριδίων που κατέχει φυσικό ή

νομικό πρόσωπο μέλος της ΟΠ ώστε να διασφαλίζεται η δημοκρατική λειτουργία αυτής. Το εν λόγω ποσοστό δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από το 20%, ανεξάρτητα αν τα μέλη αυτά συμμετέχουν με μεγαλύτερο μερίδιο διάθεσης προϊόντων στην ΟΠ. Η απαίτηση αυτή εξασφαλίζει στους παραγωγούς-μέλη τον δημοκρατικό έλεγχο της οργάνωσής τους και των αποφάσεών της.

iv) την επιβολή κυρώσεων στα μέλη της ΟΠ, σε περίπτωση παραβάσεων των υποχρεώσεών τους, που απορρέουν από το Καταστατικό λειτουργίας,

v) τους κανόνες για την αποδοχή νέων μελών, την οικειοθελή αποχώρηση μελών, τη διαγραφή μελών καθώς και την ελάχιστη διάρκεια της συμμετοχής στην ΟΠ η οποία δεν μπορεί να είναι μικρότερη του ενός έτους.

Η ΟΠ πρέπει να παρέχει πληροφορίες στις αρμόδιες αρχές σχετικά με την παραγωγή και εμπορία των προϊόντων τους. Για το λόγο αυτό τηρούν και επικαιροποιούν αναλυτική κατάσταση με τα στοιχεία των μελών τους (φυσικά και νομικά πρόσωπα) και την αξία της εμπορευθείσας παραγωγής τους.

Γ) Νομικό πρόσωπο

Το νομικό πρόσωπο που αιτείται την αναγνώρισή του ως ΟΠ θα πρέπει να είναι εγγεγραμμένο είτε στο Εθνικό Μητρώο Αγροτικών Συνεταιρισμών (αν πρόκειται για αγροτικό συνεταιρισμό), στο ΓΕΜΗ (αν πρόκειται για πρόσωπο του εμπορικού δικαίου) ή στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας για τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.). Επιπλέον, εφόσον έχει συσταθεί ένα (1) τουλάχιστον χρόνο πριν από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης αναγνώρισης θα πρέπει να προσκομίζει πιστοποιητικό ότι δεν έχει κηρυχθεί σε πτώχευση ή δεν τελεί υπό εκκαθάριση ή αναγκαστική διαχείριση. Για την αναγνώριση του ως ΟΠ θα πρέπει, επιπροσθέτως να προσκομιστούν τα πρακτικά του αρμοδίου για τη λήψη σχετικών αποφάσεων οργάνου του νομικού προσώπου (Διοικητικό Συμβούλιο, Γενική Συνέλευση κλπ), από τα οποία προκύπτει η έγκριση σύστασης και λειτουργίας της ΟΠ και η κατάρτιση και ψήφιση του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας.

Συγκεντρωτικά οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύσταση μιας ΟΠ παρουσιάζονται στον πίνακα 1:

Πίνακας 1: Υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύσταση μιας ΟΠ για τα μέλη, την ΟΠ και το νομικό πρόσωπο

Μέλη	ΟΠ	Υπερκείμενο νομικό πρόσωπο
<p>Συμμετέχουν στο νομικό πρόσωπο που αναγνωρίζεται ως ΟΠ</p>	<p>Διαθέτει Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας με κανόνες αποδοχής νέων μελών, αποχώρησης και διαγραφής και ελάχιστης διάρκειας παραμονής μελών</p>	<p>Εγγραφή στο ΕΜΑΣ για τους ΑΣ και ΓΕΜΗ για τα πρόσωπα του εμπορικού δικαίου και μητρώο για ΚΟΙΝΣΕΠ</p>
<p>Δεν συμμετέχουν σε άλλη ΟΠ για το ίδιο προϊόν</p>		
<p>Υποβάλουν Υ/Δ για τη συμμετοχή τους στην ΟΠ</p>	<p>Η ΟΠ λειτουργεί με δημοκρατικό τρόπο (το ποσοστό δικαιωμάτων ψήφου και μερίδων κάθε μέλους δεν μπορεί να υπερβαίνει το 20%)</p>	<p>Το νομικό πρόσωπο δεν τελεί υπό πτώχευση, εκκαθάριση ή αναγκαστική διαχείριση</p>
<p>Κάθε χρόνο παράγουν το προϊόν για το οποίο είναι αναγνωρισμένη η ΟΠ, το οποίο δηλώνουν και στην ΕΑΕ</p>		
<p>Διακινούν το 80% του προϊόντος τους μέσω της ΟΠ (όσα μέλη έχουν εμπορική ιδιότητα)</p>	<p>Τηρούν αναλυτική κατάσταση με τα μέλη τους (φυσικά και νομικά πρόσωπα) και την αξία της εμπορευθείσας παραγωγής τους</p>	<p>Τηρούν αναλυτική κατάσταση με τα μέλη τους (φυσικά και νομικά πρόσωπα) και την αξία της εμπορευθείσας παραγωγής τους</p>

<p>Παραμένουν στην ΟΠ για τουλάχιστον 1 έτος και δεν μπορούν να εγγραφούν σε άλλη ΟΠ πριν τη συμπλήρωση 1 έτους</p>		
---	--	--

Το τελικό στάδιο στη διαδικασία μιας αναγνώρισης είναι η πλήρωση των κριτηρίων αναγνώρισης που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα 2. Για τις ΟμΠ ο ελάχιστος αριθμός είναι 5 μέλη ενώ για τις ΟρΠ 10 ή 20 μέλη ανάλογα με την περιοχή και το καθεστώς της παραγωγής τους.

Για την επίτευξη της ελάχιστης εμπορευθείσας αξίας παραγωγής αθροίζονται τα τιμολόγια πώλησης των μελών, του/των προϊόντων προς αναγνώριση (ή εναλλακτικά οι αντίστοιχες εκκαθαρίσεις). Ως περίοδος αναφοράς για τον υπολογισμό της Αξίας Εμπορευθείσας Παραγωγής λαμβάνεται υπόψη ο μέσος όρος της εμπορευθείσας αξίας παραγωγής των δύο προηγούμενων ημερολογιακών ετών από την ημερομηνία αναγνώρισης της ΟΠ. Η μόνη εξαίρεση αφορά τον τομέα των σπωροκηπευτικών, όπου ως περίοδος αναφοράς για τον υπολογισμό της Αξίας Εμπορευθείσας Παραγωγής λαμβάνεται υπόψη το έτος ν-2, όπου ν το έτος υποβολής της αίτησης αναγνώρισης.

Σε περιπτώσεις «ανωτέρας βίας» και «εξαιρετικών περιστάσεων», όπως αυτές ορίζονται στις κείμενες ενωσιακές διατάξεις, για τον προσδιορισμό της ελάχιστης εμπορευθείσας αξίας παραγωγής, μπορεί να λαμβάνεται υπόψη, ο μέσος όρος των δύο (2) εκ των τριών (3) προηγούμενων ημερολογιακών ετών από την ημερομηνία αναγνώρισης της ΟΠ.

Επισημαίνεται ότι στην αξία εμπορευθείσας παραγωγής του μέλους της ΟΠ μπορεί να προστεθεί και η αξία παραγωγής του μέλους, που έχει παρακρατηθεί από τον συνεταιρισμό για τυχόν προσφερόμενες υπηρεσίες που αφορούν το συγκεκριμένο προϊόν, προσκομίζοντας το μέλος σχετική βεβαίωση υπογεγραμμένη από τον νόμιμο εκπρόσωπο και τον λογιστή του συνεταιρισμού.

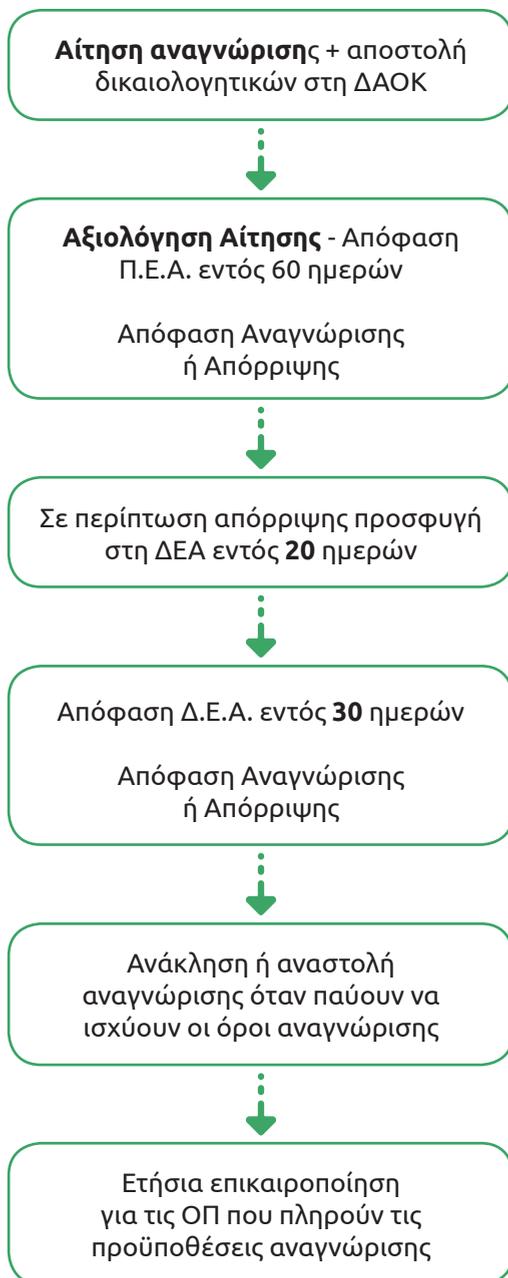
Πίνακας 2: Κριτήρια αναγνώρισης μιας Ομάδας ή Οργάνωσης Παραγωγών (ΥΑ 2448/229173/2024)

	Ομάδες παραγωγών	Οργανώσεις Παραγωγών
Ελάχιστος αριθμός μελών	5	20
		10 (για βιολογική παραγωγή, νησιωτικές και ορεινές περιοχές)
Ελάχιστη αξία εμπορευθείσας παραγωγής*	40.000€	250.000€
		100.000€ (για βιολογική παραγωγή, νησιωτικές και ορεινές περιοχές)

*με βάση τα τιμολόγια πώλησης μελών των 2 προηγούμενων ημερολογιακών ετών από την ημερομηνία αναγνώρισης για την αναγνώριση και τα τιμολόγια πώλησης της ΟΠ προς τρίτους για τον έλεγχο διατήρησης της αναγνώρισης

Το χρονοδιάγραμμα που ακολουθείται κατά τη διαδικασία αναγνώρισης φαίνεται στον πίνακα 3. Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της διαδικασίας εκδίδεται Απόφαση Αναγνώρισης που περιλαμβάνει την επωνυμία, τον ΑΦΜ και την έδρα της ΟΠ, το προϊόν στο οποίο αναγνωρίζεται και, ανάλογα με τη ΔΑΟΚ, τον αριθμό των ιδρυτικών μελών και τον μέσο όρο της αξίας της εμπορευθείσας παραγωγής.

Πίνακας 3: Διαδικασία και χρονοδιάγραμμα αναγνώρισης ΟΠ

Διοικητική και Λογιστική διαχείριση

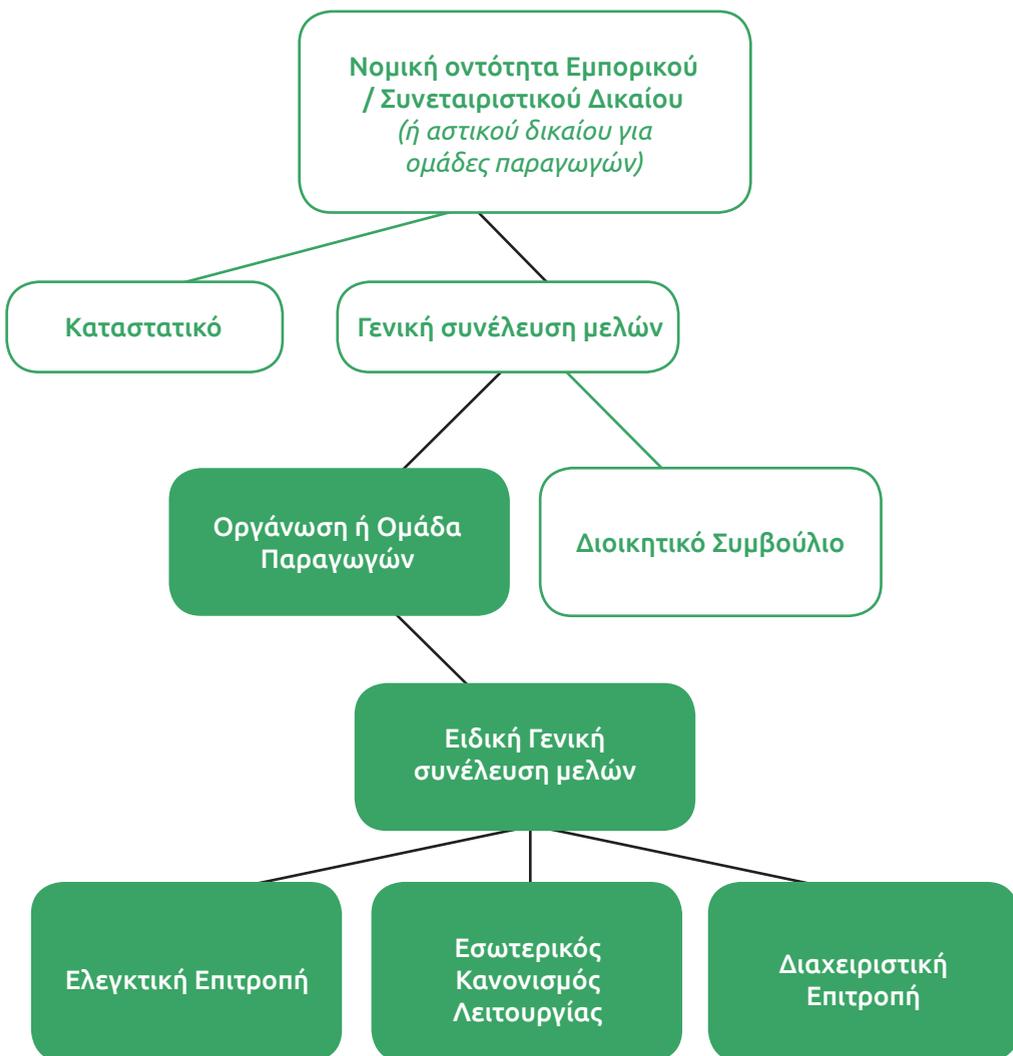
Η αναγνώριση μιας ΟΠ δίνει τη θεσμική άδεια για την έναρξη λειτουργίας της, με σκοπό την επίτευξη των στόχων που έχουν αποφασίσει τα οργανωμένα μέλη της. Εφεξής, η ΟΠ μπορεί να διαχειρίζεται από κοινού την παραγωγή και εμπορία των παραγωγών της, να συμμετέχει σε επιχειρησιακά προγράμματα και σε αναπτυξιακά μέτρα, να προβαίνει σε κοινές προμήθειες, να αγοράζει εξοπλισμό, ακόμη και να συγχωνεύεται με άλλες ΟΠ. Για να διατηρήσει την αναγνώρισή της τα επόμενα χρόνια είναι απαραίτητο να τηρεί συγκεκριμένους κανόνες, που σχετίζονται με τη διοικητική και λογιστική διαχείρισή της. Σε διαφορετική περίπτωση η αναγνώριση του νομικού προσώπου ως ΟΠ υπόκειται σε ανάκληση ή αναστολή, όταν διαπιστώνεται ότι παύουν να ισχύουν οι όροι αναγνώρισης.

3.1 Διοικητική Διαχείριση

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, σχετικά με την αναγνώριση, αναφέρθηκε ότι ως ΟΠ αναγνωρίζονται αυτοτελείς νομικές οντότητες του συνεταιριστικού/εμπορικού δικαίου ή σαφώς οριζόμενα μέρη αυτών. Υπάρχουν περιπτώσεις που ένα νομικό σχήμα (πχ μια ΙΚΕ) μπορεί να αναγνωριστεί με όλα τα μέλη του ως ΟΠ. Το συνηθέστερο όμως είναι η ΟΠ να αποτελεί υποσύνολο του νομικού προσώπου. Αυτό συμβαίνει συχνά σε αγροτικούς συνεταιρισμούς όταν τα μέλη έχουν πολλαπλές δραστηριότητες ή όταν οι ΟΠ συγκροτούνται από τα πιο οργανωμένα μέλη του συνεταιρισμού. Αν πχ ένας συνεταιρισμός έχει και ελαιοπαραγωγούς και παραγωγούς κηπευτικών ως μέλη του τότε είναι φυσικό σε μια ΟΠ ελαιολάδου να συμμετέχουν μόνο οι ελαιοπαραγωγοί και επομένως η ΟΠ ελαιολάδου να αποτελεί υποσύνολο των μελών του αγροτικού συνεταιρισμού. Ομοίως μια νομική οντότητα που απασχολείται αμιγώς στον τομέα του ελαιολάδου μπορεί να επιλέξει να συστήσει μια ΟΠ μεταξύ των πιο ενεργών συναλλασσόμενων μελών της. Και σε αυτήν τη περίπτωση η ΟΠ θα είναι υποσύνολο των μελών της νομικής οντότητας. Για να μπορεί να διαχωρίζεται η λειτουργία της ΟΠ από αυτήν της νομικής οντότητας

οι ΟΠ οφείλουν να λειτουργούν με διοικητική και διαχειριστική αυτοτέλεια. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να έχουν χωριστά όργανα διοίκησης από το υπερκείμενο νομικό πρόσωπο ώστε να διαχωρίζεται η διοίκηση της ΟΠ από αυτή της νομικής οντότητας, όπως φαίνεται στο παρακάτω σχήμα:

Σχήμα 1: Οργανόγραμμα Νομικής Οντότητας αναγνωρισμένης ως ΟΠ

Στο παραπάνω σχήμα η ΟΠ απεικονίζεται ως υποσύνολο μιας νομικής οντότητας εντός του οργανογράμματός της. Για να τεκμηριώσει τη διοικητική αυτοτέλειά της η ΟΠ συγκροτεί τα παρακάτω όργανα:

α) την **Ειδική Γενική Συνέλευση μελών** που αποτελούν όλα τα μέλη της ΟΠ. Η Ειδική Γενική Συνέλευση είναι το ανώτατο διοικητικό όργανο της ΟΠ και έχει ως αρμοδιότητες την ψήφιση τυχόν τροποποιήσεων του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας και την εκλογή της Διαχειριστικής και Ελεγκτικής Επιτροπής. Για την παρακολούθηση των αποφάσεών της, τηρείται **βιβλίο πρακτικών Ειδικής Γενικής Συνέλευσης** ενώ τηρείται και σχετικό **μητρώο μελών ΟΠ** με τις καταχωρήσεις των αναλυτικών στοιχείων όλων των μελών της ΟΠ και τις αιτήσεις/δηλώσεις που έχουν προσκομίσει. Η Ειδική Γενική Συνέλευση οφείλει να συνεδριάζει τουλάχιστον μια φορά τον χρόνο και έχει τον τελικό λόγο σε θέματα εγγραφής και διαγραφής μελών.

β) τη **Διαχειριστική Επιτροπή**, που είναι αντίστοιχο του Διοικητικού Συμβουλίου μιας νομικής οντότητας. Η Διαχειριστική Επιτροπή εκλέγεται από την Ειδική Γενική Συνέλευση για συγκεκριμένη θητεία που ορίζεται από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας. Αποφασίζει για θέματα που αφορούν τη λειτουργία της ΟΠ, την υλοποίηση του επιχειρηματικού σχεδίου, επιλογής αναδόχων κλπ. Ανά περίπτωση μπορεί να αποφασίζει και για θέματα εγγραφής και διαγραφής μελών. Οι αποφάσεις καταγράφονται στο **βιβλίο πρακτικών Διαχειριστικής Επιτροπής**.

γ) την **Ελεγκτική Επιτροπή**, που είναι αντίστοιχο του Εποπτικού Συμβουλίου ενός αγροτικού συνεταιρισμού. Η Ελεγκτική Επιτροπή εκλέγεται από την Ειδική Γενική Συνέλευση για συγκεκριμένη θητεία που ορίζεται από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας και ο ρόλος της είναι ο έλεγχος των αποφάσεων της Διαχειριστικής Επιτροπής. Οι αποφάσεις καταγράφονται στο **βιβλίο πρακτικών Ελεγκτικής Επιτροπής**.

3.2 Λογιστική Διαχείριση

Το δεύτερο σκέλος της διακριτής διαχείρισης αφορά τη λογιστική αυτοτέλεια. Για την παρακολούθηση δοσοληψιών μεταξύ της ΟΠ και της νομικής οντότητας θα πρέπει να τηρείται ξεχωριστός λογιστικός λογαριασμός που θα αποτυπώνει τις συναλλαγές μεταξύ τους. Η ανάπτυξη αυτού του λογαριασμού θα γίνεται σύμφωνα με τις ανάγκες της κάθε οικονομικής μονάδας, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η απαιτούμενη προσαρμογή. Ο λογαριασμός αυτός δεν εμφανίζεται στον ισολογισμό τέλους χρήσης, τα υπόλοιπά του συμψηφίζονται και μεταφέρονται στον ισολογισμό της νομικής οντότητας.

Με απλά λόγια, αυτό σημαίνει ότι στο λογιστικό σύστημα που τηρεί η κάθε νομική οντότητα, οι αγορές, πωλήσεις και δαπάνες που αφορούν την ΟΠ πρέπει να καταχωρίζονται σε χωριστούς λογιστικούς λογαριασμούς (καρτέλες) ώστε να διαχωρίζονται από αυτές που κάνει η νομική οντότητα. Συχνά, στο τέλος κάθε χρήσης, συντάσσεται κατάσταση αποτελεσμάτων (αντί ισολογισμού), που αφορά αποκλειστικά στην ΟΠ, με τα σύνολα των παραπάνω λογαριασμών. Ειδικά για τους **λογαριασμούς ταμείου, αποθήκης και απογραφών** θα πρέπει να υπάρχει ειδική μέριμνα για τη χωριστή καταγραφή τους, παρότι το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο βασίζεται η σχετική απαίτηση είναι अपαρχαιωμένο και χρήζει αλλαγής (Απόφαση 40000/2003³¹).

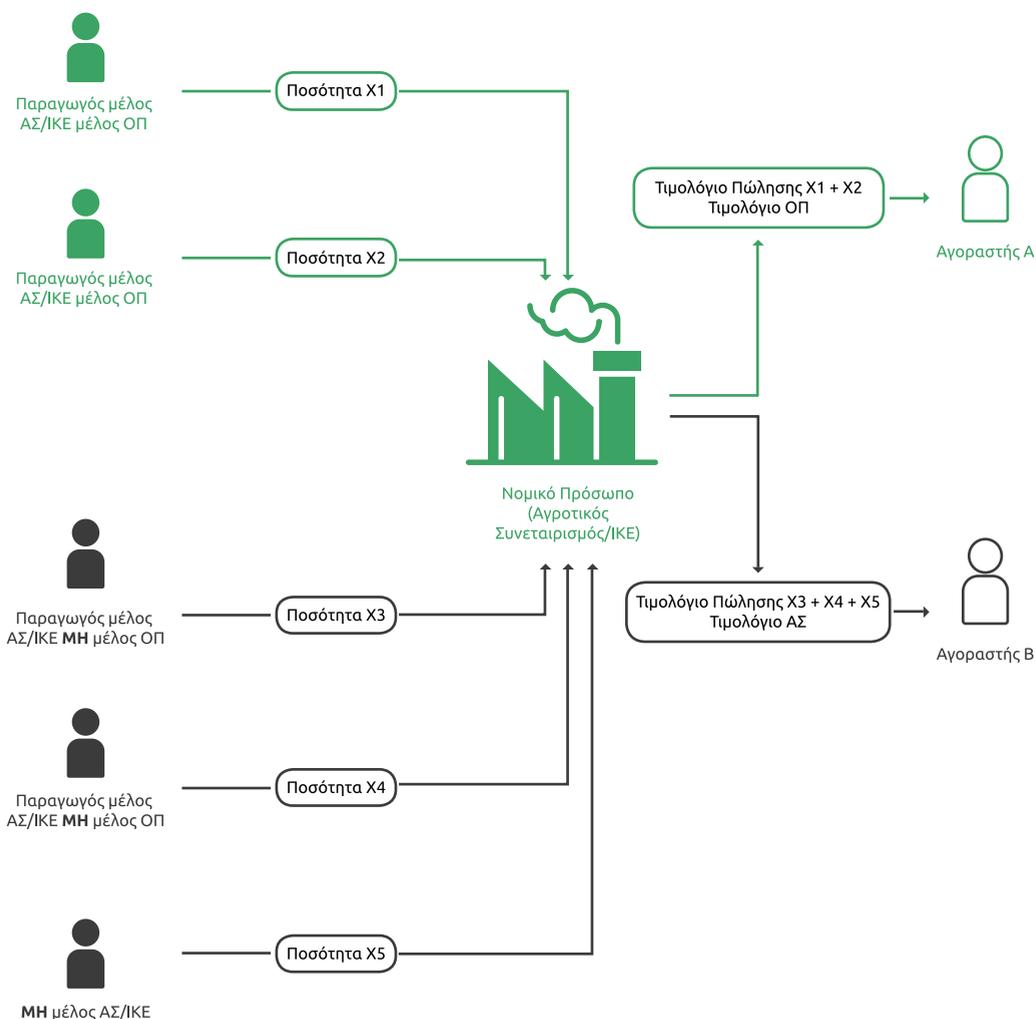
Στην περίπτωση όμως που τα μέλη των αναγνωρισμένων ΟΠ αποτελούν το σύνολο των μελών της νομικής οντότητας, μπορούν οι νομικές οντότητες να τηρούν το λογιστικό τους σύστημα σύμφωνα με τα όσα προβλέπονται για αυτές στην ισχύουσα νομοθεσία³².

Η πιο σημαντική διάκριση αφορά τα τιμολόγια πώλησης προϊόντος που αφορούν στην ΟΠ που πρέπει να διαχωρίζονται από τα υπόλοιπα στοιχεία του υπερκείμενου νομικού προσώπου και να γίνεται η σχετική αναφορά στα στοιχεία της ΟΠ. Δηλαδή, οι συναλλαγές των μελών της ΟΠ πρέπει να διαχωρίζονται από τα λοιπά μέλη του νομικού προσώπου, εφόσον τα τελευταία δεν είναι μέλη της ΟΠ. Αυτό μπορεί να συμβεί αν το νομικό σχήμα διαχειρίζεται και άλλα προϊόντα που δεν αφορούν την ΟΠ ή αν υπάρχουν μέλη ή πελάτες του νομικού προσώπου που δεν είναι εγγεγραμμένα στην ΟΠ. Η διάκριση αυτή φαίνεται καλύτερα στο παρακάτω σχήμα:

³¹ ΥΑ 40000/2003 «Τήρηση βιβλίων και Ειδικής Λογιστικής από τις Ενώσεις τους- Δημοσιοποίηση οικονομικών τους αποτελεσμάτων».

³² ΚΥΑ 966/71516/2019(ΦΕΚ Β΄ 1606/10.05.2019) «Τήρηση διακριτής λογιστικής από Οργανώσεις Παραγωγών και τις Ενώσεις τους, καθώς και τις Ομάδες Παραγωγών» (ΦΕΚ Β΄ 1606)

Σχήμα 2: Διαχείριση αγορών και πωλήσεων μιας νομικής οντότητας που έχει αναγνωριστεί ως ΟΠ

Στο παραπάνω σχήμα απεικονίζονται οι σχέσεις μιας νομικής οντότητας με διάφορους συναλλασσόμενους που μπορεί να είναι μέλη της ΟΠ που έχει συστήσει (Χ1,Χ2), μέτοχοι του νομικού προσώπου (Χ3,Χ4) ή απλώς πελάτες (Χ5). Από αυτές, μόνο οι ποσότητες Χ1 και Χ2 αφορούν αγορές από μέλη της ΟΠ και οι πωλήσεις των ποσοτήτων αυτών

θα πρέπει να διακρίνονται από τις πωλήσεις που αφορούν τις ποσότητες των λοιπών συναλλασσομένων στα σχετικά παραστατικά.

3.3 Τήρηση κριτηρίων αναγνώρισης

Οι ΟΠ πρέπει να διατηρούν την αναγνώρισή τους τα επόμενα χρόνια φροντίζοντας να καλύπτουν **κάθε έτος** τα ελάχιστα όρια μελών και εμπορευθείσας αξίας παραγωγής, βάσει των οποίων έχουν αναγνωριστεί.

Η διαφορά της επικαιροποίησης της αναγνώρισης όσον αφορά την αξία παραγωγής είναι ότι για τον έλεγχο διατήρησης της αναγνώρισης εξετάζονται τα **τιμολόγια πώλησης της ΟΠ προς τρίτους**, του/των προϊόντων προς αναγνώριση (και όχι τα τιμολόγια πώλησης των μελών όπως ίσχυε κατά την αναγνώριση.) Σημειώνεται στο σημείο αυτό ότι στην περίπτωση αποδεδειγμένου, με στοιχεία ΕΛΓΑ, καταστροφικού γεγονότος που επηρέασε την αξία εμπορευθείσας παραγωγής, η αποζημιωθείσα αξία της παραγωγής μπορεί να συμπληρώνει την αποκλίνουσα αξία εμπορευθείσας παραγωγής για τη διατήρηση της αναγνώρισης.

Ο έλεγχος διοικητικός ή/και επιτόπιος διενεργείται σε τακτά χρονικά διαστήματα και σε κάθε περίπτωση εντός τριετίας, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από ειδικότερες διατάξεις. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης της ΟΠ, εντός διαστήματος τεσσάρων (4) μηνών, αναστέλλεται η αναγνώρισή της για ένα έτος, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται και οι τέσσερις (4) παραπάνω μήνες. Εάν στο τέλος της περιόδου αναστολής, η ΟΠ συνεχίζει να μην τηρεί τα κριτήρια αναγνώρισης ανακαλείται η αναγνώρισή της.

Ειδική περίπτωση αποτελεί η μετάπτωση μιας Οργάνωσης Παραγωγών σε Ομάδα Παραγωγών (για την οποία ισχύουν χαμηλότερα όρια), αλλά δεν υπάρχει θεσμοθετημένη διαδικασία και η μετάβαση αυτή εξαρτάται από τις οδηγίες της εκάστοτε ΔΑΟΚ.

Η σχέση της ΚΑΠ με τις ΟΠ

4.1 ΟΠ στην ΚΑΠ 2014-20

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 1308/2013 παραμένει μέχρι και σήμερα ο ευρωπαϊκός οδηγός για τη συγκρότηση, την αναγνώριση και τη λειτουργία των ΟΠ, με σκοπό την ενίσχυση της θέσης των αγροτών στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων. Στην προηγούμενη προγραμματική περίοδο (2014-20) εμφανίστηκε για πρώτη φορά η στήριξη της σύστασης και λειτουργίας ΟΠ, ως εξειδικευμένο μέτρο Αγροτικής Ανάπτυξης (άρθρο 27 του Καν. (ΕΕ) 1305/2013), γεγονός που ερμηνεύεται από την αναβάθμιση της αξίας και την ανάγκη επέκτασης της λειτουργίας των ΟΠ και σε άλλους τομείς προϊόντων, εκτός των οπωροκηπευτικών και του ελαιολάδου/επιτραπέζιας ελιάς, που στηρίζονταν μέχρι τότε μέσω των τομεακών παρεμβάσεων.

Η ενίσχυση για τη σύσταση ομάδων και οργανώσεων παραγωγών εξυπηρετούσε εξαιρετικά τη στόχευση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) και συγκεκριμένα την προτεραιότητα 3 για την οργάνωση της αλυσίδας τροφίμων. Η υποστήριξη αυτή υλοποιήθηκε στην Ελλάδα μέσα από το μέτρο 9 του ΠΑΑ 2014-20, που προέβλεπε την κάλυψη των εξόδων σύστασης και λειτουργίας μιας νέας ΟΠ για διάστημα 5 ετών, ώστε να αποκτήσει το μέγεθος και τον διοικητικό μηχανισμό που απαιτείται για μια δυναμική παρουσία στην αγορά.

Η προκήρυξη του μέτρου αυτού, σε συνδυασμό με την ΥΑ 397/18235/2017, η οποία έθεσε ένα ενιαίο πλαίσιο αναγνώρισης ΟΠ σε όλους τους τομείς προϊόντων, οδήγησε σε μια πρωτοφανή σύσταση και αναγνώριση ομάδων και οργανώσεων παραγωγών σε όλους τους τομείς προϊόντων, οδηγώντας στην έγκριση 191 αιτήσεων (Πίνακας 4):

Πίνακας 4: Αριθμός αιτήσεων, ολοκληρωμένων έργων και αντίστοιχων προϋπολογισμών ανά τομέα προϊόντων στο πλαίσιο υλοποίησης του Μ09.

ΤΟΜΕΑΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΙΤΗΣΕΩΝ ΣΤΟ Μ9 (1)	ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΕΡΓΩΝ Μ09 (2)	ΑΙΤΟΥΜΕΝΟΣ Π/Υ ΟΠ ΣΤΟ Μ09 (3)	ΤΕΛΙΚΟΣ Π/Υ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΣΤΟ Μ09 (4)	ΜΕΣΗ ΕΜΠΟΡΕΥΘΕΙΣΑ ΑΞΙΑ ΑΝΑ ΟΠ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2018-23 (5)
ΑΓΕΛΑΔΙΝΟ ΓΑΛΑ	29	28	9.509.617	7.392.223	264.008
ΑΙΓΟΠΡΟΒΕΙΟ ΓΑΛΑ	35	29	7.922.774	5.506.316	189.873
ΑΜΠΕΛΙ - ΟΙΝΟΣ	8	7	1.219.554	898.472	128.353
ΑΝΘΗ	1	0	416.000	0	-
ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ ΦΥΤΑ	2	0	138.000	0	-
ΒΑΜΒΑΚΙ	18	18	2.117.062	1.797.201	99.844
ΒΟΕΙΟ ΚΡΕΑΣ	7	6	1.428.242	959.852	159.975
ΕΛΙΕΣ - ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ	11	11	1.787.101	1.558.457	141.678
ΚΑΠΝΟΣ	7	6	2.415.810	1.871.006	311.834
ΠΑΤΑΤΑ	1	1	283.000	121.265	121.265
ΑΙΓΟΠΡΟΒΕΙΟ ΚΡΕΑΣ	1	1	85.325	65.333	65.333
ΜΕΛΙ	2	1	446.902	274.408	274.408
ΟΣΠΡΙΑ	3	1	382.709	61.923	61.923
ΡΥΖΙ	14	11	1.959.600	1.561.393	130.116
ΣΙΤΗΡΑ	12	10	1.678.890	1.095.191	99.563
ΣΤΕΒΙΑ	1	1	87.540	26.145	26.145
ΦΡΟΥΤΑ - ΛΑΧΑΝΙΚΑ	40	36	6.988.185	5.778.526	160.515
Γενικό Άθροισμα	191	169	38.866.312	28.967.710,24	171.407

Πηγή: Απόφαση ένταξης 4877/05.07.2019 στο Μέτρο 9 του ΠΑΑ 2014-20 & Απόφαση Ολοκλήρωσης Πράξεων 3993/09.01.2025 στο Μέτρο 9 του ΠΑΑ 2014-20

Ο παραπάνω πίνακας διαβάζεται με τον εξής τρόπο: οι στήλες (1) και (2) αναφέρονται στον αριθμό των ΟΠ που εγκρίθηκαν και τελικά ολοκλήρωσαν το επιχειρηματικό τους σχέδιο (22 ομάδες και οργανώσεις παραγωγών εγκατέλειψαν ενδιάμεσα το πρόγραμμα). Οι στήλες (3) και (4) αναφέρονται στο αρχικά εγκεκριμένο ποσό και σε αυτό που τελικά απορροφήθηκε από τις ΟΠ. Η διαφορά των σχεδόν 10εκ. € οφείλεται είτε σε ΟΠ που εγκατέλειψαν το πρόγραμμα, είτε σε ΟΠ που τελικώς διέθεσαν στην αγορά μικρότερη αξία προϊόντων από αυτήν που είχαν προβλέψει, με αποτέλεσμα να τους καταβληθεί μικρότερη ενίσχυση. Η στήλη (5) αφορά στο μέσο ποσό ενίσχυσης ανά τομέα προϊόντος. Τα πρώτα στοιχεία από την εφαρμογή του μέτρου ήταν ενθαρρυντικά, κυρίως λόγω της συμμετοχής από πολλούς τομείς προϊόντων παρά το γεγονός ότι ο όγκος συναλλαγών που διακινήθηκε τελικά μέσω των ΟΠ κινήθηκε σε χαμηλά επίπεδα (μόλις 100εκ. € σε ετήσια βάση). Με βάση τον πίνακα 4 μπορούν να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα για βασικούς τομείς της αγροτικής οικονομίας:

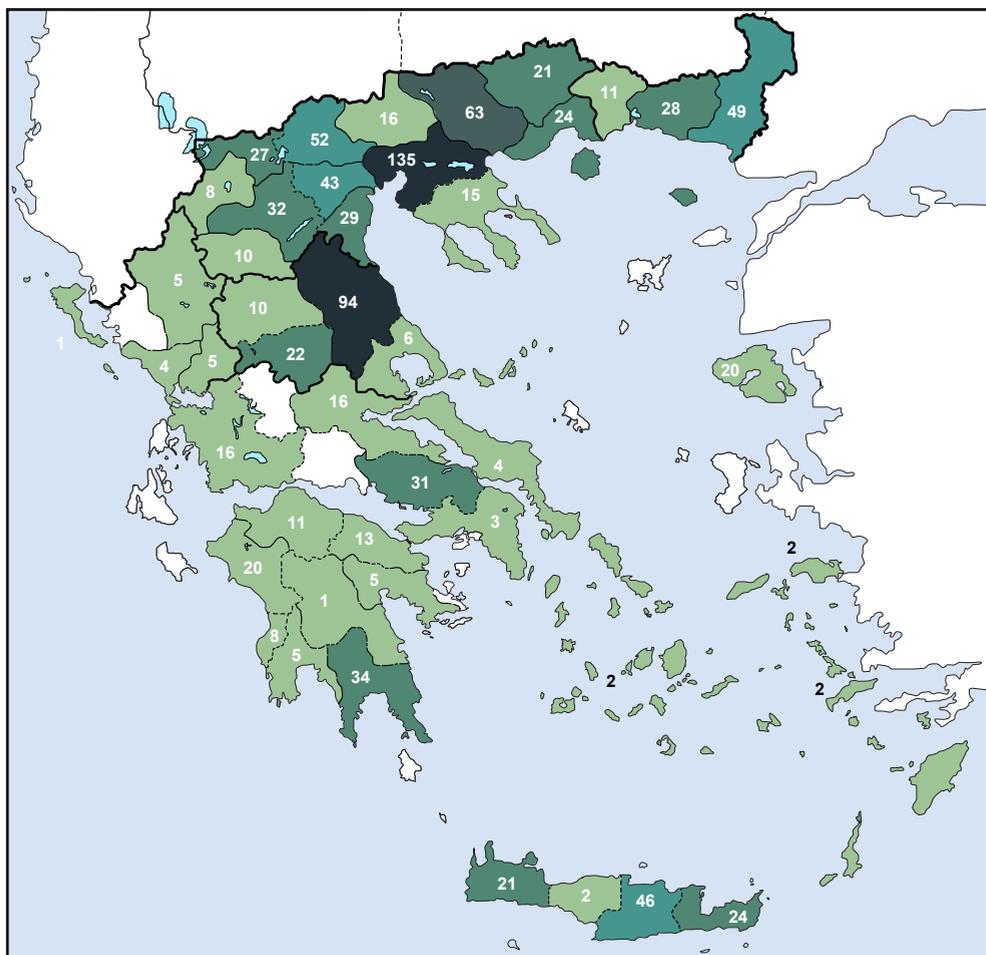
- Ο καπνός, παρά τα αλλεπάλληλα χτυπήματα που έχει δεχτεί στο πλαίσιο των αναθεωρήσεων της αγροτικής πολιτικής, απέδειξε ότι διαθέτει συλλογικά σχήματα με μεγάλη μέση αξία εμπορευθείσας παραγωγής. Η ισχυρή του παρουσία στο Μ09 αποκαλύπτει ότι ο συγκεκριμένος τομέας διαθέτει ακόμα ισχυρή δυναμική και μεγάλη εμπορική δραστηριότητα που πραγματοποιείται μέσω των συλλογικών του οργανώσεων.
- Η κτηνοτροφία έχει δυναμική αντιπροσώπευση από ομάδες και οργανώσεις παραγωγών, τόσο στο αγελαδινό όσο και στο αιγοπρόβειο γάλα, αντικατοπτρίζοντας την ισχυρή παρουσία κτηνοτροφικών συνεταιριστικών σχημάτων ή και ιδιωτικών εταιρειών που έχουν συστήσει παραγωγούς. Η ενίσχυση ενδυνάμωσε τις συλλογικές οργανώσεις να αποκτήσουν υποδομές συγκέντρωσης ή και διαχείρισης γάλακτος και να αποκτήσουν μεγαλύτερη διαπραγματευτική ισχύ σε σχέση με τις μεταποιητικές μονάδες (βλέπε εικόνα 1 από ΟΠ στη Λέσβο). Πάνω από το 30% των ΟΠ που υπέβαλαν αίτηση στο μέτρο αναγνωρίστηκαν στον τομέα του γάλακτος και μάλιστα με ευρεία διασπορά στη χώρα μας.

Εικόνα 1: Σύγκριση παραληπτηρίου γάλακτος στη Λέσβο πριν και μετά την ενίσχυση από το μέτρο 9

- Αντιθέτως, οι αντίστοιχες συλλογικές δράσεις στο κρέας υστερούν σημαντικά, για λόγους που σχετίζονται με τη φύση του προϊόντος και ενδεχομένως και την οργάνωση και τα ειδικά χαρακτηριστικά της αγοράς κρέατος. Οργανώσεις που εμπορεύονται από κοινού το κρέας είναι ελάχιστες (στο χοίρειο κρέας καμία) ενώ και ο όγκος συναλλαγών παραμένει σημαντικά χαμηλότερος σε σχέση με το γάλα.
- Τα αρωματικά φυτά, τα όσπρια, ακόμα και η στέβια που προβάλλεται ως καινοτόμο προϊόν, υστερούν σημαντικά τόσο στη συλλογική οργάνωση του τομέα όσο και σε εμπορικές συναλλαγές μεγάλου όγκου.
- Το αμπέλι και το βαμβάκι εμφανίζουν αφενός μικρό αριθμό συλλογικών σχημάτων, αφετέρου ασθενική εμπορική δραστηριότητα, γεγονός που δεν αιτιολογείται από την αξία των προϊόντων τους στην ελληνική οικονομία. Μια πρώτη εξήγηση είναι ότι οι συναλλαγές συνάπτονται απευθείας μεταξύ παραγωγών και μεταποιητικών επιχειρήσεων χωρίς να μεσολαβούν συνεταιρισμοί ή άλλα συλλογικά σχήματα.
- Για το ελαιόλαδο και τα σπρωκοκηπευτικά δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα καθώς οι πιο δυναμικές ΟΠ υλοποιούν εδώ και πολλά έτη επιχειρησιακά προγράμματα στον αντίστοιχο τομέα με αποτέλεσμα να μην ήταν επιλέξιμη η συμμετοχή τους στο ΜΟ9.
- Παρά τα σχετικά περιορισμένα αποτελέσματα στην οργάνωση της αγοράς την περίοδο 2018-2023 εκτινάχθηκε ο αριθμός των αναγνωρισμένων ΟΠ σε άνω των 1000 σε όλους σχεδόν τους τομείς προϊόντων. Η παρακάτω γεωγραφική κατανομή (με βάση τα στοιχεία του 2023) μπορεί να οδηγήσει τον αναγνώστη σε

διάφορα συμπεράσματα ως προς τον βαθμό οργάνωσης διαφορετικών περιοχών λόγω τοπικών ιδιαιτεροτήτων, όπως η αγροτική δραστηριότητα, η ύπαρξη συνεταιριστικών σχημάτων και οργανωμένων δομών διαχείρισης προϊόντων, η παρουσία εξειδικευμένων γεωργικών συμβούλων κλπ.

Αριθμός Ομάδων και Οργανώσεων Παραγωγών ανά Περιφερειακή Ενότητα (2023)

Χάρτης 1: Κατανομή Ομάδων και Οργανώσεων ανά Περιφερειακή Ενότητα (στοιχεία 2023)

4.2 ΟΠ στην ΚΑΠ 2023-27

Η ενίσχυση της θέσης των αγροτών στις αλυσίδες αξίας αποτελεί σημαντική προτεραιότητα της νέας ΚΑΠ. Ο ειδικός στόχος 3³³ αποσκοπεί στην ενίσχυση της θέσης των αγροτών μέσω διαφόρων δράσεων, όπως η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των αγροτών, η ενίσχυση των συνεργιών εντός των αλυσίδων αξίας, η στήριξη της ανάπτυξης μοντέλων παραγωγής που βασίζονται στην αγορά, η προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας, η βελτίωση της διαφάνειας της αγοράς και η εξασφάλιση αποτελεσματικών μηχανισμών κατά των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών.

Παρόλο που οι διαρθρωτικές αλλαγές έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην πρωτογενή παραγωγή (π.χ. συνεχιζόμενη αύξηση της κλίμακας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων), τα ποσοστά συγκέντρωσης στον τομέα της γεωργίας παραμένουν πολύ χαμηλότερα σε σύγκριση με τα αντίστοιχα των τομέων των προμηθευτών και αγοραστών του. Επιπλέον, ο σχετικά χαμηλός βαθμός κινητικότητας των συντελεστών παραγωγής στη γεωργία (γη, οικογενειακή εργασία) περιορίζει τις δυνατότητες προσαρμογής, ιδίως βραχυπρόθεσμα, καθιστώντας έτσι τον τομέα ευάλωτο στην εκμετάλλευση, λόγω των ασυμμετριών στις διαπραγματεύσεις, με περιορισμένη οικονομική δύναμη για τους μεμονωμένους γεωργούς, και της κατάχρησης της ισχύος της αγοράς από τους υπόλοιπους παράγοντες της αγρο-διατροφικής αλυσίδας. Ένα σημάδι προς αυτή την κατεύθυνση είναι η υστέρηση του γεωργικού εισοδήματος σε σχέση με το υπόλοιπο της οικονομίας (χάσμα εισοδήματος)³⁴. Το πρόβλημα επιδεινώνεται από μια ενδημική κρίση εμπιστοσύνης μεταξύ των παραγωγών, που δυσκολεύει ακόμη περισσότερο τη συνεργασία μεταξύ τους.

Για τον σκοπό αυτόν η ΚΑΠ προβλέπει την ενίσχυση της συνεργασίας των παραγωγών μέσα από διάφορες παρεμβάσεις:

α) Η πιο «χειροπιαστή» είναι η στήριξη για τη σύσταση νέων ομάδων και οργανώσεων παραγωγών, μέσω της **Παρέμβασης 77.1.1 του 2ου πυλώνα Αγροτικής Ανάπτυξης**. Η στήριξη αυτή προβλέπει την κάλυψη των εξόδων σύστασης και λειτουργίας μιας νέας Ομάδας και Οργάνωσης Παραγωγών για διάστημα 5 ετών, ώστε να αποκτήσει το

³³ CAP SPECIFIC OBJECTIVES ...explained – Brief No 3: FARMER POSITION IN VALUE CHAINS https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/6d7791a2-5643-4b38-9673-ca57fa25dc70_en?filename=cap-specific-objectives-brief-3-farmer-position-in-value-chains_en.pdf

³⁴ European Commission: Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Agrosynergy, ECORYS and METIS, Mapping and analysis of CAP strategic plans – Assessment of joint efforts for 2023-2027, Chartier, O.(editor) and Folkesson Lillo, C.(editor), Publications Office of the European Union, 2023, <https://data.europa.eu/doi/10.2762/71556>

μέγεθος και τον διοικητικό μηχανισμό που απαιτείται για μια δυναμική παρουσία στην αγορά. Η παρέμβαση προκηρύχθηκε εντός του 2025 με ιδιαίτερα υψηλή συμμετοχή (247 αιτήσεις νέων ΟΠ) και προϋπολογισμό που ξεπέρασε τον διαθέσιμο της παρέμβασης.

β) Άλλες παρεμβάσεις είναι τα λεγόμενα **τομεακά προγράμματα του 1ου πυλώνα των Άμεσων Ενισχύσεων**, που υλοποιούνται κυρίως στους τομείς των οπωροκηπευτικών και του ελαιολάδου. Τα συγκεκριμένα τομεακά προγράμματα επιδοτούν επιχειρησιακά προγράμματα που υλοποιούν αποκλειστικά οργανώσεις παραγωγών με σκοπό την ενδυνάμωση της επιχειρησιακής τους επάρκειας και της διαπραγματευτικής τους δύναμης. Με άλλα λόγια απευθύνονται σε ώριμα συλλογικά σχήματα που έχουν ήδη διοικητική επάρκεια και αποσκοπούν μέσω επενδύσεων, εκπαιδεύσεων και άλλων ενεργειών να ενισχύσουν τη θέση τους στην αγορά (περισσότερες πληροφορίες στο κεφάλαιο 5). Ο κανονισμός έδινε επίσης τη δυνατότητα στα κράτη-μέλη να επεκτείνουν τα επιχειρησιακά τους προγράμματα και σε άλλους τομείς προϊόντων, χρηματοδοτώντας τους με ένα ποσοστό των άμεσων ενισχύσεων (3-5%) για τον συγκεκριμένο τομέα³⁵. Κάποιες χώρες αξιοποίησαν τη δυνατότητα αυτή για να στηρίξουν άλλους τομείς (γαλακτοκομικό τομέα στη Βουλγαρία, παραγωγή πατάτας στην Ιταλία) – όχι όμως η Ελλάδα.

γ) Τέλος, υπάρχουν παρεμβάσεις Αγροτικής Ανάπτυξης όπου η συμμετοχή των συλλογικών σχημάτων ή των παραγωγών που συμμετέχουν σε ΟΠ εξασφαλίζει υψηλότερη βαθμολογία ή/και ποσό ή ποσοστό ενίσχυσης. Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω:

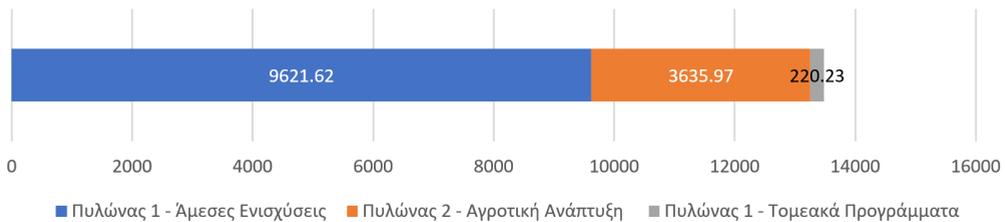
	Μοριοδότηση	Αυξημένο ποσό ή ποσοστό ενίσχυσης
Παρέμβαση Π3-70-1.3: Εφαρμογή εναλλακτικών μεθόδων φυτοπροστασίας με στόχο τη μείωση των φυτοφαρμάκων	✓	

³⁵ Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 establishing rules on support for strategic plans to be drawn up by Member States under the common agricultural policy (CAP Strategic Plans)

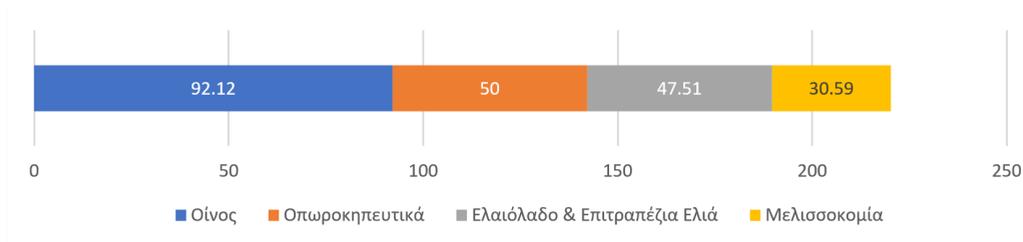
Παρέμβαση Π3-73-2.1: Σχέδια Βελτίωσης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων που συμβάλλουν στην Ανταγωνιστικότητα		✓
Παρέμβαση Π3-73-2.2: Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις που συμβάλλουν στην εξοικονόμηση ύδατος		✓
Παρέμβαση Π3-73-2.5: Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις για την προστασία από φυσικές καταστροφές		✓
Παρέμβαση Π3-73-2.6: Επενδύσεις κυκλικής οικονομίας και ενεργειακές επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις		✓
Παρέμβαση Π3-73-3.5: Προστασία, διατήρηση και βελτίωση των γενετικών πόρων στην κτηνοτροφία	Είναι επιλέξιμα μόνο συλλογικά όργανα κτηνοτρόφων	
Παρέμβαση Π3-77-3.1: Ανάπτυξη συνεργασιών μέσω Επιχειρησιακών Ομάδων (ΕΟ) της Ευρωπαϊκής Σύμπραξης Καινοτομίας	✓	

Οι τομεακές παρεμβάσεις και τα επιχειρησιακά προγράμματα

Όπως έχει προαναφερθεί, οι ομάδες και οργανώσεις παραγωγών ξεκίνησαν από τον τομέα των οπωροκηπευτικών, ως ένα μέσο για την ενίσχυση των επιχειρησιακών τους προγραμμάτων. Η ίδια δυνατότητα επεκτάθηκε λίγα χρόνια μετά στον τομέα της επιτραπέζιας ελιάς και του ελαιολάδου. Ακόμα και σήμερα, μόνο αναγνωρισμένες Οργανώσεις Παραγωγών μπορούν να υλοποιήσουν επιχειρησιακά προγράμματα στους δύο αυτούς τομείς, ενώ η χρηματοδότησή τους εντάσσεται στις λεγόμενες τομεακές παρεμβάσεις του 1ου πυλώνα της ΚΑΠ. Ο κανονισμός της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου έδινε τη δυνατότητα για επέκταση των τομεακών παρεμβάσεων και σε άλλους τομείς προϊόντων, αλλά στην τελική του έκδοση το Στρατηγικό Σχέδιο της ΚΑΠ 2023-27 δεν την ενεργοποίησε. Σημειώνεται ότι στις τομεακές παρεμβάσεις περιλαμβάνεται και ο τομέας του οίνου και της μελισσοκομίας, όμως οι ενέργειες που χρηματοδοτούνται δεν απαιτούν την υλοποίηση μέσω ΟΠ. Η κατανομή της χρηματοδότησης των τομεακών προγραμμάτων εντός του Στρατηγικού Σχεδίου και μεταξύ των τομεακών προγραμμάτων φαίνεται παρακάτω.

Εικόνα 2: Χρηματοδοτική κατανομή (Κοινοτική Συμμετοχή σε εκ. €) των τριών Παρεμβάσεων του Στρατηγικού Σχεδίου της ΚΑΠ 2023 -2027

Εικόνα 3: Χρηματοδοτική κατανομή (Κοινοτική Συμμετοχή) των τεσσάρων βασικών τύπων Παρεμβάσεων των Τομεακών Προγραμμάτων του Στρατηγικού Σχεδίου της ΚΑΠ 2023 -2027

5.1 Τομεακό πρόγραμμα οπωροκηπευτικών

Οι τομεακές παρεμβάσεις στον τομέα των οπωροκηπευτικών είναι υποχρεωτικές για τα κράτη μέλη με αναγνωρισμένες οργανώσεις παραγωγών και αυτό οφείλεται στην ιστορική τους σημασία ως το μοναδικό εργαλείο για την καταβολή των άμεσων ενισχύσεων στον συγκεκριμένο τομέα. Η στήριξη παρέχεται μέσω επιχειρησιακών προγραμμάτων ως μέσο χρηματοδότησης για τα μέλη των οργανώσεων παραγωγών με ιστορία που ξεκινάει από το 1996. Αποτελούνται από διάφορους τύπους παρεμβάσεων που οι οργανώσεις παραγωγών επιλέγουν με βάση τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά τους και οι οποίες υλοποιούνται σε διάστημα 3-5 ετών.

Τα χρηματοδοτικά κονδύλια (δαπάνη της Ένωσης) του τομεακού προγράμματος οπωροκηπευτικών έχουν υπολογιστεί σε 10εκ. € σε ετήσια βάση, με το συνολικό ύψος να ανέρχεται σε 50 εκατ.€, για τη προγραμματική περίοδο 2023 – 2027. Τα επιχειρησιακά προγράμματα των οργανώσεων παραγωγών οπωροκηπευτικών, δύναται να περιλαμβάνουν τις παρακάτω παρεμβάσεις:

- Επενδύσεις σε υλικά και άυλα περιουσιακά στοιχεία, έρευνα και πειραματικές και καινοτόμες μεθόδους παραγωγής
- Συμβουλευτικές υπηρεσίες
- Κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένης της καθοδήγησης και της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών
- Προώθηση, επικοινωνία και εμπορία
- Συστήματα ποιότητας

-
-
- Συστήματα ιχνηλασιμότητας και πιστοποίησης
 - Δράση απόσυρσης από την αγορά για δωρεάν διανομή ή άλλον προορισμό

Σε σύγκριση με τα προγράμματα που ήταν διαθέσιμα στο παρελθόν η νέα προγραμματική περίοδος δεν παρουσιάζει καινοτομίες όσον αφορά τα είδη των παρεμβάσεων. Τα κράτη μέλη συνεχίζουν να χρησιμοποιούν τα υφιστάμενα μέσα στήριξης, ενσωματώνοντάς τα στο συνολικό στρατηγικό τους σχέδιο σε συμπληρωματικότητα με άλλα μέσα στήριξης. Ωστόσο, μια σημαντική καινοτομία είναι η απαίτηση ενίσχυσης των συλλογικών προσπαθειών που καταβάλουν οι ΟΠ για την προστασία του περιβάλλοντος και την άμβλυση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτήν. Αυτό επιτυγχάνεται με την κατανομή του 15 % των δαπανών των επιχειρησιακών προγραμμάτων για την ένταξη τέτοιων δράσεων και του 5 % των δαπανών για την ενίσχυση των δράσεων έρευνας, ανάπτυξης και καινοτομίας³⁶.

Τα επιχειρησιακά προγράμματα είχαν ουσιαστικό αντίκτυπο στην ενδυνάμωση των οργανώσεων παραγωγών οπωροκηπευτικών και στη βελτίωση της θέσης των παραγωγών στην αγορά. Ο κατάλογος των δράσεων που μπορούν να χρηματοδοτηθούν από ένα επιχειρησιακό πρόγραμμα είναι ανεξάντλητος: επενδύσεις στις υποδομές των ΟΠ, αγορά εξοπλισμού για τους παραγωγούς και την ΟΠ, πιστοποίηση σε συστήματα ποιότητας, απόσυρση και δωρεάν διανομή προϊόντων, νέες φυτείες, λογισμικό διαχείρισης εκμεταλλεύσεων και ιχνηλασιμότητας, εφαρμογή νέων καλλιεργητικών πρακτικών και δαπάνες προβολής και προώθησης επιδοτούνται και συμβάλουν στην υλοποίηση του σχεδίου που καταστρώνουν οι παραγωγοί για να τοποθετήσουν καλύτερα τα προϊόντα τους στην αγορά.

Συνολικά, η συμβολή και η αποτελεσματικότητα των επιχειρησιακών προγραμμάτων στην επίτευξη των στόχων της ΚΑΠ ήταν και είναι θετικές. Ειδικότερα, τα επιχειρησιακά προγράμματα θεωρούνται αποτελεσματικά και αποδοτικά όσον αφορά τη βελτίωση της ελκυστικότητας της συμμετοχής στις ΟΠ, την προώθηση της συγκέντρωσης της προσφοράς, την προώθηση της διάθεσης στην αγορά και την ενίσχυση της εμπορικής αξίας των προϊόντων των ΟΠ, καθώς και τη διασφάλιση της προσαρμογής της παραγωγής των ΟΠ στη ζήτηση.

Επίσης, όσον αφορά τους στόχους που σχετίζονται με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, την προστασία και τη διατήρηση του περιβάλλοντος, καθώς και

³⁶ Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 establishing rules on support for strategic plans to be drawn up by Member States under the common agricultural policy (CAP Strategic Plans)

την πρόληψη και διαχείριση κρίσεων, η συμβολή αξιολογείται ως θετική, αν και τα στοιχεία από τις περιφερειακές αρχές στα οποία βασίζονται τα συμπεράσματα δεν είναι ιδιαίτερα αξιόπιστα³⁷.

Για την υλοποίηση των επιχειρησιακών τους σχεδίων οι ΟΠ δημιουργούν επιχειρησιακό ταμείο (άρθρο 51 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115)³⁸. Το ανώτερο ετήσιο ύψος ενίσχυσης ανέρχεται στο 50% των δαπανών που έχουν πραγματοποιηθεί ή στο 4,1% της αξίας της παραγωγής που διετεθή στο εμπόριο από την ΟΠ την περίοδο αναφοράς. Το ανωτέρω ποσοστό ενωσιακής ενίσχυσης δύναται να αυξάνεται στο 4,6% για τις ΟΠ υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και το ποσοστό ενίσχυσης στο 100% για συγκεκριμένες δραστηριότητες.

Το καλό παράδειγμα!

Το γεγονός ότι οι Οργανώσεις Παραγωγών οπωροκηπευτικών λαμβάνουν ένα ποσοστό της εμπορευθείσας αξίας παραγωγής τους κάθε έτος ως ενίσχυση για την υλοποίηση των επιχειρησιακών τους προγραμμάτων σημαίνει ότι όσο μεγαλύτερη και πιο εμπορικά ενεργή είναι η ΟΠ, τόσο μεγαλύτερο πρόγραμμα μπορεί να αιτηθεί και τόσο μεγαλύτερο το όφελος για τα μέλη της. Αυτή η απλή και συνάμα ιδιοφυής αλλαγή στον τρόπο ενίσχυσης των παραγωγών οπωροκηπευτικών ήδη από το 1996 οδήγησε σε θεαματικά αποτελέσματα στην οργάνωση και στον εκσυγχρονισμό του τομέα. Το κίνητρο για τη συσπείρωση των δυνάμεων και τη συλλογική εμπορία των προϊόντων ήταν ισχυρό. Παραμένει ακόμα και σήμερα η μοναδική παρέμβαση στην οποία οι ενισχύσεις εξαρτώνται από την εμπορική επιτυχία των ΟΠ. Ακόμα και η Ελλάδα με τα πενιχρά αποτελέσματά της στην οργάνωση του τομέα οφείλει στα επιχειρησιακά προγράμματα των ΟΠ τον δυναμισμό που εμφανίζουν τα οπωροκηπευτικά σήμερα. Στα επιχειρησιακά προγράμματα του ελαιολάδου και της επιτραπέζιας ελιάς χρειάστηκε να περάσουν πάνω από 20 χρόνια για να εφαρμοστεί το ίδιο μοντέλο.

³⁷ Commission européenne, Direction générale de l'agriculture et du développement rural, ECORYS et IfLS, Synthesis of evaluation reports from Member States regarding their national strategies for sustainable 2013-2018 operational programmes in the fruit and vegetables sector : executive summary, Office des publications de l'Union européenne, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2762/242704>

³⁸ ΥΑ 1400/39526 Καθορισμός των αναγκαίων συμπληρωματικών μέτρων για την εφαρμογή των επιχειρησιακών προγραμμάτων στον τομέα των οπωροκηπευτικών, στο πλαίσιο του Στρατηγικού Σχεδίου Κοινής Αγροτικής Πολιτικής 2023 - 2027.

Για την Ελλάδα τα πιο πρόσφατα στοιχεία (τριετία 2020-2022) φαίνονται παρακάτω:

	2020	2021	2022
Αριθμός αναγνωρισμένων ΟΠ	128	127	123
Αριθμός ΟΠ που υλοποιούν επιχειρησιακό πρόγραμμα	Μ/Δ	Μ/Δ	91
Αξία εμπορευθείσας παραγωγής που διακινείται μέσω των ΟΠ	350 εκ. €	369 εκ. €	400 εκ. €
Αξία επιχειρησιακών προγραμμάτων	17 εκ. €	17,6 εκ. €	19,18 εκ. €

Πηγή: Annual Reports 2020,2021,2022 DG AGRI/ Unit B.1 – Economic sustainability

Ο στόχος για τη νέα προγραμματική περίοδο 2023-27 αντιστοιχεί σε 100 επιχειρησιακά προγράμματα, όμως ακόμη δεν υπάρχουν δεδομένα για την εξέλιξη της συγκεκριμένης τομεακής παρέμβασης. Τα τελευταία στοιχεία αναφέρονται σε 75 επιχειρησιακά προγράμματα ενωσιακής αξίας 12,49 € τα οποία ολοκληρώνονται έως τις 31.12.2025³⁹.

5.2 Τομεακό πρόγραμμα ελαιολάδου και επιτραπέζιας ελιάς

Στην Ελλάδα ο τομέας αυτός έχει αντίστοιχη εμπειρία στην υλοποίηση επιχειρησιακών προγραμμάτων ήδη από το 2003, οπότε και εγκρίθηκαν τα πρώτα επιχειρησιακά προγράμματα στην Ελλάδα. Η χρηματοδότηση τους προέρχεται από ένα ποσοστό των

³⁹ ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ – ΚΑΠ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 2023-2027 - Έκδοση 2024.2

άμεσων ενισχύσεων για τους ελαιοπαραγωγούς (2%) που μπορούν να παρακρατούν τα κράτη μέλη προκειμένου οι εγκεκριμένες οργανώσεις φορέων να ενθαρρύνονται για να καταρτίζουν προγράμματα εργασίας που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας παραγωγής ελαιολάδου και επιτραπέζιων ελιών.

Τα επιχειρησιακά προγράμματα ελαιολάδου υλοποιούνταν σε τριετίες ενώ σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη η 9η περίοδος υλοποίησης τους (2024-2027) που συμπίπτει με την τρέχουσα προγραμματική περίοδο της ΚΑΠ 2023-27. Τα προγράμματα αυτά μοιάζουν με αυτά των οπωροκηπευτικών με τρεις βασικές διαφορές:

1) Η υλοποίησή τους δεν είναι υποχρεωτική – το κράτος μέλος μπορεί να επιλέξει να επιστρέψει στη χρηματοδότηση στις άμεσες ενισχύσεις των ελαιοπαραγωγών και να μην επιτρέψει την εκτέλεση επιχειρησιακών προγραμμάτων (πχ η Ισπανία έχει σταματήσει εδώ και αρκετά χρόνια τη χρηματοδότησή τους).

2) Στα πρώτα χρόνια της υλοποίησής τους είχαν δυνατότητα υποβολής επιχειρησιακών προγραμμάτων μόνο οι **οργανώσεις φορέων** και όχι παραγωγών (πχ Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών ή Τριτοβάθμιες Οργανώσεις). Από την περίοδο εκείνη έχει μείνει μέχρι και σήμερα (και μάλιστα αναγράφεται και σε θεσμικό επίπεδο!) η ονομασία «Οργανώσεις Ελαιουργικών Φορέων - ΟΕΦ» αντί το ορθού Οργανώσεις Παραγωγών Ελαιολάδου/ Επιτραπέζιας ελιάς. Ο περιορισμός αυτός αναιρέθηκε την τριετία 2015-2018 και πλέον μπορούν να υποβάλουν αιτήσεις και οι πρωτοβάθμιες οργανώσεις παραγωγών.

3) Η χρηματοδότηση των προγραμμάτων γινόταν στη βάση της επάρκειας των δράσεων που περιγράφονταν και του εύλογου κόστους τους και όχι βάσει της εμπορευθείσας αξίας παραγωγής των ΟρΠ. Με άλλα λόγια, μια Οργάνωση Παραγωγών Ελαιολάδου μπορούσε να λάβει ένα ιδιαίτερα «γενναϊόδωρο» επιχειρησιακό πρόγραμμα χωρίς να απαιτείται η ίδια να εμπορεύεται τα προϊόντα της. Η μη σύνδεση της χρηματοδότησης των ΟρΠ με την εμπορική αξία της παραγωγής τους λειτούργησε ανασταλτικά στην οργάνωση της αγοράς του ελαιοκομικού τομέα και στη βελτίωση της θέσης τους στην αγορά, εφόσον οι οργανώσεις παραγωγών δεν είχαν κίνητρο να αυξήσουν την αξία και τον όγκο παραγωγής τους που τοποθετούσαν στην αγορά. Παρότι ο Καν. (ΕΕ) 2021/2115 προσπάθησε να διορθώσει αυτήν τη στρέβλωση ο τρόπος που υλοποιήθηκε από την ελληνική διοίκηση αναίρεσε σε μεγάλο βαθμό την πρόβλεψη του κοινοτικού κανονισμού.

Τα χρηματοδοτικά κονδύλια (δαπάνη της Ένωσης) του τομεακού προγράμματος ελαιολάδου έχουν υπολογιστεί σε 10,66εκ. € σε ετήσια βάση, με το συνολικό ύψος να ανέρχεται σε 47,51 εκατ. €, για τη προγραμματική περίοδο 2023 – 2027. Τα

επιχειρησιακά προγράμματα των οργανώσεων παραγωγών οπωροκηπευτικών, δύναται να περιλαμβάνουν τις παρακάτω παρεμβάσεις:

- Επενδύσεις σε υλικά και άυλα περιουσιακά στοιχεία
- Συμβουλευτικές υπηρεσίες και Τεχνική Βοήθεια
- Κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένης της καθοδήγησης και της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών
- Προώθηση, επικοινωνία και εμπορία
- Συστήματα ποιότητας
- Συστήματα ιχνηλασιμότητας και πιστοποίησης
- Επαναφύτευση Ελαιώνων

Την περίοδο 2023-2027 έγιναν διάφορες βελτιώσεις στον σχετικό κανονισμό για την βελτίωση της επίπτωσης των προγραμμάτων στη θέση των παραγωγών στην διατροφική αλυσίδα. Η σπουδαιότερη αφορά στη χρηματοδοτική συνδρομή της Ε.Ε. που περιορίζεται στο 30 % της αξίας της παραγωγής που διατίθεται στο εμπόριο από κάθε οργάνωση παραγωγών ή ένωση οργανώσεων παραγωγών το 2023 και το 2024, στο 15 % τη διετία 2025 – 2026 και στο 10 % από το 2027. Μετά τη σχετική προκήρυξη της παρέμβασης, εγκρίθηκαν συνολικά 70 επιχειρησιακά προγράμματα από αντίστοιχες οργανώσεις παραγωγών ελαιολάδου και επιτραπέζιας ελιάς συνολικού προϋπολογισμού 42,65 εκ. €⁴⁰, παρότι η διαδικασία έγκρισης και χρηματοδότησής τους πέρασε διάφορες δυσκολίες^{41 42}.

⁴⁰ 2548/303610/08.10.2024 Απόφασης του Προϊσταμένου της Γεν. Δ/σης Τροφίμων - Καθορισμός του συνολικού ποσού επιχορήγησης, των δικαιούχων και του ποσού ενίσχυσης ανά δικαιούχο, για την υλοποίηση της Παρέμβασης Π2-47.2 «Επιχειρησιακά Προγράμματα Εργασίας Οργανώσεων Ελαιουργικών Φορέων (ΟΕΦ)

⁴¹ Το φιάσκο με τα προγράμματα των Οργανώσεων Ελαιουργικών Φορέων (ΟΕΦ) – Ηλεκτρονικό άρθρο στον Αγρότυπο 27/11/2024 <https://www.agrotypos.gr/chrима/programma-agrotikis-anartyxis-paa/to-fiasko-me-ta-programmata-ton-organoseon-elaiourgikon>

⁴² Κίνδυνος απώλειας χρηματοδότησης για τα Προγράμματα ΟΕΦ Ελαιολάδου & Επιτραπέζιας Ελιάς – Δελτίο Τύπου ΕΘΕΑΣ, 09/09/2025 <https://etheas.gr/etheas-kindinos-apoleias-xrimatodotisis-gia-ta-programmata-oef-elai-oladou-kai-epitrapezias-elias/>

Το κακό παράδειγμα!

Οι Οργανώσεις Παραγωγών Ελαιολάδου και Επιτραπέζιας Ελιάς ποτέ δεν αξιολογήθηκαν στη βάση της εμπορικής τους επιτυχίας. Η χρηματοδότηση των επιχειρησιακών τους προγραμμάτων ήταν πάντα συνάρτηση των δαπανών που μπορούσαν να υλοποιήσουν και όχι της αξίας των προϊόντων που εμπορεύονταν. Επομένως, είχαν μικρό κίνητρο να επενδύσουν στην προώθηση της παραγωγής τους, στην εφαρμογή νέων εμπορικών προτύπων και στην αύξηση της τιμής και του όγκου παραγωγής, γεγονός που αποτυπώνεται και στις δράσεις των προγραμμάτων τους. Ακόμη και σήμερα είναι άγνωστο το ποσοστό της αγοράς ελαιολάδου/επιτραπέζιας ελιάς που εμπορεύονται οι ΟΠ. Παρά το γεγονός ότι είχαν μεγαλύτερη ετήσια χρηματοδότηση και υψηλότερα ποσοστά χρηματοδότησης από τον τομέα των οπωροκηπευτικών, τα αποτελέσματα από την υλοποίησή των επιχειρησιακών τους προγραμμάτων είναι αμφίσημα. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα τομεακά προγράμματα του ελαιολάδου δεν βοήθησαν τις ΟρΠ και τους παραγωγούς τους να εκσυγχρονίσουν τα μέσα παραγωγής τους και να βελτιώσουν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της ελαιοκαλλιέργειας – ο τρόπος όμως εφαρμογής δεν ωφέλησε στη βελτίωση της θέσης του παραγωγού στην αλυσίδα αξίας που είναι και ο αντικειμενικός στόχος των ΟΠ.

Ο τομέας της κτηνοτροφίας

Η κτηνοτροφία παρέμεινε για αρκετά χρόνια ο «φτωχός συγγενής» των ΟΠ, με το ενδιαφέρον να παραμένει αναιμικό ακόμα και μετά τη θέσπιση ειδικού θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα για τον τομέα του γάλακτος, το 2013. Ένα έτος νωρίτερα, το 2012, η Ε.Ε. εισήγαγε μια δέσμη μέτρων στον τομέα του γάλακτος (γνωστό και ως Milk Package) το οποίο περιλάμβανε μια σειρά διατάξεων με σκοπό να βελτιώσει την αλυσίδα εφοδιασμού στον τομέα των γαλακτοκομικών προϊόντων και να αυξήσει την ανθεκτικότητά της μετά τη λήξη του συστήματος ποσοστώσεων το 2015, εν' όψη και των έκτακτων εξελίξεων που οδήγησαν τελικά σε κατάρρευση των τιμών του γάλακτος το 2008/09. Μεταξύ των προτάσεων που θα εξομάλυναν τις ανωμαλίες στην αγορά ήταν ένα πλαίσιο για τις οργανώσεις παραγωγών και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις⁴³.

Ο κανονισμός αυτός (ενσωματώθηκε αργότερα στον βασικό κανονισμό 1308/2013 για τις ΟΠ) έθεσε το πλαίσιο ώστε οι κτηνοτρόφοι να συνενωθούν σε οργανώσεις παραγωγών που μπορούν να διαπραγματεύονται συλλογικά τους όρους των συμβάσεων (εντός ορισμένων ποσοτικών ορίων, ώστε να μην στρεβλώνεται ο ανταγωνισμός), συμπεριλαμβανομένης της τιμής του νωπού γάλακτος. Στη συνέχεια τα κράτη μέλη της ΕΕ μπορούσαν να καθιστούν υποχρεωτικές τις γραπτές συμβάσεις μεταξύ ΟΠ γάλακτος και μεταποιητών και να υποχρεώνουν τους αγοραστές γάλακτος να προσφέρουν στους κτηνοτρόφους, μέλη των ΟΠ, ελάχιστη διάρκεια σύμβασης. Με άλλα λόγια η Ε.Ε. χρησιμοποίησε ένα δοκιμασμένο μοντέλο που υπήρχε μέχρι τότε για τις ΟΠ ώστε να συνενωθούν οι κτηνοτρόφοι και να μπορούν να διαπραγματεύονται από κοινού συμβάσεις για την παράδοση του γάλακτος.

Έχει σημασία όμως να τονιστεί ότι παρότι ο στόχος όλων των ΟΠ είναι η από κοινού εμπορία των προϊόντων τους, στο **γάλα ο βασικός στόχος είναι η διαπραγμάτευση των τιμών** και όχι απαραίτητως η εμπορία τους. Εξαιτίας της προσθήκης αυτής έχουν

⁴³ Regulation (EU) No 261/2012 of the European Parliament and of the Council of 14 March 2012 amending Council Regulation (EC) No 1234/2007 as regards contractual relations in the milk and milk products sector

δημιουργηθεί ασάφειες στην ερμηνεία του βασικού κοινοτικού κανονισμού μεταξύ διαφορετικών προϊόντων⁴⁴.

Το 2016 παρουσιάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η Έκθεση για την εξέλιξη της κατάστασης της αγοράς στον τομέα των γαλακτοκομικών προϊόντων με σκοπό τη διερεύνηση της επίπτωσης του Milk Package^{45 46}. Η έκθεση αυτή, που βασίζεται στις απαντήσεις των κρατών μελών σε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο, παρουσιάστηκε 2 χρόνια νωρίτερα από την αρχική της πρόβλεψη εξαιτίας της εξαιρετικά δυσμενούς κατάστασης που έχει περιέλθει η αγορά του γάλακτος σε πανευρωπαϊκό επίπεδο και της απότομης πτώσης των τιμών του αγελαδινού γάλακτος.

Η έκθεση επιβεβαίωσε, για άλλη μια φορά, τη δύναμη αλλά και τα οφέλη που έχουν οι οργανωμένοι σε ομάδες κτηνοτρόφοι στη διαπραγμάτευση των τιμών αλλά και στη διασφάλιση σταθερότερων και καλύτερων τιμών. Επιπλέον εστίασε στο γεγονός πως οι Οργανώσεις Παραγωγών, ο ακρογωνιαίος λίθος της δέσμης μέτρων για τον τομέα του γάλακτος δεν έχουν ακόμα φτάσει στο μέγιστο της δυναμικής τους, κυρίως εξαιτίας ανεπαρκούς γνώσης των παραγωγών για τους στόχους και τα πλεονεκτήματα συμμετοχής. Η αναφορά κατέληξε στην ανάγκη να επεκταθούν οι προωθητικές ενέργειες ενημέρωσης για δημιουργία ΟΠ σε όλα τα επίπεδα ώστε να διαχυθούν τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας των παραγωγών και της ανταλλαγής εμπειριών και βέλτιστων πρακτικών. Οι πιο χρήσιμες πληροφορίες της έκθεσης αφορούσαν στην εικόνα των υφιστάμενων Οργανώσεων Παραγωγών στο αγελαδινό γάλα αλλά και των προοπτικών και προβλημάτων που παρουσιάζουν οι ΟΠ σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.). Από τα στοιχεία για το 2015, σε 17 χώρες της Ε.Ε. το ποσοστό που συλλέγουν οι κτηνοτροφικοί συνεταιρισμοί ανέρχεται σε άνω του 60%. Το ποσοστό αυτό δεν αφορά απαραίτητα τη συλλογή για μεταποίηση του προϊόντος αλλά περισσότερο την από κοινού διαπραγμάτευση των τιμών, για λογαριασμό των μελών τους, έναντι των εμπόρων. Με τον τρόπο αυτό οι συνεταιρισμοί/Οργανώσεις Παραγωγών διαχειρίζονται τις παραγόμενες ποσότητες όσον αφορά τις τρέχουσες και πολλές φορές τις μελλοντικές τιμές πώλησης του προϊόντος τους.

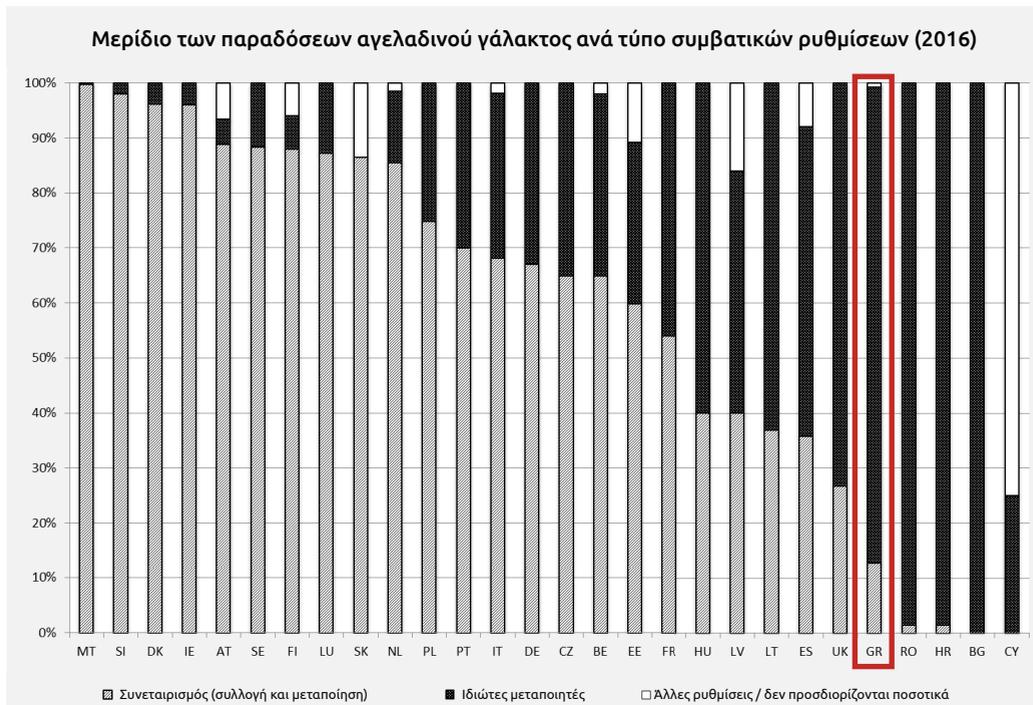
Στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται στο 12% του αγελαδινού γάλακτος

⁴⁴ Garcia Azcárate, T. (2018): Research for AGRI Committee – The sectoral approach in the CAP beyond 2020 and possible options to improve the EU food value chain European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels

⁴⁵ REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL Development of the dairy market situation and the operation of the “Milk Package” provisions COM/2016/0724 final

⁴⁶ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Evolution of compulsory contracts, Producer Organisations and the market situation for milk and milk products. Accompanying the document REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL Development of the dairy market situation and the operation of the “Milk Package” provisions - SWD/2016/0367 final

και αφορά κυρίως την ποσότητα γάλακτος που επεξεργάζονται ή μεταποιούν οι ίδιοι οι συνεταιρισμοί για την παραγωγή γάλακτος και άλλων γαλακτοκομικών προϊόντων και λιγότερο ως μέσο συγκέντρωσης της παραγωγής για διαπραγμάτευση των τιμών πώλησης.

Εικόνα 4: Μερίδιο παραδόσεων αγελαδινού γάλακτος σε Ε.Ε. ανά τύπο συμβατικών ρυθμίσεων (2016)

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν στα σχετικά ερωτηματολόγια προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα. Οι χώρες που δεν διαθέτουν Οργανώσεις Παραγωγών στον τομέα του γάλακτος διαβλέπουν δυνατότητες από τη δημιουργία τέτοιων ομάδων. Αντίθετα η Γερμανία, η οποία διαθέτει την πλέον ανεπτυγμένη δομή οργανώσεων παραγωγών στην ΕΕ, υποστηρίζει τη μετατροπή των υφιστάμενων οργανώσεων παραγωγών σε ευρύτερες δομές (Ενώσεις Οργανώσεων Παραγωγών - ΕΟΠ), αντί για τη δημιουργία νέων ενώ αντίστοιχο ενδιαφέρον υπάρχει και στη Γαλλία. Αυτό σημαίνει ότι στις χώρες με υφιστάμενες Οργανώσεις Παραγωγών ο στόχος είναι πλέον η μεγέθυνση, ώστε τα συλλογικά σχήματα που προκύπτουν να ανταπεξέρχονται καλύτερα στις συνθήκες της αγοράς προς όφελος των μελών τους.

Από την άλλη πλευρά οι ΟΠ διατύπωσαν και οι ίδιες τις απόψεις τους για τους λόγους σύστασης των ΟΠ καθώς και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά τους. Τα αποτελέσματα των απαντήσεων είναι τα παρακάτω:

Στόχος	Ποσοστό επίτευξης από ΟΠ
Καλύτερη τιμή	70%
Σταθερότερη τιμή	60%
Βελτίωση της θέσης των παραγωγών στην αλυσίδα	65%
Συλλογή της συνολικής παραγωγής γάλακτος για όλα τα μέλη της ΟΠ	71%
Βελτίωση της πρόσβασης σε πληροφορίες της αγοράς γάλακτος	73%
Παροχή επιπλέον υπηρεσιών στα μέλη	80%

Ένα σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από τις υφιστάμενες ΟΠ στον τομέα του γάλακτος είναι ότι ένα μικρό ποσοστό (μόλις 11 από τις 63) ενδιαφέρεται να εμπλακεί στη μεταποίηση του προϊόντος. Αυτό το χαμηλό ποσοστό αποδίδεται στις σημαντικές επενδύσεις που απαιτούνται για την υλοποίηση τέτοιων σχεδίων και στην έλλειψη επιχειρηματικού ενδιαφέροντος εκ μέρους των μελών των ΟΠ. Αντίθετα ο κύριος ρόλος τους ορίζεται ως η διαπραγμάτευση των τιμών (85%), των ποσοτήτων παράδοσης (75%), των όρων παράδοσης (60%) και των όρων πληρωμής (70%) ενώ κάποιες εμπλέκονται και στην οργάνωση κοινών αγορών εισροών (30%).

Ένα δεύτερο σημαντικό στοιχείο είναι ο λόγος ανυπαρξίας ΟΠ σε ορισμένες χώρες. Στα κράτη-μέλη όπου δεν υφίστανται αναγνωρισμένες ΟΠ (π.χ. Δανία, Φινλανδία, Ολλανδία, Σουηδία, Αυστρία, Ιρλανδία, Σλοβενία και Πολωνία) αυτό αποδίδεται στο ότι δεν υπάρχουν δυνατότητες για το εν λόγω μέσο, καθώς η συνεταιριστική δομή (ομάδες παραγωγών στην περίπτωση της Πολωνίας) επιτρέπει ήδη την καλή οργάνωση του τομέα. Στην περίπτωση της Τσεχίας αλλά και σε άλλες χώρες οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις χαρακτηρίζονται από μεγάλο μέγεθος και υπάρχει σχετική απροθυμία συνεργασίας μεταξύ των γεωργών (η οποία σχετίζεται επίσης με την προτίμηση που δείχνουν οι γεωργοί στην άμεση επαφή με τους αγοραστές).

Στην Ελλάδα, όπως αποτυπώθηκε και στο κεφάλαιο 4, η προκήρυξη του μέτρου 9 οδήγησε σε μια εκθετική αύξηση των ΟΠ στην κτηνοτροφία και συνολικά 64 ΟΠ ολοκλήρωσαν το επιχειρηματικό τους σχέδιο το 2023 στους τομείς του αιγοπρόβειου και αγελαδινού γάλακτος και του βοείου και αιγοπρόβειου κρέατος.

Παράγοντες επιτυχίας στη σύσταση και λειτουργία ΟΠ

Το 2019 ολοκληρώθηκε και δημοσιεύτηκε η μεγαλύτερη και πιο εκτεταμένη μελέτη που έχει γίνει για τις ΟΠ στην Ε.Ε⁴⁷. Η έρευνα αυτή βασίστηκε σε βιβλιογραφικά δεδομένα, στοιχεία από τις εθνικές αρχές αναγνώρισης αλλά κυρίως σε επιτόπιες συνεντεύξεις με εκπροσώπους Ο.Π. και προσφέρει εξαιρετικά χρήσιμα συμπεράσματα αλλά και προτάσεις πολιτικής σε όποιον ενδιαφέρεται να προβεί σε μια απλή σύγκριση με ό,τι συμβαίνει στις άλλες χώρες της Ευρώπης. Αξίζει να σημειωθεί εισαγωγικά, ότι οι ΟΠ αυξάνονται σταθερά σε όλες τις χώρες και σε όλους τους τομείς προϊόντων και προσφέρουν σημαντικά οφέλη για τα μέλη τους, αν παραμεριστούν γραφειοκρατικά εμπόδια και αγκυλώσεις νοοτροπίας των παραγωγών.

7.1 Κίνητρα και αντικίνητρα συμμετοχής

Ένα από τα βασικά ερωτήματα που κλήθηκε να απαντήσει η μελέτη ήταν το γιατί συμμετέχει ή δεν συμμετέχει ένας αγρότης σε μια Ο.Π., με τα αποτελέσματα να έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Τα κίνητρα και αντικίνητρα έχουν οριζόντια εφαρμογή σε όλη την Ε.Ε. και είναι τα παρακάτω:

α) Αύξηση της διαπραγματευτικής δύναμης των παραγωγών. Ο πλέον αυτονόητος λόγος για να ιδρυθεί μια ΟΠ! Όμως το μέγεθος, όπως θα δούμε παρακάτω είναι σημαντικό, διαφορετικά κινδυνεύει να χαθεί το όποιο πλεονέκτημα. Οι πιο πρόθυμοι στη δημιουργία ΟΠ είναι όσοι διακινούν ευπαθή προϊόντα, όσοι είναι μικροί παραγωγοί και οι νεότεροι σε ηλικία αγρότες. Επίσης είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι οι πιο πετυχημένες Ο.Π. είναι εκείνες στις οποίες συμμετέχουν αγρότες πλήρους απασχόλησης. Είναι άκρως

⁴⁷ Regulation (EU) No 261/2012 of the European Parliament and of the Council of 14 March 2012 amending Council Regulation (EC) No 1234/2007 as regards contractual relations in the milk and milk products sector

αποκαλυπτική η ειλικρινής απάντηση της πλειοψηφίας των ερωτώμενων από τον τομέα του εμπορίου (σούπερ-μάρκετ, λιανοπωλητές κλπ) ότι **ως μειονέκτημα στη δημιουργία Ο.Π. στον αγροτικό χώρο θεωρούν τη μείωση της δικής τους διαπραγματευτικής δύναμης!** Μάλλον θα δυσκολευόταν να βρει μια Ο.Π. καλύτερο επιχείρημα για να πείσει παραγωγούς να γίνουν μέλη της.

β) Βελτίωση της θέσης τους στην αγρο-διατροφική αλυσίδα. Οι τρόποι είναι πολλοί και μεταξύ αυτών η μείωση των μεσαζόντων, η μεταποίηση και τυποποίηση των αγροτικών τροφίμων καθώς και νέοι τρόποι προβολής και προώθησης. Σύμφωνα μάλιστα με τη μελέτη, οι πιο επιτυχημένες και επικερδείς αγροτικές επιχειρήσεις είναι εκείνες που περιλαμβάνουν **καθετοποίηση της αγροτικής παραγωγής που προέρχεται από οριζόντιες συνεργασίες παραγωγών.**

γ) Η αποφυγή του οικονομικού ρίσκου είναι ένας επιπλέον λόγος. Δεν είναι τυχαίο ότι οι χώρες που έχουν ανεπτυγμένα συλλογικά σχήματα μπορούν να ανταπεξέλθουν καλύτερα στις κρίσεις των τιμών, όπως **αποδείχθηκε περίτρανα στην κρίση του αγελαδινού γάλακτος το 2015-2016**, σύμφωνα και με την επίσημη έκθεση της Ε.Ε.⁴⁸ Ο κίνδυνος για τους παραγωγούς μειώνεται με την επίτευξη συμβολαιακών συμφωνιών (που είναι ο κύριος λόγος ύπαρξης των Ο.Π. στο γάλα στην Ε.Ε.) αλλά και μέσω του περιορισμού του κινδύνου σε περιπτώσεις συλλογικών επενδύσεων σε πάγιες υποδομές που απαιτούν υψηλά κεφαλαιακά διαθέσιμα.

δ) Οι κοινές προμήθειες εφοδίων αλλά και υπηρεσιών αποτελούν ένα σημαντικό όφελος για τον παραγωγό εφόσον, είτε μειώνεται το κόστος (όπως ισχύει στα εφόδια) είτε επιμερίζεται μεταξύ περισσότερων (πχ η παροχή υπηρεσιών από έναν γεωπόνο ή κτηνίατρο). Σε αρκετές χώρες (και στην Ελλάδα, τουλάχιστον παλαιότερα) τα συλλογικά σχήματα μπορούν ευκολότερα και με καλύτερους όρους να λαμβάνουν δάνεια για λογαριασμό των μελών τους.

ε) Η δυνατότητα εφαρμογής καινοτομιών είναι περισσότερο εφικτή στις ΟΠ αντί των μεμονωμένων αγροτών και είναι ένας επιπλέον λόγος συσπείρωσης των παραγωγών. Χαρακτηριστική δε περίπτωση είναι οι Επιχειρησιακές Ομάδες που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή συλλογικών σχημάτων αγροτών να συμμετάσχουν σε κοινοπραξίες και να

⁴⁸ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ σχετικά με την εξέλιξη της κατάστασης της αγοράς στον τομέα των γαλακτοκομικών προϊόντων και την εφαρμογή των διατάξεων της «δέσμης μέτρων για τον τομέα του γάλακτος», 24.11.2016

αξιοποιήσουν καινοτομίες που επιτρέπουν τη διαφοροποίηση των προϊόντων τους, τη μείωση του κόστους παραγωγής και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων του αγροτικού τομέα, με σημαντικότερη αυτή της κλιματικής αλλαγής.

στ) Ο **κοινωνικός παράγοντας** είναι εξαιρετικά σημαντικός, εφόσον οι ΟΠ σχετίζονται στενά με τις τοπικές αγροτικές κοινωνίες. Ο ανοιχτός και δημοκρατικός τρόπος λειτουργίας στη λήψη αποφάσεων και η έμφυτη επιθυμία των ανθρώπων να ανήκουν σε ένα ευρύτερο σύνολο καθιστούν σημαντικές επιλογές τις Ο.Π. Επίσης αρκετοί παραγωγοί αναγνωρίζουν ότι αυξάνεται η εμπιστοσύνη σε μια κοινωνία όταν τα μέλη της συμμετέχουν σε ένα επιχειρηματικό σχήμα, ενώ πρόσθετα δίνεται η δυνατότητα κατάρτισης και εκπαίδευσης αυτών. Το τελευταίο, δυστυχώς παραμελημένο στη χώρα μας, είναι από τους βασικούς στόχους σε οργανωμένες Ο.Π. άλλων χωρών.

Όσο ισχυρά είναι τα κίνητρα άλλη τόση ισχύ έχουν τα αντικίνητρα, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις αποδεικνύονται ισχυρότερα και απειλούν ουσιαστικά τη δημιουργία Ο.Π. Οι αιτίες των αντικινήτρων είναι τόσο οικονομικές όσο και θεσμικές.

α) Η **απουσία πληροφόρησης για τα πλεονεκτήματα** των Ο.Π. είναι ευρωπαϊκό φαινόμενο. Οι παραγωγοί δεν καταλαβαίνουν τα οφέλη και για το λόγο αυτό μένουν εκτός των ομάδων παραγωγών. Ειδικά στην Ελλάδα η επιφυλακτικότητα έχει φτάσει σε δυσθεώρητα ύψη, ως αποτέλεσμα και της συστηματικής αρνητικής προβολής των αγροτικών συνεταιρισμών ως αποτυχημένες οικονομικές οντότητες (βλέπε ενότητα για αγροτικούς συνεταιρισμούς). Η δυσκολία ευελιξίας στην εμπορία είναι ένας επιπλέον λόγος αφού, υπό προϋποθέσεις, βραχυπρόθεσμα ένας παραγωγός μπορεί να διεκδικήσει υψηλότερες τιμές. Τέλος οι προοπτικές της μαύρης οικονομίας δεν είναι ελληνική ιδιαιτερότητα αλλά επικερδής εναλλακτική και για αγρότες άλλων χωρών.

β) Αν όμως τα οικονομικά εμπόδια μπορούν να προσπεραστούν, τα **θεσμικά μοιάζουν ανυπέβλητα**. Πρώτο και σημαντικότερο είναι η απουσία διοικητικής καθοδήγησης και υποστήριξης, που στην Ελλάδα έχει πάρει τη μορφή μιας γενικής αοριστίας σχετικά με το καθεστώς των Ο.Π. Οι ασάφειες αυτές εμποδίζουν την πραγματική ανάπτυξη και ωρίμανση των Ο.Π. Η αδυναμία πρόωθης επιτυχημένων παραδειγμάτων και η ευρεία διάδοσή τους στον αγροτικό χώρο οδηγεί σε στασιμότητα τη συνεργατική διάθεση των παραγωγών. Τέλος οι μακρόχρονες και πολύπλοκες γραφειοκρατικές διαδικασίες, ειδικά σε περιπτώσεις υποβολής επιχειρηματικών σχεδίων, αποθαρρύνουν αρκετούς να εμπλακούν σε τέτοιες διαδικασίες.

7.2 Παράγοντες επιτυχίας της σύστασης ΟΠ

Το τελευταίο μέρος της έρευνας επικεντρώθηκε στους παράγοντες που επιδρούν στην επιτυχία και μακροημέρευση των Ο.Π. Στο σημείο αυτό η μελέτη γίνεται περισσότερο ποιοτική και βασίζεται στις συνεντεύξεις εκπροσώπων Ο.Π. και παραγόντων της αγοράς, οι οποίοι συγκλίνουν στους παρακάτω λόγους.

Οι χώρες που έχουν **ισχυρή παράδοση στους συνεταιρισμούς έχουν και τις πιο επιτυχημένες ΟΠ**. Εκεί δηλαδή που η συνεταιριστική συνείδηση είναι πιο έντονη υπάρχει γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη ομάδων και οργανώσεων παραγωγών. Ένας από τους βασικούς δείκτες ωριμότητας των ΟΠ είναι η οργάνωσή τους σε Ενώσεις Οργανώσεων Παραγωγών (ΕΟΠ). Χώρες, όπως η Γαλλία, με μεγάλο αριθμό συνεταιρισμών και οργανωμένες ομάδες παραγωγών έχουν και μεγάλο πλήθος ΕΟΠ. Αντίθετα, στην πρώην Ανατολική Ευρώπη, όπου ο θεσμός του συνεταιρισμού έχει αποκτήσει αρνητική σημασία λόγω της υποχρεωτικότητάς του, οι ΟΠ είναι μικρές, πολυτεμαχισμένες και αδύναμες (παρότι οι χώρες αυτές αξιοποιώντας τα ευρωπαϊκά κονδύλια ενδυναμώνονται κάθε χρόνο). Η Ελλάδα παραμένει μια ιδιαίτερη κατηγορία και εμφανίζεται ως ένα υβρίδιο μεταξύ των μεν και των δε. Παρότι η παράδοση της χώρας μας στους συνεταιρισμούς είναι ισχυρή, διαθέτει χαρακτηριστικά Ανατολικής Ευρώπης, σε όρους μεριδίου αγοράς των Ο.Π. που σε κανέναν τομέα δεν ξεπερνά το 10%. Δυστυχώς, αντίθετα με τις υπόλοιπες χώρες, η Ελλάδα δεν διαθέτει ακριβή στοιχεία για το ποσοστό των αγροτικών προϊόντων που διακινείται μέσω συνεταιρισμών και Ο.Π., χαρακτηριστικό που επισημαίνεται και στην ίδια τη μελέτη (για περισσότερα βλέπε κεφάλαιο 9).

Οι Ο.Π. με **ομοιογενή χαρακτηριστικά μελών έχουν καλύτερες πιθανότητες να αντέξουν στο χρόνο**. Οργανώσεις μεταξύ παραγωγών που παράγουν το ίδιο προϊόν και έχουν την ίδια δομή αγροτικών εκμεταλλεύσεων έχουν καλύτερες προοπτικές μακροπρόθεσμα. Αντίθετα συμπράξεις μεταξύ μικρών και μεγάλων παραγωγών οδηγούν σε υποψίες χειραγώγησης των Ο.Π. από τους μεγαλύτερους παραγωγούς και σε διχαστικές τάσεις ενώ οι ομάδες παραγωγών διαφορετικών προϊόντων έχουν διαμετρικά αντίθετες στρατηγικές προσέγγισης της αγοράς. Φυσικά η προσήλωση και η πίστη των μελών στις συνεταιριστικές αρχές υπερπηδούν κάθε διαφωνία και είναι ο λόγος που η εκπαίδευση στις αρχές του συνεργατισμού έχει τόσα οφέλη.

Η **ηγεσία και το προσωπικό** έχουν αναδειχθεί ως βασικοί πυλώνες ευημερίας των ΟΠ από όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Η στιβαρή ηγεσία μπορεί να λάβει στρατηγικές αποφάσεις που θα ενδυναμώσουν τη θέση τους. Επισημαίνεται όμως ότι στιβαρή δεν σημαίνει δεσπόζουσα ηγεσία, όπου οι αποφάσεις κρίνονται από τη βούληση ενός και μόνο ανθρώπου, που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι καλή συνταγή αποτυχίας. Ένα άρτια εκπαιδευμένο και επαρκώς κινητοποιημένο προσωπικό έχει το

δικό του μερίδιο στην επιτυχία των ΟΠ, ειδικά όταν επιλέγονται ικανά στελέχη στον τομέα της εμπορίας και των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ακόμα και η επιλογή αξιόλογων εξωτερικών συνεργατών που υποστηρίζουν τις ΟΠ έχει θετική επίδραση στην υλοποίηση και επιτυχία των επιχειρηματικών τους σχεδίων, ειδικότερα δε όταν προέρχονται από την τοπική περιοχή.

Κάποια χαρακτηριστικά συμπεράσματα, όπως τα παρακάτω, αποσκοπούν να βάλουν τους αναγνώστες σε περισσότερη σκέψη. Ένα αξιοπερίεργο αποτέλεσμα της μελέτης είναι ότι οι ΟΠ δεν επιτυγχάνουν απαραίτητως υψηλότερες τιμές για τα μέλη τους. Τα έμμεσα οικονομικά οφέλη είναι μεγαλύτερα για τον παραγωγό χωρίς τα οποία η θέση του θα ήταν εμφανώς χειρότερη. Το οφέλη αυτά περιλαμβάνουν τη διαπραγμάτευση καλύτερων όρων συμφωνίας και την προώθηση (marketing) των αγροτικών προϊόντων. Επιπλέον, οι περισσότεροι αγοραστές αγροτικών προϊόντων συγκλίνουν στο γεγονός ότι οι Ο.Π. είναι βασικοί φορείς προώθησης και εφαρμογής υψηλότερων ποιοτικών κριτηρίων στους παραγωγούς τους αλλά και παράγοντες ενίσχυσης της τοπικότητας των προϊόντων και της αγροτικής βιοποικιλότητας. Τέλος, οι περισσότερες Ο.Π. εμφανίζουν περιορισμένη διάθεση να εμπλακούν στην προώθηση πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων των μελών τους, αντιστρέφονται την επικοινωνία με τις ηγεσίες των αρμόδιων υπουργείων γεωργίας και αντιλαμβάνονται τις ομάδες και οργανώσεις παραγωγών ως οικονομικούς φορείς που λειτουργούν αποκλειστικά για την ευημερία των μελών τους.

Ενώσεις Οργανώσεων Παραγωγών, μια σχεδόν άγνωστη έννοια στην Ελλάδα.

Παρότι οι Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΕΑΣ) αποτελούσαν τη συνηθέστερη μορφή οργάνωσης των αγροτικών συνεταιρισμών αλλά και μια συντομογραφία που χρόνια μετά την κατάργησή τους συναντάται ακόμα ευρύτατα στον αγροτικό χώρο, οι ενώσεις των οργανώσεων παραγωγών (ΕΟΠ) είναι μια σχεδόν άγνωστη έννοια στην Ελλάδα.

Μια Ένωση Οργανώσεων Παραγωγών (ΕΟΠ) αποτελεί την πιο εξελιγμένη μορφή οργάνωσης των παραγωγών. Είναι προφανές ότι η σύστασή της περιλαμβάνει ώριμες Οργανώσεις Παραγωγών, οι οποίες συνήθως έχουν γεωγραφική εγγύτητα, που αποφασίζουν την ένωσή τους σε ένα μεγαλύτερο σχήμα με στόχο να συγκεντρώσουν ακόμη περισσότερο την παραγωγή και να οργανώσουν κεντρικά τους παραγωγούς.

Σε προηγούμενο κεφάλαιο είχαμε την ευκαιρία να αναλύσουμε τις ομάδες και τις οργανώσεις παραγωγών και να εμβαθύνουμε στο νομικό τους καθεστώς, στη λογιστική και διοικητική διαχείριση, στη χρηματοδότησή τους καθώς και στους παράγοντες επιτυχίας και αποτυχίας τους. Τι συμβαίνει όμως αν τα σχήματα αυτά επιθυμούν τη συνεργασία τους μέσω της σύστασης ενός κοινού οργάνου; Εννοείται αυτό που συμβαίνει και στους συνεταιρισμούς: η δημιουργία ενώσεων που αποσκοπούν στην επίτευξη κοινών στόχων.

Ένα τέτοιος στόχος μπορεί να είναι να εκτελούν δραστηριότητες που οι ΟΠ δεν εκτελούν ή δεν μπορούν να εκτελέσουν αποτελεσματικά, ή που είναι παρόμοιες με εκείνες που ήδη εκτελούν οι ΟΠ, αλλά το κάνουν σε μεγαλύτερη εδαφική κλίμακα (δηλ. περιφερειακή, εθνική). Από αυτή την άποψη, οι ΕΟΠ μπορούν να προσθέσουν περαιτέρω αξία στον ρόλο που ήδη διαδραματίζουν οι ΟΠ στην αλυσίδα εφοδιασμού γεωργικών προϊόντων διατροφής.

Ταυτόχρονα, η οριζόντια συγκέντρωση (μεγαλύτερες ενώσεις παραγωγών) αποτελεί αποτελεσματικό εργαλείο για την επίτευξη συντονισμού στο στάδιο της διανομής. Επιπλέον, αποτελεί το πρώτο βήμα για την επίτευξη καθετοποίησης της παραγωγής και αποτελεσματική πρόσβαση σε κανάλια εμπορίας. Η συνεργασία των οργανώσεων

και αποτελεσματική πρόσβαση σε κανάλια εμπορίας. Η συνεργασία των οργανώσεων παραγωγών παρέχει βελτίωση της διαπραγματευτικής δύναμης, επίτευξη οικονομικών κλίμακας στην προμήθεια και την εμπορία, πρόσβαση σε εξειδικευμένη τεχνογνωσία και πληροφορίες. Τελικά, οι ΕΟΠ είναι σε καλύτερη θέση να ικανοποιήσουν τις αυστηρές απαιτήσεις που σχετίζονται με τον όγκο, τις υπηρεσίες και τις προδιαγραφές των προϊόντων, που απαιτούν οι βιομηχανικοί μεταποιητές και οι μεγάλοι λιανοπωλητές.

Η έννοια των ΕΟΠ είναι τόσο παλιά όσο και οι ομάδες και οργανώσεις παραγωγών. Τις συναντάμε ήδη από τον κανονισμό ΕΟΚ 1696/71, που αφορά την Κοινή Οργάνωση Αγοράς λυκίσκου όπου αναφέρονται με την αγγλική λέξη “union”. Αργότερα θα επικρατήσει ο όρος «association». Στην εξειδίκευση των προϋποθέσεων για την αναγνώριση των ομάδων παραγωγών στο λυκίσκο (Καν. (ΕΟΚ) 1351/72) συναντώνται οι πρώτες ευρωπαϊκές προϋποθέσεις αναγνώρισης ΕΟΠ στον τομέα του λυκίσκου, όπου ήταν απαραίτητος ο έλεγχος τουλάχιστον 500 εκταρίων γης.

Η εμφάνιση των ΕΟΠ τόσο νωρίς στο ευρωπαϊκό δίκαιο δεν προκαλεί έκπληξη δεδομένου ότι οι Ο.Π. πάντοτε ακολουθούσαν την εξέλιξη των αγροτικών συνεταιρισμών. Δεδομένου ότι οι συσπειρώσεις των αγροτικών συνεταιρισμών σε μεγαλύτερα σχήματα ήταν ήδη μια γνωστή και πετυχημένη στρατηγική, η μέθοδος αυτή κρίθηκε ως χρήσιμη να εφαρμοστεί και στις Ο.Π.

Τα οπωροκηπευτικά δεν άργησαν να ακολουθήσουν με τον Καν. (ΕΟΚ) 1035/72 όπου έγινε αναφορά στις ενώσεις ως “associations”, όρος που τελικώς θα επικρατήσει μέχρι και σήμερα. Ο βασικός κανονισμός που ισχύει σήμερα είναι ο Καν. 1308/2013, ο οποίος δεν αναφέρει πολλά για τις ΕΟΠ, αφήνοντας περισσότερες αρμοδιότητες στις εθνικές αρχές να ορίσουν τις προϋποθέσεις αναγνώρισης και τους όρους λειτουργίας τους. Κάποιες βασικές αρχές όμως είναι οι παρακάτω:

- Ενώσεις μπορούν να συστήνουν μόνο οι Οργανώσεις Παραγωγών και όχι οι Ομάδες Παραγωγών.
- Οι ΕΟΠ μπορούν να εκτελούν οποιαδήποτε από τις δραστηριότητες ή λειτουργίες των Ορ.Π. όπως πχ η υλοποίηση επιχειρησιακών προγραμμάτων στον τομέα της ελιάς/ελαιολάδου και των οπωροκηπευτικών.
- Οι αρχές του ελεύθερου εμπορίου εντός της Ε.Ε., όπως υπαγορεύονται από το άρθρο 101 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ε.Ε., δεν έχουν εφαρμογή για τις ΕΟΠ. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε ΕΟΠ μπορεί να εναρμονίζει τις τιμές πώλησης των προϊόντων της μεταξύ των οργανώσεων που είναι μέλη της ή να

προσαρμόζει την παραγωγή και τη διάθεση των προϊόντων της χωρίς να κατηγορηθεί ότι καταστρατηγεί τους όρους του ανταγωνισμού.

Το τελευταίο άρθρο έχει ιδιαίτερη σημασία. Το δίκαιο περί ανταγωνισμού της ΕΕ απαγορεύει κάθε συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων ανεξάρτητων φορέων της αγοράς που περιορίζει τον ανταγωνισμό. Για παράδειγμα, συμφωνίες που αποσκοπούν στον περιορισμό ή τον έλεγχο της παραγωγής, της λειτουργίας της αγοράς, της τεχνικής ανάπτυξης, των επενδύσεων ή των πηγών εφοδιασμού. Η γενική απαγόρευση του δικαίου ανταγωνισμού, που περιγράφεται στο άρθρο 101 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιτρέπει μόνο περιορισμένες εξαιρέσεις.

Ωστόσο, λόγω της σχετικής αδυναμίας των γεωργών στην αλυσίδα εφοδιασμού γεωργικών προϊόντων και τροφίμων, η γεωργική νομοθεσία της ΕΕ επιτρέπει εξαιρέσεις από τους κανόνες ανταγωνισμού στις περιπτώσεις των ενώσεων γεωργών, των οργανώσεων παραγωγών και των διακλαδικών οργανώσεων. Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορούν να εφαρμοστούν οι εξαιρέσεις ορίζονται σε διάφορα άρθρα του Καν. (ΕΕ) 1308/2013 για την κοινή οργάνωση των αγορών και ειδικά στο άρθρο 152 του εν λόγω κανονισμού προβλέπει εξαίρεση από τους κανόνες ανταγωνισμού για τις αναγνωρισμένες οργανώσεις παραγωγών και τις ενώσεις οργανώσεων παραγωγών, εφόσον πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Οι εξαιρέσεις αυτές αφορούν τον προγραμματισμό της παραγωγής και τη διαπραγμάτευση συμβάσεων για την προμήθεια γεωργικών προϊόντων.

Επιπλέον, το άρθρο 222 επιτρέπει στις αναγνωρισμένες οργανώσεις παραγωγών να παρεκκλίνουν από ορισμένους κανόνες ανταγωνισμού κατά τη διάρκεια περιόδων σοβαρής ανισορροπίας στις αγορές. Τέλος, το άρθρο 209 δεν περιορίζεται στις αναγνωρισμένες οργανώσεις παραγωγών, αλλά επιτρέπει σε οποιονδήποτε γεωργό ή ένωση γεωργών να συνεργάζονται, για παράδειγμα για την παραγωγή ή την πώληση γεωργικών προϊόντων.

Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία από την πανευρωπαϊκή έρευνα για τις οργανώσεις παραγωγών που εκπονήθηκε για την Ε.Ε.⁴⁹ συνολικά 81 ΕΟΠ έχουν αναγνωριστεί μέχρι το 2017 σε όλα τα κράτη-μέλη εκ των οποίων οι 60 στον τομέα των οπωροκηπευτικών.

⁴⁹ European Commission: Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Arcadia International E.E.I.G and EY, Study of the best ways for producer organisations to be formed, carry out their activities and be supported – Final report, {OPL}, 2019, <https://data.europa.eu/doi/10.2762/034412>

Πίνακας 5: Αναγνωρισμένες ΕΟΠ στην Ε.Ε. (2017)

Χώρα	Αριθμός ΕΟΠ στον τομέα των οπωροκηπευτικών	Αριθμός ΕΟΠ στους υπόλοιπους τομείς
Γαλλία	27	3
Ιταλία	13	6
Γερμανία	0	9
Ισπανία	7	0
Ουγγαρία	7	0
Ελλάδα	1	3
Βέλγιο	3	0
Πολωνία	1	0
Ηνωμένο Βασίλειο	1	0
Σύνολο	60	21

Ειδική αναφορά αξίζει να γίνει στο Βέλγιο το οποίο διαθέτει μία διασυνοριακή ΕΟΠ (FRESHCOOP) στην οποία συμμετέχουν ΕΟΠ και ΟΠ από το Βέλγιο και τη Γαλλία.

Στην Ελλάδα, οι μέχρι τώρα αναγνωρισμένες ΕΟΠ είναι μία (1) στον τομέα των οπωροκηπευτικών (ΕΟΠ ΑΕΣ ΑΛΜΜΕ ΑΕ) και τρεις (3) στον τομέα του ελαιολάδου (Ε.Ο.Π. Α.Ε.Σ. ΚΑΣΣΕΛ Α.Ε., η ΕΝΩΣΗ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΕΝΩΣΗ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ Α.Ε. και η Ε.Ο.Π “ΕΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ ΚΙΑΤΟΥ ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ”).

Στο ελληνικό δίκαιο η ΥΑ 2448/229173/2024 ορίζει σχετικά με τις ΕΟΠ τα παρακάτω:

- 1) Ως ΕΟΠ αναγνωρίζονται αυτοτελείς νομικές οντότητες του συνεταιριστικού ή εμπορικού δικαίου ή σαφώς οριζόμενα μέρη αυτών. Κατά αντιστοιχία με τις Οργανώσεις Παραγωγών μόνο τα νομικά πρόσωπα του συνεταιριστικού ή εμπορικού δικαίου μπορούν να αναγνωρίσουν ΕΟΠ – όχι του αστικού. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι, κατά αντιστοιχία με ότι συμβαίνει με τις ΟΠ, η ΕΟΠ αναγνωρίζεται ως μέρος νομικού προσώπου (πχ μιας κοινοπραξίας συνεταιρισμών ή μιας ανώνυμης εταιρίας). Στο νομικό πρόσωπο αυτό θα πρέπει να συμμετέχουν υποχρεωτικά τα νομικά πρόσωπα που έχουν αναγνωριστεί ως ΟρΠ.
- 2) Για την αναγνώριση μιας ΕΟΠ απαιτούνται τουλάχιστον δύο αναγνωρισμένες οργανώσεις παραγωγών.
- 3) Παρότι δεν αναφέρεται ρητά, οι ΕΟΠ θα πρέπει να αναγνωρίζονται σε συγκεκριμένο τομέα προϊόντων, που σημαίνει ότι και οι επιμέρους Ορ.Π. πρέπει να ανήκουν στον ίδιο τομέα.

Πετυχημένα παραδείγματα ΕΟΠ

Η περιοχή της Βρετάνης, που βρέχεται από τον Ατλαντικό ωκεανό απέναντι από το νότιο άκρο της Αγγλίας, είναι η κυριότερη επαρχία παραγωγής κηπευτικών στη Γαλλία. Ολόκληρη η παραγωγή της περιοχής ρυθμίζεται από την CERAFEL, μια ΕΟΠ που μετρά πάνω από μισό αιώνα ζωής. Σχεδόν 2.500 παραγωγοί καλλιεργούν 300.000 στρέμματα υπαίθριων και 5.500 στρέμματα θερμοκηπιακών κηπευτικών παράγοντας 650.000 τόνους φρέσκων προϊόντων. Βασικός στόχος της ΕΟΠ είναι η λειτουργία τριών κεντρικών διασυνδεδεμένων δημοπρατηρίων που καλύπτουν μια περιοχή μεγαλύτερη από την Πελοπόννησο αντί εκατοντάδων μικρότερων που δημοπρατούσαν παλιότερα. Επιπλέον, έχει επενδύσει στη διαφοροποίηση των παραγόμενων προϊόντων (φρέσκα λαχανικά, βιολογικά προϊόντα, κομμένα, σαλάτες) ενώ τα προϊόντα προωθούνται από ένα ισχυρό εμπορικό σήμα (ο Πρίγκηπας της Βρετάνης!). Τέλος η ΕΟΠ έχει φροντίσει να αναπτύξει ένα εύρος υπηρεσιών από την έρευνα και ανάπτυξη νέων προϊόντων μέχρι την εκπαίδευση των παραγωγών και την κοινή εκπροσώπησή τους σε εθνικά και ευρωπαϊκά φόρα.

Η περιφέρεια της Αλμερίας, στη μεσογειακή ακτή της Ισπανίας, είναι η περιοχή που παράγεται το ήμισυ της συνολικής ποσότητας οπωροκηπευτικών στη χώρα, κυρίως από μικρούς κατόχους θερμοκηπιακών εκμεταλλεύσεων (με μέση έκταση εκμεταλλεύσεων που φτάνει τα 15 στρέμματα). Στην Αλμερία βρίσκεται η Coexrhal, μια ΕΟΠ που περικλείει το 70% των παραγωγών και το σύνολο των ΟρΠ της περιφέρειας. Συνολικά 13.500 μικροί παραγωγοί καλλιεργούν μια έκταση που ανέρχεται σε 262.000 στρέμματα. Περίπου το 50% της παραγωγής προορίζεται για εξαγωγή ενώ μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων της περιοχής δραστηριοποιείται συμπληρωματικά στο συγκεκριμένο τομέα με αποτέλεσμα τη δημιουργία πρόσθετων θέσεων εργασίας. Το “οικοσύστημα” της Coexrhal περιλαμβάνει την Cajamar, τη μεγαλύτερη συνεταιριστική τράπεζα της Ισπανίας, μαζί με το Πανεπιστήμιο της Αλμερίας όπου από κοινού συντονίζουν τις δράσεις τους για την έρευνα, την πιστοποίηση της παραγωγής αλλά και την εξαγωγή πιστοποιημένων προϊόντων.

Αντί επιλόγου – Πόσο αποτελεσματική είναι η οργάνωση των ΟΠ στη χώρα μας;

Η ανάπτυξη των ΟΠ στη χώρα μας δεν αποτελεί μόνο στόχο της ΚΑΠ αλλά και μακροπρόθεσμη πολιτική όλων των κυβερνήσεων της χώρας μας. Στο πλαίσιο αυτό έχουν ανακοινωθεί και υλοποιηθεί πλήθος παρεμβάσεων για την αύξηση των συλλογικών αγροτικών σχημάτων και την ενθάρρυνση των παραγωγών να συμμετέχουν σε τέτοιους σχηματισμούς.

Από πλευράς της ενότητας αυτής θα εξετάσουμε έναν και μόνο δείκτη – ποια είναι η αξία της παραγωγής που διακινείται από τις ελληνικές ΟΠ. Το στοιχείο αυτό αποτελεί δείκτη υγείας της αγροδιατροφικής αλυσίδας αξίας και στις περισσότερες χώρες παρακολουθείται με ευλάβεια. Αντιθέτως, στη χώρα μας τα στοιχεία αυτά είναι ελάχιστα, αποσπασματικά και έχουν βρεθεί σε μελέτες που δημοσιεύτηκαν στην Ε.Ε. Η μελέτη τους όμως προσφέρει τα πιο χρήσιμα συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητα των ΟΠ στη χώρα μας.

Οπωροκηπευτικά

Η αξία της εμπορευθείσας παραγωγής που διακινείται μέσω των Οργανώσεων Παραγωγών είναι πολύ μικρή, ειδικά αν συγκριθεί με τις αξίες των ανταγωνιστικών μας χωρών στα οπωροκηπευτικά. Και δεν είναι μόνο θέμα μεγέθους: στον τομέα των οπωροκηπευτικών – που θεωρητικά είναι ο πιο οργανωμένος στη χώρα μας – λιγότερο από το 10% διακινείται μέσω των συλλογικών σχημάτων. Το παρακάτω διάγραμμα δείχνει που βρίσκεται η Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες:

Εικόνα 5: Ποσοστό οργάνωσης χωρών ΕΕ στον τομέα των οπωροκηπευτικών (στοιχεία 2022)

Πηγή: Annual Reports 2022 DG AGRI/ Unit B.1 – Economic sustainability

Το ποσοστό οργάνωσης (organization rate) αντιστοιχεί στην αξία των προϊόντων (οπωροκηπευτικά) που εμπορεύεται μέσω των Οργανώσεων Παραγωγών προς το σύνολο της εμπορευθείσας αξίας των οπωροκηπευτικών σε μια δεδομένη χρονική περίοδο. Το ποσοστό αυτό είναι ένας **δείκτης υγείας του βαθμού οργάνωσης της αγροτικής οικονομίας** και για τον λόγο αυτόν σε χώρες με υψηλό βαθμό οργάνωσης των παραγωγών είναι ιδιαίτερα υψηλός (Βέλγιο:92%, Ολλανδία:70%, Ιταλία:62%, Ισπανία 61%, Γαλλία: 60% κοκ).

Συγκριτικά, στην Ελλάδα - ακόμα και το ισχύον αυτό ποσοστό που έχουμε σήμερα βαίνει μειούμενο τα τελευταία χρόνια.

Περίοδος Αναφοράς	Ποσοστό οργάνωσης τομέα οπωροκηπευτικών
2004-2006	14,0 %
2013-2015	10,0 %
2022	9,4 %

Πηγή: Εθνική Στρατηγική στον Τομέα των Οπωροκηπευτικών ΚΥΑ 266355/11.02.2009, ΥΑ 4270/139407 και Annual Reports 2022 DG AGRI/ Unit B.1 – Economic sustainability

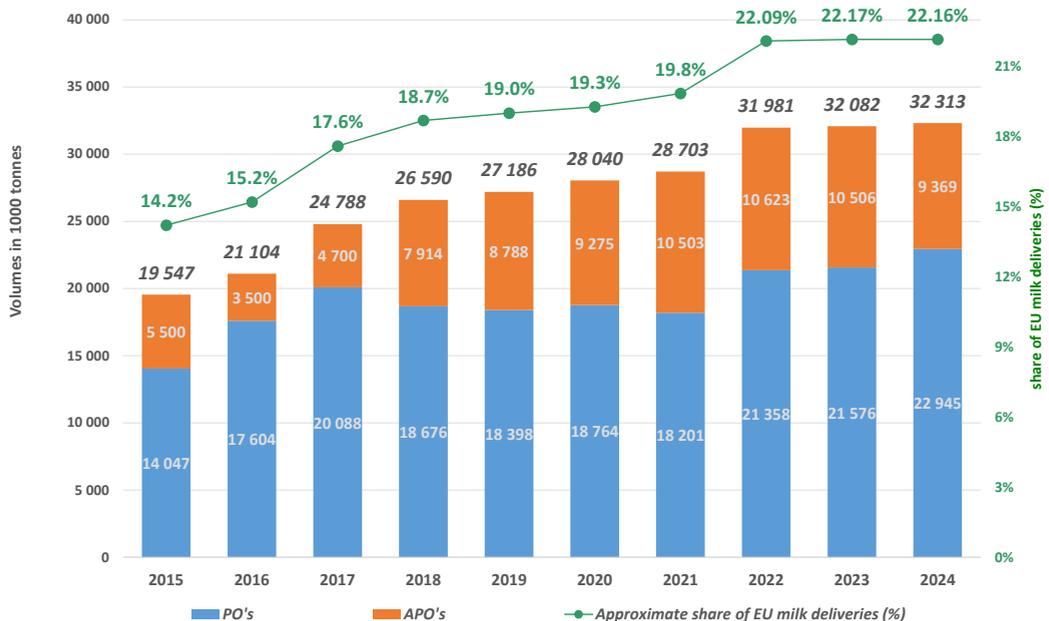
Γάλα

Σε ένα προηγούμενο κεφάλαιο, όταν παρουσιάστηκαν οι ΟΠ στην κτηνοτροφία, αναλύθηκε ότι το ποσοστό του αγελαδινού γάλακτος που συλλέγουν και μεταποιούν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα και ανέρχεται στο 12% για το 2016. Η αναφορά αυτή δεν αφορά τις ΟΠ (δεν υπήρχαν τότε στον τομέα του γάλακτος) αλλά μόνο τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και τα στοιχεία αυτά συλλέχθηκαν στο πλαίσιο της αναφοράς για την εξέλιξη της κατάστασης της αγοράς στον τομέα των γαλακτοκομικών προϊόντων που τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. είναι υποχρεωμένα να συγκεντρώνουν.

Έκτοτε, μέσα σε διάστημα μικρότερο των 10 ετών, οι περισσότερες χώρες ενθάρρυναν τη δημιουργία ΟΠ που κατόρθωσαν σε σύντομο χρονικό διάστημα να αποκτήσουν σοβαρό μερίδιο στην αγορά (Γερμανία: 48%, Τσεχία: 78%, Γαλλία: 49% κοκ). Το συνολικό ποσοστό στην Ε.Ε.-27 ανέρχεται στο 22,16%. Δυστυχώς η χώρα μας δεν συγκεντρώνει και δεν δίνει αναφορά για το ποσοστό που διακινούν οι ΟΠ γάλακτος στη χώρα μας.

Εικόνα 6: Ποσότητες γάλακτος που διαπραγματεύονται συλλογικά οι ΟΠ/ΕΟΠ στην Ε.Ε. (2024)

Volumes collectively negotiated by PO's and APO's - (EU-27)

Source: Reg. 0511/2012 Art. 3(1) - ISAMM No 587

Αγροτικοί Συνεταιρισμοί

Στην ενότητα 7 παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της μεγαλύτερης ευρωπαϊκής μελέτης που έχει γίνει για τις ΟΠ (Study of the best ways for producer organisations to be formed, carry out their activities and be supported). Μεταξύ άλλων χρήσιμων πληροφοριών ο παρακάτω πίνακας 6 παρουσιάζει το ειδικό βάρος των συνεταιρισμών ανά τομέα (μερίδιο αγοράς των συνεταιρισμών στη σχετική εγχώρια αγορά ως ποσοστό του συνολικού όγκου συναλλαγών). Η οικονομική σημασία των συνεταιρισμών ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των τομέων και δεν υπάρχουν λεπτομερείς στατιστικές ανά κράτος μέλος. Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας του πίνακα αυτού συλλέχθηκαν ποιοτικά δεδομένα από συνεντεύξεις, τα οποία συνδυάστηκαν με δεδομένα από τη μελέτη της Γενικής Διεύθυνσης Γεωργίας της Ε.Ε. για τους συνεταιρισμούς και τις μελέτες της CO-PA-COGECA.

Με την πρώτη ματιά όμως ο αναγνώστης θα απογοητευτεί. Θα παρατηρήσει πως στην Ελλάδα απουσιάζουν τα ποσοτικά στοιχεία σε όλους τους τομείς των προϊόντων, ακόμη και για τα οπωροκηπευτικά, για τα οποία η χώρα μας έχει την υποχρέωση να υποβάλει ετήσιες εκθέσεις αναφοράς. Ακόμη και ο τρόπος που συμπληρώθηκε η ερώτηση αυτή είναι μοναδικός για τη χώρα μας. Οι περισσότερες χώρες είτε έχουν ακριβή στοιχεία για κάθε τομέα προϊόντος ή καθόλου. Η Ελλάδα είναι η μόνη που απαντά με ποιοτικούς όρους (σημαντικό μερίδιο στο ελαιόλαδο αλλά αμελητέο στο αιγοπρόβειο), δίνοντας την εντύπωση ότι εκφράζεται η εκτίμηση του ερωτώμενου και όχι μια τεχνοκρατικά τεκμηριωμένη άποψη.

Πίνακας 6: Γενικές πληροφορίες για την οικονομική σπουδαιότητα των αγροτικών συνεταιρισμών ανά τομέα προϊόντος και κράτος-μέλος

Member States	Economic importance of cooperatives per sector (market share of cooperatives in the relevant domestic market in percentage of total volume traded)
AT	Cereals: 70%, FV: 50-60%, milk: 85%, sugar: 95%, wine: 15%
BE	FV: >85%, milk: 66%, pig meat: > 25%, sugar: 0%,
BG	Not available
CY	Not available
CZ	Cereals: <10%, FV: 60-70%, milk: 60-70%, wine: <10%.
DE	Cereals: 40-50%, FV: 40-50%, milk: 65%, pig meat: <20%, wine: 30%
DK	Milk 97%, pig meat: 85-90%
EE	Cereals: 10%, milk: 35%, other sectors: <5-10%. No cooperatives in sugar and sheep meat.
EL	Milk, olive oil and table olives and wine: significant market shares Pig meat, sheep meat, sugar: negligible presence ⁵⁷
ES	Cereals: 35%, FV: 50%, milk: 40%, pig meat: 25-30%, sheep meat: 25-30%, sugar: 25-30%, wine: 70%
FI	FV: up to 25% (for tomatoes), meat sectors: 81%, milk: 97%,
FR	Cereals: 74%, beef meat: > 65%, FV: >65%, milk: 50%, pig meat: 85%, sugar: 62%, wine (with PGIs): 72%, wine (with AOC): 35-40%,
HR	Not available
HU	Cereals: 12%, FV: 15-20%, milk: 30%, pig meat: 25%, sheep meat: 20%, sugar: 30%, wine: 9%
IE	Livestock sales: 65%, milk: nearly 100%
IT	Cereals: 25%, FV: 40-50%, meat: 25%, milk: 40-50%, olive oil and olive table: 5-8%, sugar: 20%, wine: 40-50%
LT	Milk: 15-20%, other sectors: <5%
LU	Not available
LV	Cereals: 37%, milk: 40%, FV: 13%
MT	FV: 21%, milk: 90%, pig meat: 100%, wine: 70%
NL	Cereals: 60%, FV: 95%, milk: 86%, potatoes: 100%, sugar: 100%
PL	Milk: 75%, other sectors: <10-15%
PT	FV: 25-30%, milk: 70%, olive oil: 25-30%, wine: 45%
RO	Not available
SK	Cereals: 15%, FV: 10%, milk: 25%, pig meat: 11%, potatoes: 20%
SL	Not available
SW	Milk: 100%, pig meat: 50-55%, sheep meat: 50-55%
UK	< 5% in all sectors

Μία παλιότερη μελέτη τοποθετεί το μερίδιο της αγοράς των αγροτικών συνεταιρισμών στην ελληνική αγορά στο 18% για το 2010⁵⁰. Τα στοιχεία αυτά, παρότι δεν έχουν επικαιροποιηθεί από το 2010 χρησιμοποιούνται ακόμη σε μια σειρά άρθρων και μελετών, ακόμη και εντός του 2025⁵¹! Όμως, από μια προσεκτική ανάγνωση της μελέτης, δεν είναι ξεκάθαρο πώς προκύπτει αυτό το 18%. Στην ίδια μελέτη τοποθετείται ειδικότερα το ποσοστό της αγοράς που έχουν οι ελληνικοί αγροτικοί συνεταιρισμοί στον τομέα των οπωροκηπευτικών στο 35% για το 2010. Όμως, οι επίσημες εθνικές εκθέσεις που έχουν αποσταλεί στην Ε.Ε. για την αναφορά του ίδιου ποσοστού από τις ΟΠ το τοποθετούσαν μόλις στο 10%. Με δεδομένο ότι οι περισσότεροι αγροτικοί συνεταιρισμοί θα ήταν ταυτόχρονα και αναγνωρισμένες ΟΠ, για να επωφεληθούν από τη χρηματοδότηση των επιχειρησιακών προγραμμάτων οπωροκηπευτικών, δεν θα έπρεπε να υπάρχει τόσο μεγάλη απόκλιση. Το μόνο άλλο διαθέσιμο ποσοστό που υπάρχει αφορά την αγορά του οίνου (15%) ενώ για τα υπόλοιπα προϊόντα δεν υπάρχουν στοιχεία. Η αντίστοιχη εθνική μελέτη⁵² φαίνεται να βασίζεται σε ακόμη παλαιότερα στοιχεία της αγοράς (1996), όταν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είχαν ένα αξιόλογο μερίδιο της αγοράς, αλλά η κατάσταση αυτή έχει αλλάξει προς το σαφώς δυσμενέστερο. Σε κάθε περίπτωση, τα ποσοστά αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως σημεία αναφοράς για σύγκριση, σε καμία περίπτωση όμως δεν αποτυπώνουν την τρέχουσα κατάσταση.

⁵⁰ Bijman, J., Iliopoulos, C., Poppe, K. J., Gijssels, C., Hagedorn, K., Hanisch, M., ... & Pyykkönen, P. (2012). Support for Farmers' Cooperatives: Final Report. Wageningen: Wageningen UR

⁵¹ Η χαμένη ευκαιρία των αγροτικών συνεταιρισμών – Καθημερινή, 15.12.2025 <https://www.kathimerini.gr/economy/563974567/i-chameni-eykairia-ton-agrotikon-synetairismon/>

⁵² Iliopoulos, C. (2012). Support for Farmers' Cooperatives Country Report Greece.

 cap4you.gr

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ' ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές.

ΑΓΡΟ-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΚΕ

 agrenaos.gr

Η ΕΔΡΑ ΜΑΣ

 Φαέθοντος 14
Τ.Κ. 11363, Αθήνα

 info@agrenaos.gr

 +30-211 418 5091

 +30-211 418 5092

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

 Μέλιου 23 & Φραντζή
Τ.Κ. 24500, Κυπαρισσία

 messinia@agrenaos.gr

 +30-27610 24985

 +30-27610 24650